

NATIONALMUSEETS FORSKNING

2002

**Nationalmuseet
Juni 2003**

Forord

Forskningsberetning 2002 giver en oversigt over forskningsindsatsen på Nationalmuseets ti nuværende forskningsområder, det daværende Forskningssekretariats og Bibliotekstjenestens funktioner i relation til forskningen.

I udformningen af beretningen er der taget hensyn til den rådgivning som Nationalmuseets Eksterne Forskningsudvalg (NEF) har givet i forbindelse med behandlingen af Forskningsberetning 2001.

I lighed med Forskningsberetning 2001 er museets forskning opdelt og beskrevet ud fra de ti nuværende hovedforskningsområder og det organisatoriske tilhørsforhold af aktiviteterne på forskningsområderne træder dermed i baggrunden.

I modsætning til Forskningsberetning 2001 er der ikke udarbejdet et særskilt Projektkatalog, idet projekterne med deres fulde beskrivelse er indarbejdet under de respektive forskningsområder ud fra den betragtning, at det dermed bliver muligt at få et overblik over de samlede aktiviteter i hvert enkelt forskningsområde.

Beretningen indeholder tre afsnit: I. Nationalmuseets forskning generelt, II. Glimt fra forskningsområderne udformet som en række mindre artikler og III. Forskningsområdernes aktiviteter, herunder basisaktiviteter, projekter og publikationer. Som bilag findes en samlet publikationsliste.

Forskningsadministrationen

Forsknings- og Formidlingsafdelingen

NATIONALMUSEETS FORSKNING

FORORD	p.2
INDHOLDSFORTEGNELSE	p.3
I NATIONALMUSEETS FORSKNING.....	p.6
1.1. Målsætning for Nationalmuseets forskning.....	p.6
1.2. Ressourcer.....	p.6
1.3. Organisering af forskningen	p.10
1.4. Forskerstillinger.....	p.12
1.5. Forskeruddannelse og intern opkvalificering	p.13
1.6. Publikationer 2002.....	p.15
1.7. Forskningsprojekter 2002	p.17
1.8. Forskningskoordinering og rådgivning.....	p.18
1.9. Nationalmuseets Bibliotekstjeneste.....	p.20
II GLIMT FRA FORSKNINGSSOMRÅDERNE	p.22
1. Forhistorisk arkæologi:	
- <i>Om palæoeskimoerne i Grønland og det arkæologiske kulturbegreb</i>	p.23
2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab:	
- <i>Træarts-bestemmelse af Hjortspringbådens padleårer</i>	p.26
3. Marinarkæologi:	
- <i>Stenalder på havets bund.....</i>	p.28
4. Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur:	
- <i>Numre og systemer på kirkeloftet i høj- og senmiddelalderen</i>	p.31
5. Nyere tids kulturhistorie og etnologi	
- <i>Familien Raben og Raben-Levetzau 1740-1840:</i>	
Livet med naturen og naturvidenskaberne i en dansk adelsfamilie	p.34
6. Klassisk arkæologi og ægyptologi:	
- <i>Færdigt arbejde</i>	p.36
7. Numismatik:	
- <i>Hvem vil ikke gerne være med til en succes-historie?.....</i>	p.38
8. Etnografi	
<i>Modernitet og materiel kultur - Globalt forbrug i traditionens tjeneste i</i>	
<i>Papua Ny Guinea</i>	p.40
9. Bevaring:	
- <i>1800-tallets maleteknikker i bygningsinteriører.....</i>	p.44
10. Museal Formidling	
- <i>Systematikken i Worms Museum</i>	p.46

III FORSKNINGSAKTIVITETER p. 48

Forhistorisk arkæologi	p.49
Forskningsaktiviteter (Danmarks Oldtid)	p.49
Projekter	p.51
Publikationer	p.56
Forskningsaktiviteter (SILA)	p.60
Projekter	p.61
Publikationer	p.64
Kulturhistorisk relateret naturvidenskab	p.66
Forskningsaktiviteter	p.66
Projekter	p.69
Publikationer	p.71
Marinarkæologi	p.74
Forskningsaktiviteter	p.74
Projekter	p.75
Publikationer	p.81
Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur	p.87
Forskningsaktiviteter	p.87
Projekter	p.93
Publikationer	p.97
Nyere tids kulturhistorie og etnologi	p.103
Forskningsaktiviteter (Nyere tid)	p.103
Projekter	p.104
Publikationer	p.104
Forskningsaktiviteter (Frilandsmuseet)	p.106
Projekter	p.107
Publikationer	p.108
Forskningsaktiviteter (Frihedsmuseet og Frøslevlejren)	p.110
Projekter	p.110
Publikationer	p.110
Klassisk arkæologi og ægyptologi	p.112
Forskningsaktiviteter	p.112
Projekter	p.115
Publikationer	p.117
Numismatik	p.120
Forskningsaktiviteter	p.120
Projekter	p.121
Publikationer	p.122
Etnografi	p.127
Forskningsaktiviteter	p.127
Projekter	p.128
Publikationer	p.133
Bevaring	p.137
Forskningsaktiviteter	p.137
Projekter	p.141
Publikationer	p.146
Museal formidling	p.152

Forskningaktiviteter (Formidlingsafdelingen)	p.152
Projekter	p.152
Publikationer	p.153
Forskningaktiviteter (Forskningsafdelingen).....	p.153
Publikationer	p.154

Bilag: Publikationsliste

I. Nationalmuseets Forskning

1.1. Målsætning for Nationalmuseets forskning

Nationalmuseet er Danmarks kulturhistoriske hovedmuseum, hvis mål det er at være en af de førende forskningsinstitutioner inden for kulturarvsforskningen, både på nationalt og internationalt niveau.

Museets forskningsaktiviteter er baseret på egne og eksterne samlinger, det antikvariske arbejde, arkiver, biblioteker og andre kildegrupper, der kan belyse de givne emner.

Museets forskning skal på baggrund af disse kildegrupper bidrage til forståelsen af sammenhænge mellem samfund og samfundsudvikling, kultur og kulturel identitet, samt samspillet mellem menneske og natur. Inden for disse områder skal museet bedrive innovativ forskning med henblik på at opnå ny indsigt i baggrunden for kulturarvens tilblivelse.

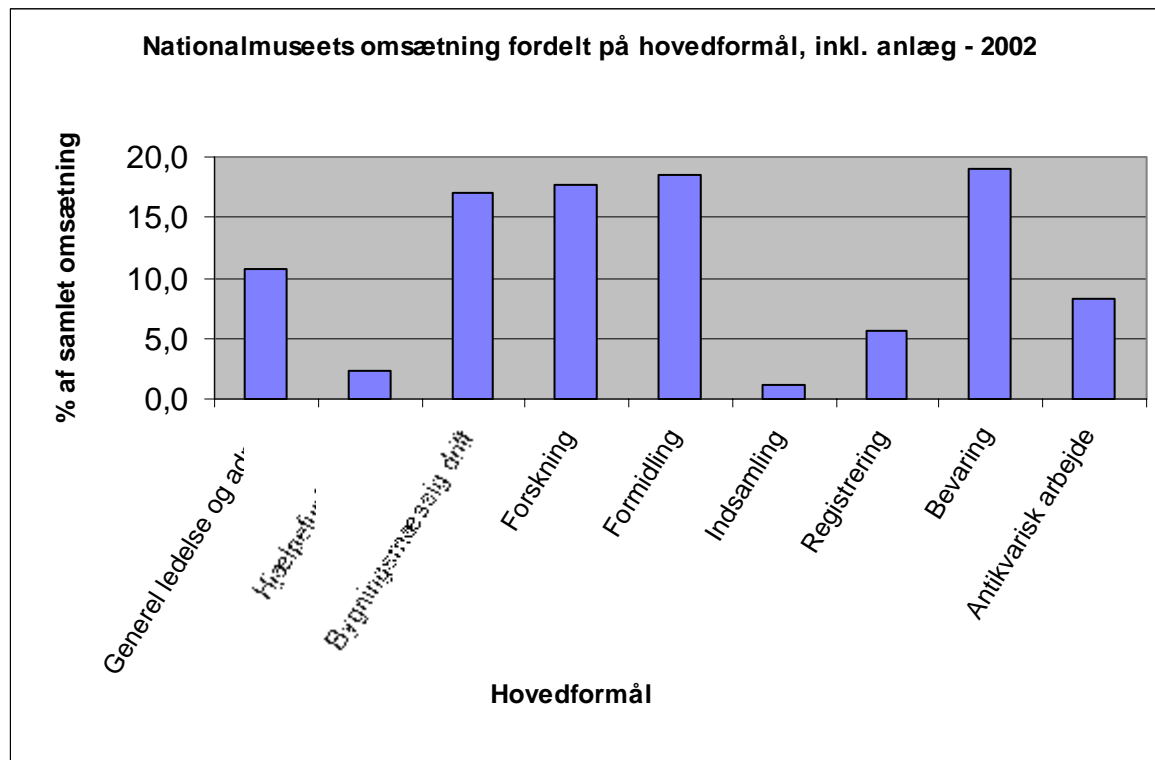
Museets forskningsresultater skal formidles både til den brede offentlighed og til forskningsmiljøer.

1.2. Ressourcer

Museets omsætning fordelt på hovedformål

Nationalmuseet havde i år 2002 en omsætning på 259 mio. kr., ekskl. moms, hvoraf udgifterne til forskning udgjorde 45,9 mio. kr., det vil sige ca. 18 % af den samlede omsætning, hvilket svarer til den samme procentandel som i 2001. Indtægterne udgjorde 26,5 mio. kr. (Se nedenstående figur).

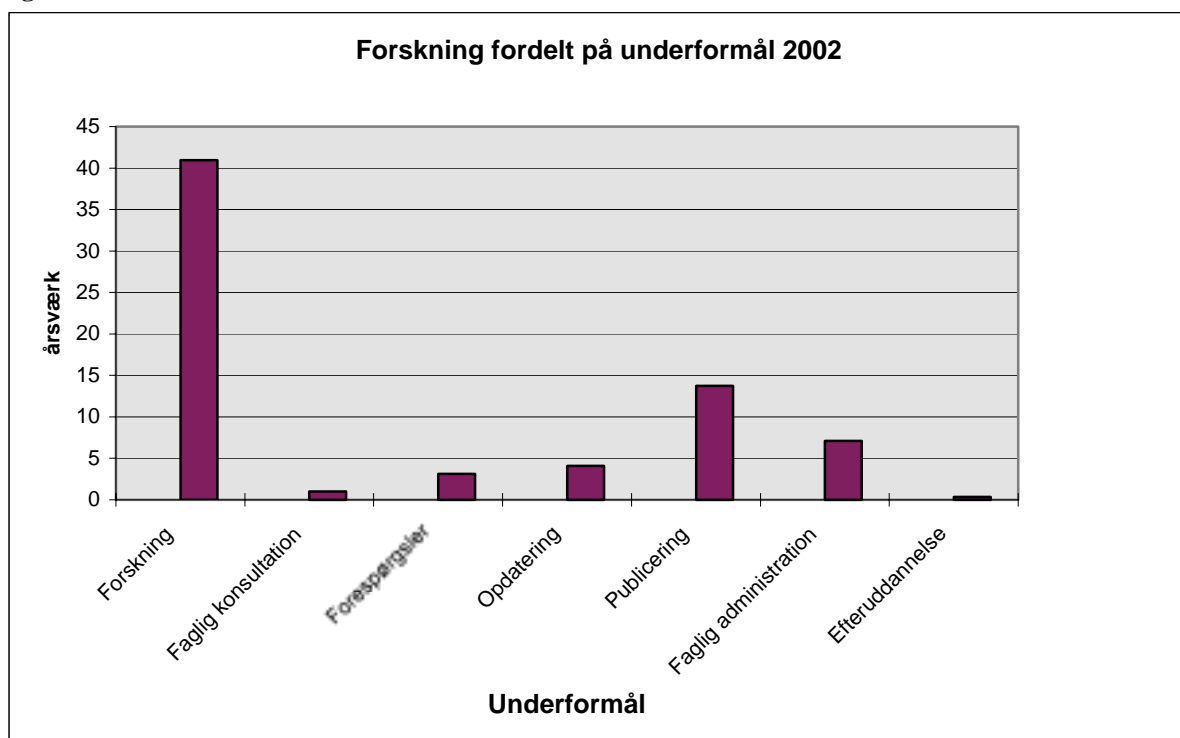
Figur 1.2.1

Forskning fordelt på underformål (tidsforbrug)

Forskningen udgjorde ligesom i 2001 15 % af museets arbejdstidsressourcer. Den koncentrerede forskning defineret ved kategorierne undersøgelse/indsamling og registrering/indføring/analyse i forbindelse med et forskningsprojekt udgjorde ligesom i 2001 40 årsværk, svarende til 57 af den samlede forskningsindsats. Andre vægtige tidskategorier er publicering og forskningsvidenskabelig administration og ledelse. Der er i 2002 anvendt 70,4 årsværk til forskning ifølge tidsregistreringen, mod 76,8 årsværk i 2001. Fordelingen af forskningstiden på underformål ses af nedenstående figur.

Figur 1.2.2

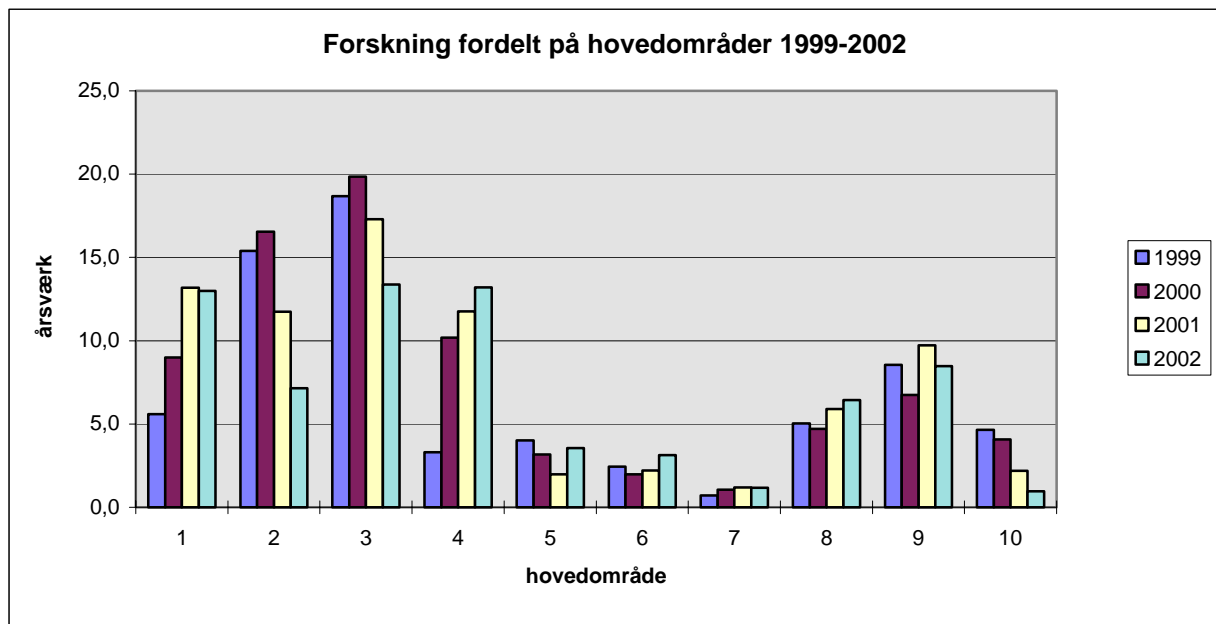

Forskningsindsats fordelt på de 10 hovedområder ¹

Museet har valgt at basere den nuværende forskningsaktivitet på 10 hovedområder, som bliver beskrevet nærmere under punkt 1.3.

I figur 1.2.3. nedenfor vises udviklingen i forskningsindsatsen på de 10 hovedområder fra 1999 til 2002.

Figur 1.2.3

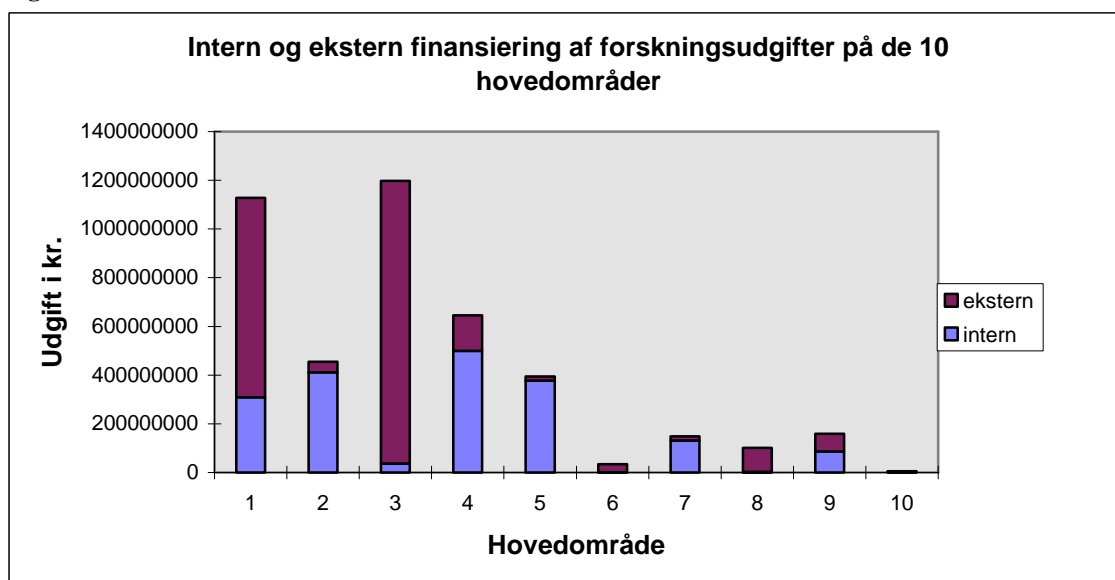

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling

Fordeling af intern og ekstern finansiering på de 10 hovedområder

En række af museets forskningsprojekter gennemføres med tilskud fra private, offentlige og internationale fonde og forskningsprogrammer. Indtægterne i 2002 stammede primært fra Danmarks Grundforskningsfond, Ministeriet for Videnskab, teknologi og udvikling, Statens Humanistiske Forskningsråd, Kulturministeriets Forskningspulje samt talrige private fonde.

Figur 1.2.4

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling/dokumentation.

Tilskuddet fra Danmarks Grundforskningsfond til Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter kan direkte aflæses (søjle 3) mens tilskuddet til SILA, Nationalmuseets Center for grønlandsforskning ikke kan aflæses direkte, da grønlandsforskningen ikke er defineret som et selvstændigt hovedområde, ment berører områderne forhistorisk arkæologi, middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur samt etnografi. Det kan i øvrigt i lighed med tidligere år konstateres, at fordelingen mellem intern og ekstern finansiering varierer betydeligt fra det ene hovedområde til det andet (se figur 1.2.4)

Nationalmuseets egenfinansiering af forskningen

Nedenstående tabel viser egenfinansieringen af Nationalmuseets forskning i perioden 1998 – 2002. Nationalmuseets egenfinansiering af museets samlede forskningsudgifter udgjorde i 2002 ca. 39 % i forhold til ca. 41 % i 2001.

Tabel 1.2.5 Nationalmuseets finansiering af forskningen 1998 - 2002 (mio. kr./%)

	1998	1999	2000	2001	2002
Nettoudgiftsbevilling (mio.kr.)	164,7	161	175	170,2	172,0
NM's samlede FO udgifter (mio.kr.)	43,6	35,2	45	46,6	45,9
Bevillingsfinansierede FO-udgifter (mio.kr.)	21,1	15,7	16,6	18,9	17,9
Bevillingsfinansierede FO-udgifter i % af NM's samlede Finanslovsbevilling	12	9	9	11	10
Bevillingsfinansierede FO-udgifter i % af NM's samlede FO-udgifter	48	45	37	41	39
Forskningsudgifternes andel af museets samlede omsætning (%)	10	14	17	18	18

1.3. Organisering af forskningen

Nationalmuseet har for øjeblikket etableret 10 faglige forskningsområder som rent organisatorisk fordeler sig på 10 enheder og 2 tidsbegrænsede centre, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og SILA - Nationalmuseets center for Grønlandsforskning. Ved de to centre har både forskere fra Nationalmuseet og forskere udefra mulighed for at arbejde sammen i et koncentreret forskningsforløb omkring centrenes indhold, der er defineret tematisk.

Oversigt over de 10 hovedforskningsområder og deres organisatoriske tilhørsforhold:

- 1. *Forhistorisk arkæologi*** som organisatorisk omfatter den forskning der finder sted i Danmarks Oldtid (Danske Afdeling) og en del af forskningen i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (Forskningsafdelingen).
- 2. *Kulturhistorisk relateret naturvidenskab*** som organisatorisk omfatter den forskning der finder sted i Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser (Forskningsafdelingen).
- 3. *Marinarkæologi*** som organisatorisk omfatter den forskning der finder sted i Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser (Danske Afdeling) og Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter (Forskningsafdelingen).
- 4. *Middelalderen og renæssancens arkæologi, historie og kultur*** omfatter den forskning der finder sted i Danmarks Middelalder og renæssance og redaktionen af Danmarks Kirker (Danske Afdeling) og en del af forskningen i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (Forskningsafdelingen).
- 5. *Nyere tids kulturhistorie og etnologi*** omfatter den forskning der finder sted i Nyere Tids Samling, Frilandsmuseet, Museet for Danmarks Frihedskamp og Frøslevlejrens Museum (Danske Afdeling).
- 6. *Klassisk arkæologi og ægyptologi*** omfatter den forskning der finder sted Antiksamlingen (Udenlandske Afdeling).
- 7. *Numismatik*** der omfatter den forskning der finder sted i Den Kgl. Mønt- og Medaljesamling (Danske Afdeling).
- 8. *Etnografi*** der omfatter forskningen i Etnografisk Samling (Udenlandske Afdeling) og en del af forskningen i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (Forskningsafdelingen).
- 9. *Bevaring*** som omfatter den forskning der finder sted i Bevaringsafdelingen.
- 10. *Museal Formidling*** der omfatter den forskning der finder sted i Formidlingsafdelingen, Forskningsafdelingen m.fl. (Forskningsaktiviteterne i Det kulturhistoriske Centralregister er ikke medregnet i nærværende forskningsberetning, da DKC er overgået til Kulturarvstyrelsen pr. 1. januar 2002).

Status for forskningsområderne

I disse 10 forskningsområder foregår den faglige forskningsindsats sammen med den forskningsindsats der går på tværs af forskningsområderne ved etablering af fællesprojekter, ofte samtidig med at der er etableret netværk med eksterne, faglige samarbejdspartnere, herunder også internationale samarbejdspartnere.

I år 2002 har der været etableret 82 større eller mindre samarbejdsprojekter med eksterne deltagere, herunder 45 med internationale samarbejdspartnere (se nedenfor).

Tabel 1.3.1 Forskningsprojekter med eksterne samarbejdspartnere i år 2002¹

	R 1999	R 2000	R 2001	R 2002
Samarbejdsprojekter med eksterne deltagere ²	101	68	100	82
(Samarbejdsprojekter med internationale samarbejdspartnere ³)	(47)	(27)	(45)	(45)

¹Tallene er ikke direkte sammenlignelige idet 1999 er baseret på projekter med forskningstidsindsats på mindst 2 uger, mens tallene for 2000 frem er baseret på en forskningsindsats på mindst 4 uger for det enkelte projekt.

²Det samlede antal samarbejdsprojekter med eksterne deltagere.

³ Heraf udgør tallene i parentes projekter med internationale samarbejdspartnere.

Det skal i øvrigt bemærkes at forskningen der finder sted i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning og som omfatter Arktisk- og Nordatlantisk arkæologi er placeret i forskningsområderne forhistorisk arkæologi, middelalderen og renæssancens arkæologi, historie og kultur og forskningsområdet etnografi.

Siden 2001 er museets grønlandsforskning blevet opprioriteret ved oprettelsen af et 5-årigt forskningsprofessorat i Grønlands historie, kultur og levevis, placeret i Forskningsafdelingen og tilknyttet SILA.

Perspektiver for forskningsområderne

Museets direktion samt Forsknings- og Udstillingsudvalget vil i 2003 tage initiativ til en drøftelse af museets strukturering af de 10 hovedområder.

I 2003 konkretiseres planlægningen for en ny international evaluering af museets samlede forskning med deltagelse af udenlandske eksperter, således at den kan gennemføres i 2004-05. Den forrige internationale evaluering blev gennemført i 1994-95.

Status for forskningscentrene

Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og SILA - Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning er formaliserede, tidsbegrænsede centre med hver deres selvstændige bevillinger fra henholdsvis Danmarks Grundforskningsfond og Ministeriet for Videnskab, teknologi og udvikling. Bevillingen til NMF udløber 31. august 2003 ved afslutningen af den anden 5-årige bevillingsperiode. Grønlandscentrets bevillingsperiode er 4-årig med udløb december 2003.

Perspektiver for centrene 2003

I overensstemmelse med målene i Nationalmuseets Resultatkontrakt 2000-2003 skal der udformes en plan for den fremtidige organisering og forankring af museets marinarkæologiske forskning som primært foregår i Nationalmuseets Marinarkæologisk Forskningscenter og den marinarkæologiske forskning der foregår i enheden Marinarkæologiske Undersøgelser.

Ligeledes skal der etableres en fremtidig organisering og forankring af SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning, inden centerets ophør 31. december 2003.

I 2003 er der foreløbigt planlagt indlejring af en del af de to forskningscentres forskere, 3 fra Marinarkæologisk Forskningscenter og 2 fra SILA.

1.4. Forskerstillinger

Forskningen på Nationalmuseet udøves af seniorforskere, forskere, seniorrådgivere, projektforskere, forskningsassistenter, ph.d.- og kandidatstipendiater inden for den videnskabelige stillingsstruktur samt andre redaktører, enhedsledere, konservatorer og videnskabeligt ansatte uden for stillingsstrukturen.

Nedenfor en tabel der viser de forskellige forskerkategorier inden for den *videnskabelige stillingsstruktur* fordelt på museets 10 forskningsområder. Opgørelsen er foretaget pr. person og da ikke alle AC-ere er fuldtidsansatte, ville en opgørelse over fuldtidsstillinger derfor være lavere.

Tabel 1.4.1 Fordeling af forskerkategorier på museets 10 forskningsområder inden for den videnskabelige stillingsstruktur*

Forskningsområde	Forskningsprofessor	Seniorforskere	Seniorrådgivere	Forskere	Projektforskere/seniorforskere	Forskningsassistenter	Ph.d.-stud./Kandidatstipendiater	I alt
1. Forhistorisk arkæologi		3	1	0	0	1	1	5
2. Kulturhist. relateret naturvidenskab		4	3	0	0	2	0	9
3. Marinarkæologi		0	0	1	4	0	2	7
4. Middelald. & renæssancens ark., hist. og kultur		3	1	1	1	0	2	8
5. Nyere tids kulturhist. og etnologi		3	0	3	0	0	0	6
6. Klassisk arkæologi og ægyptologi		1	0	0	0	0	1	2
7. Numismatik		1	0	1	0	0	0	2
8. Etnografi	1**	2	0	1	1	1	1	7
9. Bevaring		3	1	2	2	1	1	10
10. Museal formidling		1	0	0	0	0	1	2
I alt	1	21	6	9	8	5	9	59

*Tabellen er opgjort som antal ansatte personer i de forskellige stillingskategorier inden for den videnskabelige stillingsstruktur pr. 31. december 2002.

** Professoratet i Grønlands historie, kultur og levevis er tilknyttet SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning

AC-ansatte uden for den videnskabelige stillingsstruktur

Forskning finder også sted blandt AC-medarbejdere uden for den videnskabelige stillingsstruktur, primært blandt redaktørerne på værket Danmarks Kirker og konservatorerne. Desuden er en del af afdelingscheferne samt de faglige enhedsledere forskningsaktive.

Tabel 1.4.2 AC-ansatte uden for den videnskabelige stillingsstruktur

	1998	1999	2000	2001	2002
Rigsantikvar/direktør	1	1	1	1	1
Afdelingschefer	6	6	6	6	6
Enhedsledere	27	27	27	27	27
Museumsinspektører	13	27	40	37	33
Konservatorer	9	6	5	5	7
Redaktører	8	6	4	4	5
Fuldmægtige m.m.	4	4	4	4	4
Arkitekter	4	9	6	7	4
Andre	12	13	15	18	12
I alt	84	99	108	110	99

Ovenstående tabel viser fordelingen af personer som er AC-ansatte på museet pr. 31. december i de respektive år. Da ikke alle AC-ere er fuldtidsansatte, vil en tilsvarende opgørelse i fuldtidsstillinger derfor vise et lavere samlet antal AC-ansatte.

Forskningsprofessorat

I Resultatkontrakten for 2000-2003 indgik oprettelse af et forskningsprofessorat. Dette er nu realiseret ved at der pr. 1. august 2001 er blevet besat et 5-årigt forskningsprofessorat i Grønlands historie, kultur og levevis som hører under Forskningsafdelingen og er knyttet til SILA- Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning. Der er mulighed for at forlænge professoratet i yderligere 3 år. Professoratet er blevet besat med Hans Christian Gulløv som hermed er blevet Nationalmuseets første forskningsprofessor.

Forskerbedømmelse

I 2002 er to af museets forskere blev bedømt til seniorforsknerniveau. Det drejer sig om en oplået stilling som seniorforsker i numismatik og en museumsinspektør inden for middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, den sidstnævnte er blevet bedømt i overensstemmelse med overgangsordningen til ny videnskabelig stillingsstruktur som museets forskere fik tilbudt i perioden 1998-2001.

I begge tilfælde blev der nedsat fagkyndige bedømmelsesudvalg med deltagelse af eksterne og interne medlemmer.

1.5 Forskeruddannelse og intern opkvalificering

Status for 2002

I kraft af Nationalmuseets status som forskningsinstitution (abm-institution) er der etableret forskeruddannelse inden for nogle af museets hovedområder og i Resultatkontrakten for 2000-2003 er et resultatmålene at Nationalmuseet forpligter sig til at have minimum på 9 ph.d.-studerende pr. år. Dette mål er også opfyldt for 2002, idet der har været 10 ph.d.- og kandidatstipendiatstuderende tilknyttet museets forskeruddannelse. Størstedelen af ph.d.-

stipendierne er eksternt finansierede eller samfinansierede, især de to forskningscentre har bidraget med midler hertil. Et afsluttet ph.d.-projekt er afsluttet, mens der er oprettet 2 nye (se nedenstående tabel over de ph.d.-studerendes antal).

Finansieringen af ph.d. stipendierne er i 2002 fordelt med ca. 0,3 mio kr. internt finansieret og ca. 2,1 mio kr. eksternt finansieret.

Tabel 1.5.1 Oversigt over antal ph.d.-studerende år 1997-2002

	R 1997	R 1998	R 1999	R 2000	R 2001	B 2002
Antal ph.d.-studerende	12	12	14	9	11	10
<i>Heraf:</i>						
Afsluttede ph.d.-projekter	3	4	6	1	2	1
Nye ph.d.-projekter	-	-	3	1	3	2
Afbrudte ph.d.-projekter	-	-	-	-	1	-

De forskerstuderende er indskrevet ved forskellige universiteter hvor hovedvejlederen findes, suppleret med en eller flere interne vejledere fra det relaterede forskningsområde. Fordelingen af de forskerstuderende på forskningsområder ses nedenfor (tabel 1.5.2)

Tabel 1.5.2 Oversigt over ph.d.-studerende fordelt på forskningsområder i år 2002

Forskningsområde	<i>Antal ph.d.- studerende</i>
Forhistorisk arkæologi inkl. Grønlandsforskning	1
Middelalderens og renæssancens ark., historie og kultur inkl. Grønlandsforskning	2
Marinarkæologi	3
Klassisk arkæologi og ægyptologi	1
Etnografi	1
Bevaring	1
Museal formidling/dokumentation	1

Forskerskoler

Forskningssekretariatet har hvad angår forskeruddannelse været opmærksom på de muligheder der ligger i at samarbejde med forskerskoler. Forskerskoleideen er for en institution som Nationalmuseet et perspektivrigt alternativ til de individuelt etablerede ph.d.-projekter. Dette gælder på områderne større faglige studiemiljøer med samarbejde på tværs og mellem fagområderne, med forskningsmiljøer på internationalt niveau, vejledermiljøer samt et stærkere samarbejde mellem universiteterne og den offentlige og private forskningssektor. Muligheden for medfinansiering af ph.d.-stipendier samt del i bevillinger til gæsteprofessorer, kurser, seminarer m.m. gør det oplagt for Nationalmuseet at indgå i et samarbejde.

Nationalmuseet deltager i en række Forskerskoler på forskellige niveauer:

- Dansk Arkæologisk Forskerskole (deltager foreløbigt i kurser)
- Kulturarvens Forskerskole (har fået bevilget 1,5 mio. kr. til opstart og kurser i 2003).
- ”Mariners” (sammen med SDU) (1 ph.d.-projekt samfinansieret mellem NM, NMF og SDU).
- I netværkssamarbejde med ”The Danish Research School of Anthropology and Ethnography”.

Forskningschefen har sæde i bestyrelsen for Dansk Arkæologisk Forskerskole og har givet tilsagn om at deltage i bestyrelsen for Kulturarvens Forskerskole.

Intern forskeruddannelse

Inden for de enkelte forskningsområder har der i løbet af 2002 været afholdt en række større og mindre foredrag for kolleger på Nationalmuseet, hvor de nyeste forskningsresultater eller emner er blevet fremlagt og præsenteret. Især de to centre, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning har bidraget med forelæsere, både interne og eksterne (se nærmere under hovedområdernes forskningsaktiviteter).

I forbindelse med forskeruddannelsen har Forskningssekretariatet arrangeret en intern forelæsningsrække ”Forskningsonsdage” med museets ph.d.-studerende for museets forskere og andre interesserede med følgende emner:

- Middelalderens militære aristokrati ved genstandsmateriale fra danske borge og voldsteder
- Teknologiske traditioner i de palæoeskimoiske kulturgrupper i Østarkt
- Om migrationer i det Arktiske - og proportioner
- Den norrøne bosætning i Grønland: handel, udveksling og kommunikation i Nordatlanten

Planer for 2003 vedrørende forskeruddannelse og forskerskoler

Forskningssekretariatet vil afholde endnu en intern forelæsningsrække (Forskningsonsdage) med deltagelse af de ph.d.-studerende, der hermed får mulighed for at fremlægge deres ph.d.-projekter for museets øvrige forskere.

Desuden vil der blive arrangeret et publikationskursus for de forskerstuderende og andre interesserede.

Engagementet i forbindelse med forskerskolerne vil fortsætte.

1.6. Publikationer 2002

Som i Forskningsberetning 2001 er publikationerne opgjort under de 10 forskningsområder i 3 hovedkategorier, hvoraf den første hovedkategori, videnskabelige publikationer, er underopdelt i 6 underkategorier på følgende måde:

1. Videnskabelige publikationer defineres som publikationer af et eller flere videnskabelige resultater, primært henvendt til forskerkolleger eller videnskabelige fora i Danmark og i udlandet. Publikationerne er desuden opdelt i følgende underkategorier:

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

- 1.2. Artikler i nationale tidsskrifter
 1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier
 1.4. Artikler i egne serier
 1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter
 1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

2. Konferencebidrag omfatter bidrag til konferencer, symposier og seminarer i form af publicerede forelæsninger og indlæg, samt enkelte bidrag publiceret elektronisk af de enkelte forskere.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab defineres som publikationer af faglig og videnskabelig art til bredere kredse uden for de faglige miljøer.

Det samlede antal publikationer for år 2002, fordelt på de 3 hovedkategorier, vil kunne ses dels under de enkelte hovedområders forskningsaktiviteter og dels som bilag med alle publikationer samlet i en liste efter hovedområde. Nedenstående tabel viser fordelingen af publikationer i perioden 1997 til 2002. De videnskabelige publikationer er i forhold til 2001 steget med 21,1 %, konferencebidrag 42,5 % og generel formidling med 26,5 %. Samlet er museets publikationer steget med ca. 25,5 % .

Tabel 1.6.1 Publikationer fordelt på de 3 hovedkategorier

	R 1997	R 1998	R 1999	R 2000	R 2001	R 2002
Videnskabelige publikationer	187	200	227	186	185	224
Konferencebidrag		173	44	52	40	57
Generel formidling, herunder populærvidenskab		350	146	140	132	167
Publikationer i alt	187	723	417	378	357	448

¹Antallet af publikationer er opgjort efter delvis forskellige opgørelsesmetoder. Årene 1999-2002 er dog direkte sammenlignelige.

Fordelingen på underkategorierne inden for Videnskabelige publikationer ses af nedenstående tabel.

Tabel 1.6.2 Videnskabelige publikationer i 2002 fordelt på underkategorier i forhold til de 10 forskningsområder

Forskningsområde	Mono- grafier m.m.	Artikler i Nationale tids.	Artikler i Inter- nat.Tids.	Artikler i egne serier	Anmeldelser i Faglige tids- skrifter.	Videnskabeligt Redaktionsarb.	I alt	(I alt)²
1. Forhist.ark.inkl.SILA	2 (4)	5 (6)	13 (5)	2 (3)	2 (0)	2 (1)	26	(18)
2. Kulturrelat.Natviden.	1 (1)	3 (7)	6 (4)	1 (0)	0 (0)	0 (0)	11	(12)
3. Marinarkæologi	1 (1)	11 (5)	9 (7)	0 (6)	0 (1)	3 (0)	24	(20)
4. Middel.ark/inkl.SILA	3 (2)	20 (15)	7 (12)	3 (5)	5 (2)	2 (5)	40	(39)
5. Nyere Tidskulturhist.	2 (1)	6 (2)	3 (2)	2 (0)	10 (8)	2 (2)	25	(18)
6. Klassisk ark./ægypt. .	3 (0)	2 (1)	6 (4)	2 (0)	2 (0)	1 (1)	16	(6)
7. Numismatik	3 (0)	10 (6)	18 (17)	1 (1)	6 (8)	3 (3)	41	(35)
8. Etnografi/inkl. SILA	2 (2)	5 (3)	7 (6)	2 (0)	1 (2)	4 (2)	21	(17)
9. Bevaring	1 (2)	5 (6)	6 (7)	3 (0)	0 (0)	2 (0)	17	(15)
10. Museal formidl.	0 (0)	1 (2)	2 (0)	0 (0)	0 (3)	0 (0)	3	(5)
I alt	18 (13)	68 (53)	77 (63)	16 (15)	26 (24)	19 (16)	224	(185)

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling.

² Tallene i parentes er fra Forskningsberetningen 2001.

Tabel 1.6.3 Det samlede antal publikationer i 2002 fordelt på de 10 forskningsområder¹

Forskningsområde	Videnskabelige publikationer	Konferencebidrag	Generel formidling/ populærvidenskab	I alt 2002	(I alt 2001) ²
1. Forhist. ark.inkl.SILA	26 (18)	4 (6)	22 (18)	52	(42)
2. Kulturrelat.Natviden.	11 (12)	0 (0)	5 (12)	16	(24)
3. Marinarkæologi	24 (20)	10 (8)	39 (28)	73	(56)
4. Middel.ark/inkl. SILA	40 (39)	9 (2)	21 (14)	70	(55)
5. Nyere Tids kulturhist.	25 (18)	0 (0)	22 (14)	47	(32)
6. Klassisk ark./ægypt.	16 (6)	1 (1)	17 (0)	34	(6)
7. Numismatik	41 (35)	1 (2)	14 (5)	56	(42)
8. Etnografi/inkl. SILA	21 (17)	5 (2)	6 (17)	32	(36)
9. Bevaring	17 (15)	26 (19)	17 (20)	60	(54)
10. Museal formidl/Dok.	3 (5)	1 (0)	4 (4)	9	(9)
I alt	224 (185)	57 (40)	167 (132)	448	(357)

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling.

² Tallene i parentes er fra Forskningsberetning 2001.

1.7. Forskningsprojekter 2002

Nationalmuseets forskning foregår dels gennem den forskning som er en del af basisaktiviteterne på forskningsområdet og dels gennem etablerede forskningsprojekter som kan være enkeltmandsprojekter, samarbejdsprojekter med interne og eksterne samarbejdspartnere, de sidstnævnte også med internationale samarbejdspartnere.

Fra år 2000 og frem er der i de beskrevne projektaktiviteter kun medtaget projekter hvor forskningsindsatsen har været på 4 uger eller derover, derfor varierer antallet af projekter også ud fra denne parameter. Desuden er der fra år 2000 medtaget forskningsprojekter som er knyttet til Redaktionen af Danmarks Kirker under de samme betingelser som ovenfor.

Foruden de igangværende forskningsprojekter er antallet af afsluttede og nye projekter medtaget i nedenstående tabel, men her er grænsen for de 4 uger ikke opretholdt. Grænsen på de 4 uger er delvist arbitrært sat. Hovedsigtet har været at reducere de mange små projekter som der kun arbejdes meget sporadisk og kortvarigt på i løbet af et år. Sådanne mindre projekter er samlet under det enkelte forskningsområdes basisaktiviteter i denne forskningsberetning.

Forskningsindsatsen er baseret på den tidsregistrering som den enkelte ansatte har foretaget på det pågældende projekt i årets løb. Numrene foran projekterne er af administrativ art og bruges i forbindelse med tidsregistreringen. De projekter der ikke har dette nummer er vurderet af forskerne selv til at have haft en forskningsindsats over 4 uger.

Tabel 1.7.1 Det samlede antal Forskningsprojekter i 2002¹

	R 1997	R 1998	R 1999	R 2000	R 2001	R 2002
Afsluttede forskningsprojekter	19	35	35	19	26	19
Igangværende forskningsprojekter	133	137	98	97	117	101
<i>Heraf nye forskningsprojekter</i>			28	25	19	16
Forskningsprojekter i alt	152	172	133	116	143	120
<i>Heraf samarbejdsprojekter med eksterne deltagere</i>		148	101	68	100	82
<i>Heraf samarbejdsprojekter med internationale samarbejdspartnere</i>		77	47	27	45	45

¹ I tabellen er der for år 1999 kun medtaget projekter med en forskningsindsats svarende til 2 uger. For 2000 og frem er der kun medtaget forskningsprojekter med en forskningsindsats svarende til mindst 4 uger.

Tabel 1.7.2 Det samlede antal forskningsprojekter fordelt på de 10 forskningsområder år 2002¹

Forskningsområde	Afsluttede	Stadig løbende	Igangsatte	I alt
1. Forhist. ark.inkl.SILA	5 (4) ²	16 (18)	2 (2)	23 (24)
2. Kulturrelat.Natviden.	1 (5)	6 (7)	4 (2)	11 (14)
3. Marinarkæologi	4 (1)	20(21)	1 (2)	25 (24)
4. Middel.ark/inkl. SILA	2 (3)	14 (17)	0 (1)	16 (21)
5. Nyere Tids kulturhist.	2 (3)	0 (4)	3 (3)	5 (10)
6. Klassisk ark./ægypt.	1 (1)	5 (4)	0 (2)	6 (7)
7. Numismatik	0 (1)	4 (2)	0 (1)	4 (4)
8. Etnografi/inkl. SILA	1 (3)	12 (14)	1 (2)	14 (19)
9. Bevaring	3 (4)	7(8)	4 (2)	14 (14)
10. Museal formidl.	0 (1)	1 (3)	1 (2)	2 (6)
I alt	26 (19)	98 (72)	19 (25)	120 (143)

¹ Kun de projekter der er registreret med et tidsforbrug på 4 uger eller derover er medtaget både for 2000 og frem

² Tallene i parentes er fra Forskningsberetning 2001

1.8. Forskningskoordinering og -rådgivning

En tværgående funktion som koordinator til udvikling af Nationalmuseets forskningsmålsætning har ligget hos forskningschefen og i Forskningssekretariatet, der også har haft en initierende og rådgivende funktion inden for museet, fx initiativ til at oprette nye forskningscentre, udarbejdelse af handlingsplaner, forskningsredgørelser m.m. Forskningschefen har desuden været forbindelsesled til den overordnede nationale og internationale forskningspolitiske omverden.

Rådgivningsfunktionen har desuden haft som mål at rådgive direktionen, den enkelte forsker og forskergruppe. I Forskningssekretariatet er der oprettet en tilskuds- og rådgivningsfunktion vedrørende fondsmidler, herunder også Nordiske- og EU-midler med det formål at servicere museets forskere. Der er oprettet en intern mailservice vedrørende denne funktion og forskning generelt som forskere og andre interesserede kan tilmelde sig.

<http://intranet.natmus.dk/forskning/mailliste.html>

Nationalmuseets pulje til frikøb af forskere 2002

Nationalmuseet har i 2002 afsat en pulje på 0.5 mio. kr. som fortrinsvis bruges til frikøb af forskere, der skal udarbejde eller færdiggøre videnskabelige projekter til publicering. Puljen blev uddelt efter ansøgning og derefter indstillet fra forskningschefen til direktionen. I alt 9 projekter fik midler fra 27.000 kr. til 70.000 kr., fordelt på forskningsområderne med:

- 2 til forhistorisk arkæologi (125.000 kr.)
- 1 til kulturrelateret naturvidenskab (70.000 kr.)
- 1 til marinarkæologi (35.000 kr.)
- 3 til middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur (203.000 kr.)
- 1 til bevaring (40.000 kr.)
- 1 Museologi (27.000 kr.)

I 2002 blev puljen administreret af Forskningsafdelingen, Forskningssekretariatet.

Nationalmuseet Eksterne Forskningsudvalg

I tilknytning til rådgivning om museets *overordnede forskning* er der på basis af Lov om forskning *ved arkiver, biblioteker, museer m.v.*, marts 1996 etableret et Eksternt Forskningsudvalg (NEF) som er sammensat af 3 eksterne medlemmer og 2 interne medlemmer (forskere) med forskningschefen som tilforordnet i en periode på 4 år med mulighed for forlængelse i 2 år. De tre eksterne medlemmer indstilles af SHF og SNF og denne indstilling forelægges Kulturministeriets Forskningsudvalg. De interne medlemmer vælges af museets forskerstab. Direktionen og NEF har defineret disse som forskere inden for den videnskabelige stillingsstruktur i forbindelse med det nyvalg, der blev afholdt i januar/februar 2002.

I 2002 er der afholdt 3 møder i NEF, hvoraf det ene var et møde med museets direktion. Sammensætningen af udvalget har været følgende:

- Museumsdirektør, dr.phil. Porsmose (formand for udvalget). Genudpeget for en 2-årig periode indtil 1. juli 2003.
- Professor, dr.phil. og formand for SHF Poul Holm, Center for Maritim og Regional historie, Syddansk Universitet, indtil 1. juli 2005.
- Docent, dr.scient. Nanna Noe-Nygaard, Inst. for Geologi, Københavns Universitet, indtil 1. juli 2005.
- Projektseniorforsker Jette Arneborg, SILA- Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (fra 1. februar 2002)
- Seniorforsker, ph.d. Lars Jørgensen, Danske Afdeling, Nationalmuseet (fra 1. februar 2002).
- Forskningschef og centerleder, mag.art. Søren H. Andersen (til 31. december 2002).
- Udvalgets sekretær, mag.art. et BA Birgit Rønne, Forskningssekretariatet, Nationalmuseet

NEF har i januar 2003 afgivet udtalelse til Kulturministeriets Forskningsudvalg om Forskningsberetning 2001.

Nationalmuseets Interne Forskningsudvalg

Nationalmuseets Interne Forskningsudvalg (NIF) har fungeret som rådgivende organ for direktionen og forskningschefen i faglige, videnskabelige spørgsmål og inden for forskningsplanlægning. Udvalget er sammensat af forskere på en sådan måde at alle 10 forskningsområder er repræsenteret. I december 2001 blev Kommissoriet for udvalget ændret på flere punkter, idet forskningschefen som hidtil havde været formand for udvalget trådte ud af udvalget på grund af forvaltningsmæssige procedurer. Der vælges herefter en formand og næstformand af udvalgets midte.

I år 2002 har der været afholdt 4 møder. Udvalget har ikke været indkaldt i anden halvdel af 2002 og med indførelsen af den nye struktur pr. 1. januar 2003 fortsættes arbejdet i Forsknings & Udstillingsudvalget. Udvalgets repræsentanter har været følgende med forskningsområdet de repræsenterer i parentes:

- Seniorforsker, ph.d. Lars Jørgensen, formand for udvalget (Forhistorisk arkæologi)
- Konst. enhedsleder mag.scient. Charlie Christensen (Kulturhistorisk relateret naturvidenskab).
- Projektseniorforsker, ph.d. Jan Bill, næstformand (Marinarkæologi)
- Enhedsleder, cand. mag. Per Kristian Madsen (Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur)
- Seniorforsker, mag.art. Lykke F. Pedersen (Nyere Tids kulturhistorie og Etnologi)
- Enhedsleder, mag.art. Bodil Bundgaard Rasmussen (Klassisk arkæologi og ægyptologi)
- Enhedsleder, seniorforsker, Jørgen Steen Jensen (Numismatik)
- Projektseniorforsker, fil.dr. Inge Schjellerup, suppleant for forsker, ph.d. Bente Wolff (Etnografi)
- Laboratorieleder, cand.scient. Mads Chr. Christensen (Bevaring)
- Leder af Undervisningscentret, cand.mag. Karl Johan Hemmersam (Museal formidling).
- Udvalgets sekretær, mag.art. et BA Birgit Rønne, Forskningssekretariatet.

1.9. Nationalmuseets Bibliotekstjeneste

Nationalmuseets Bibliotekstjeneste (NBT) som organisatorisk er en enhed under Forskningsafdelingen, koordinerer biblioteksområdet, der omfatter museumsfaglig litteratur til dækning af personalets behov, samt sørger for at museets biblioteker kommer til at fungere i et virtuelt fællesskab. Dette sker dels under Natkat, dels under en organisatorisk fællesplanlægning med en systematisk og koordineret handlingsplan.

Status for 2002

Det rationaliseringsarbejde og afvikling af pukler der blev sat i gang efter at Bibliotekstjenesten blev oprettet 1. januar 2000 er blevet fortsat i 2002. Der er især sat ind på følgende områder.

Effektivisering og rationalisering af bogkøb og katalogisering

Gennemløbstiden for bøger fra bestilling til bogen modtages i den rekvirerende afdeling/enhed,

der blev forbedret mærkbart sidste år, er i 2002 holdt på samme høje niveau: Bogbestillinger afsendes i verificeret stand efter foreløbig katalogisering til leverandøren senest 1 uge efter modtagelsen. Litteratur modtaget efter indkøb og efter endelig katalogisering sendes til afdelings- og enhedsbibliotekerne inden for 1 uge.

Den store stigning i antallet af katalogiserede bøger, som blev opnået i 2001 ved hjælp af forskellige rationaliserings- og effektiviseringsbestræbelser, er blevet opretholdt i 2002.

Rationaliseringsprojekter

1. Der er sket en rationalisering af forretningsgangen ved interurbanlån med henblik på elektronisk kommunikation.
2. En undersøgelse af forenkling af katalogiseringsformatet er påbegyndt
3. Indkøb via Internettet
4. Påbegyndt undersøgelse af byttevirksomhedens rentabilitet
5. Der er etableret forsøg med adgang til elektroniske tidsskrifter m.m.

1. Retrokonverteringsprojekt 2001-2002

Digitaliseringen af Fælleskatalogen, som rummer litteratur indkøbt til afdelings- og enhedsbibliotekerne i perioden 1967-84 (88) er godt i gang.

Ved årets udgang er der modtaget ca. 45.000 poster fra den eksterne dataleverandør. Posterne vil blive transmitteret til Natkat i den kommende tid. Projektet finansieres af Det Elektroniske Forskningsbibliotek (DEF).

2. Retroprojekt 2002-2003

I 2002 har vi fået tilsagn om støtte til 2. fase af de digitaliseringsbestræbelser, som sigter mod at den samlede mængde af bøger i Nationalmuseets biblioteker kan søges i biblioteksbasen Natkat. Planlægning af projektet er påbegyndt. Projektet finansieres af Biblioteksstyrelsen.

Planer for 2003

Ud over basisaktiviteterne er der planlagt:

Fortsættelse af rationaliseringsprojekter der er omtalt ovenfor.

Fortsat afvikling af pukkel af ukatalogiserede bøger i afdelings- og enhedsbibliotekerne.

Fortsættelse af oplægning af poster fra 1. retroprojekt.

Påbegyndelse af 2. retroprojekt.

Der forventes et større arbejde med ajourføring af Natkat som følge af ændringer på museets biblioteksområde (flytning, nedlukning af biblioteker)

II. GLIMT FRA FORSKNINGSSOMRÅDERNE

Specialartikler fra alle museets 10 forskningsområder:

1. Forhistorisk arkæologi:
- *Om palæoeskimoerne i Grønland og det arkæologiske kulturbegreb*
2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab:
- *Træartsbestemmelse af Hjortspringbådens padleårer*
3. Marinarkæologi:
- *Stenalder på havets bund*
4. Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur:
- *Numre og systemer på kirkeloftet i høj- og senmiddelalderen*
5. Nyere tids kulturhistorie og etnologi:
- *Familien Raben og Raben-Levetzau 1740-1840:
Livet med naturen og naturvidenskaberne i en dansk adelsfamilie*
6. Klassisk arkæologi og ægyptologi:
- *Færdigt arbejde*
7. Numismatik:
- *Hvem vil ikke gerne være med til en succes-historie?*
8. Etnografi:
- *Modernitet og materiel kultur - Globalt forbrug i traditionens tjeneste i Papua Ny Guinea*
9. Bevaring:
- *1800-tallets maleteknikker i bygningsinteriører*
10. Museal Formidling
- *Systematikken i Worms Museum*

Forhistorisk Arkæologi

Om palæoeskimoerne i Grønland og det arkæologiske kulturbegreb

Et essay om at skrive kulturhistorie ud fra stenredskaber

Man kan undre sig over at arkæologer til stadighed kan opretholde beskrivelser af ”menneskelige kulturer” i forhistorien ud fra beskrivelser af de forhistoriske redskabers former. Eller, med andre ord, ud fra snævre morfologiske (formmæssige) genstandsdefinitioner.

Men arkæologen har også som historiefortæller et problem: Den morfologiske beskrivelse af redskaberne og den arkæologiske kulturdefinition giver ikke svaret på *hvordan* mennesket levede og overlevede, f.eks. i Arktis i stenalderen.

Denne, lidt ensidige, arkæologiske kulturforståelse gør sig også gældende i tolkninger af det palæoeskimoiske materiale fra Arktis.

Som følge af palæoeskimoernes anvendelse af sten som råmateriale samt bevaringsforholdene, består det udgravede materiale fra de tidligste mennesker på Grønland primært af redskaber af sten. En arkæologisk kultur som f.eks. ”Saqqaqkulturen” i Grønland, defineres således af en række genstande med typiske former benævnt ledetyper. Når ”Saqqaqkulturens” ledetyper ikke findes, men afløses af redskaber med andre former, defineres en ny kultur. I Grønland kaldes den arkæologiske kultur efter ”Saqqaqkulturen” for ”Dorsetkulturen”.

Dette er to af de vigtigste årsager til at der i disse år gøres mange forsøg på at forstå hvilke ideer de forhistoriske mennesker havde med at frembringe deres redskaber.

En af de teorier som anvendes, og som her med et eksempel fra Arktisk stenalder skal præsenteres, er teori og metode omkring det operative skema / den operative kæde.

Fra overfladen af en harpun til de geologiske forekomster af skiffer i Disko Bugt

Fra Saqqaq bopladens Itinnera i Godthåbsfjorden, udgravet af Nationalmuseets medarbejdere m.fl. under ledelse af Jørgen Meldgård fra 1958-1963, er fundet et genstandsmateriale af sten, tak og knogle som tyder på at mennesket her i flere perioder har levet godt af at jage rensdyr i de sene sommer måneder i det 1. årtusind f. Kr.

Ser man på redskaberne fra Itinnera bliver man forbavset over hvor præcist både stenredskaber og redskaber af tak og knogle er forarbejdet. Eksempelvis er de små harpunhoveder udskåret med en billedskærers formsans og har en finish som var de færdiggjort af en moderne guldsmed. Man undrer sig uvægerligt over hvordan det er gået til.

Knogle er hårdt og sejt så ”normale” flintredskaber med en tynd æg hurtigt vil få en knækket æg og blive uegnede til at skære i f.eks. tak. Men på Itinnera-bopladens findes en redskabstype, *stiklen*, et lille høvlredskab som har en stærk retvinklet æg, som kan give noget af forklaringen (figur F, G, H). Stiklen, der har været skæftet i et lille træhåndtag, er p.g.a. sin stærke æg meget velegnet til at skære i hårde organiske materialer, så det er sandsynligt at netop dette redskab har været brugt til fremstillingen af de tak- eller knogleredskaber, vi så sjældent finder. Når man ser på stiklerne fra Itinnera opdager man at de fortrinsvis er fremstillet af en skiffertype som kun findes over 500 km væk fra Itinnera i Disko Bugt. Stiklerne virker umiddelbart tilfældige, men de er dog, teknologisk set, helt standardiserede, og man får uigenkaldeligt det samme spørgsmål på læben som da man så harpunen – hvordan er dette redskab fremstillet ?

De mange udgravede stikler ledsages af de afslag man slår fra toppen af stiklen for at arbejdsæggen med den store ægvinkel skal opstå, disse kaldes stikkelaflslag (figur I). Men når man tæller antallet af de små ”hængsler”, som findes efter hvert stikkelaflslag i bunden af stiklen ses det at der fra hver stikkel er slået op til 11 stikkelaflslag. De mange ekstra stikkelaflslag fortæller os at stiklerne er blevet opskærpet op til 11 gange og at stiklen derfor har været et vigtigt og specialiseret redskab i Saqqaqkulturen.

Men hvordan så stiklen så ud inden det første stikkelaflslag dannede æggen på denne ? På Itinnera er fundmaterialet så stort at forstadier til de enkelte redskaber kan findes (figur E, D). Forstadierne til stiklerne har en skæftningsende som passer med diameteren på et skaft. Bladet hvorfra stikkelaflslagene er slået vider derimod ud og er næbformet. Bladet har endvidere slebne flader (figur E). At bladet er bredt betyder at et større antal stikkelaflslag kan slås af stiklen, redskabet får derfor en længere effektiv arbejdstid og en længere holdbarhed. Dette er rationelt for palæoeskimoen fordi han så ikke skal fremstille nye stikler så tit. Går vi så et skridt længere baglæns i fremstillingen af stiklerne ser vi de tilhuggede forarbejder endnu inden de er slebet; sådanne forarbejder er groft tilhugget fra begge sider (figur D). De tilhuggede forarbejder findes også som mindre forarbejdede stykker der viser at stikkelforarbejdet blev fremstillet af store afslag (figur C), men hvor kom så afslagene fra ?

Afslag i den størrelse som udvælges til stikkelforarbejder findes faktisk i forholdsvis stort tal på Itinnera, hvilket kan føre til tolkningen at afslagene er fremstillet i serier fra kerner på bopladsen (figur B). Derimod findes kun enkelte kerner hvorfra afslagene kan være slået fra, og dem der findes er små i forhold til afslagene - så hvordan skal dette forklares ? Killiaq, som er den stenart stiklerne er fremstillet af, er importeret helt fra Disko Bugt, og de mange store afslag fra Itinnera vidner om at killiaq må være kommet til bopladsen som præfabrikerede kerner hvorfra afslag, til redskaber, har kunnet fremstilles. At kernerne ikke findes på Itinnera skyldes at de i dette område er fuldstændig opbrugte, og vi finder altså kun afslagene fra de kerner der engang blev bragt ind til bopladsen af palæoeskimoerne. At denne måde at tilvejebringe råmateriale på i ”Saqqaqkulturen” faktisk er tolket rigtigt kan sandsynliggøres når vi sammenligner genstandene fra Itinnera med genstandene fra bopladsen i Disko Bugt. På bopladsen i Disko bugt, og specielt helt tæt på råmaterialekilden, er de kerner som afslagene er slået fra i flere tilfælde bevaret, nok fordi deres værdi, tæt på kildeområdet, ikke har været så stor som f.eks. i Godthåbsfjorden (figur A).

Fra ”arkæologisk kultur” til ”kultur i mere almen forstand”

Takket være det talrige fint udgravede materiale fra Itinnera har det, i omvendt rækkefølge, været muligt både at fortælle hvordan saqqaqmennesket fremstillede et af sine vigtigste redskaber, samt i hvilken form og hvorfra råmaterialet kom til saqqaqbopladsen i Godthåbsfjorden. Med andre ord er der i dette eksempel redegjort for på hvilke måder menneskerne fra Itinnera i ”Saqqaqkulturen” fremstillede et af deres redskaber, og vi får derfor et indblik i ”saqqaqfolkets” tankegang og i deres kultur, i en mere almen (antropologisk) forstand. Det er klart at der skal flere analyser af andre redskabers operative kæder til at fortælle en mere komplet historie om saqqaqfolkets kultur. Disse analyser skal så ses i sammenhæng med hvad vi ellers ved om saqqaqfolkets levevis, f.eks. om deres mobilitet, deres boliger og deres jagtformer, således at vi kan få fortalt en sammenhængende Arktisk kulturhistorie. Det næste der især bliver spændende er at sammenligne hvordan man fremstillede redskaber (de operative kæder) i ”Saqqaqkulturen” og ”Dorsetkulturen”. Sammenligningen vil kunne fortælle

om man havde fundamentalt forskellige fremstillingsmåder i ”Saqqaq-” og ”Dorsetkultur” og dermed om Saqqaq og Dorset *også* skal forklares som to kulturer i en mere almen forstand.

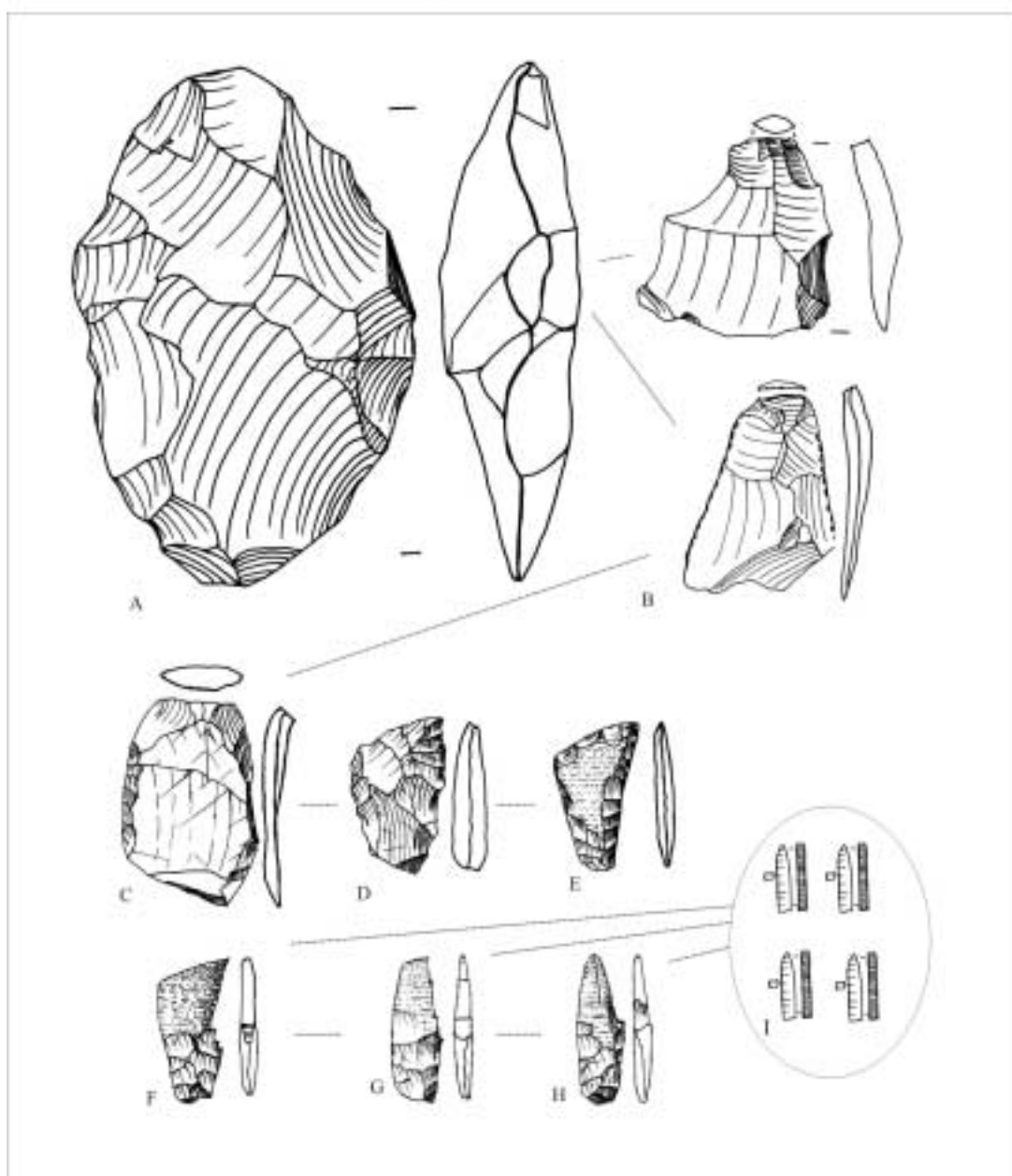
Dette essay er skrevet på baggrund af ph.d. -studiet: ”Teknologiske traditioner i de palæoeskimoiske kulturgrupper i Østarktis”.

Af Mikkel Sørensen

Ph.d. -studerende

SILA - Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning.

Den operative kæde for stikler på Ittinera

Kulturhistorisk relateret naturvidenskab

Træartsbestemmelse af Hjortspringbådens padleårer

Ved Nationalmuseets udgravning 1921-22 af våbenofferfundet i Hjortspring mose på Als fandtes foruden båden rester af to styreårer og mindst 16 padleårer. Ligesom båden var de stærkt ødelagte dels i forbindelse med offerfundets nedlæggelse omkring 350-300 f.Kr. dels som følge af senere tiders tørvegravning. I G. Rosensbergs publikation "Hjortspringfundet" fra 1937 oplyses, at der til båden har været anvendt flere træarter; bordplanker og tofter var fremstillet af lindetræ, mens der til ribbestativerne, som afstiver båden indvendigt, var brugt hassel og ask.

Først i 2002 er der foretaget undersøgelse af hvilken træart, der har været udvalgt til bådens padleårer. Fra museumsmontren blev udtaget en næsten hel åre og syv fragmenter med håndgreb eller blad, der var lagt i forlængelse af hinanden som illustration af tre årer. Stykkernes brudflader passer dog ikke sammen, og inklusive det hele eksemplar kan der følgelig være tale om dele af op til 8 årer! Som genstandene ser ud i dag er de ret forskellige fra de padleårer, der blev udgravet i 1920'erne. Efter fremdragelsen gennemgik stykkerne ligesom båden en konservering med alun og glycerin, som var meget uheldig, fordi træsagerne i de efterfølgende årtier revnede og smuldrede. I 1960'erne blev der derfor foretaget en omkonservering, idet alun-glycerin blandingen blev fjernet og erstattet af glykol, som udfylder træets celler og således styrker genstandene.

En ulempe ved det nye konserveringsmiddel er, at træet fremtræder meget mørkt, fordi glykolet ikke er gennemskinneligt. Når træarten skal bestemmes, er det derfor nødvendigt på udvalgte steder at afrense for glykol, som heldigvis let lader sig opløse i vand. Fra den hele padleåre og hvert af de syv fragmenter blev der uskåret en lille træklods, som dernæst undersøgte under mikroskop. Alle prøverne består af samme træart: navr (*Acer campestre*).

Undersøgelser af årernes tværsnit viser, at de blev forarbejdet af planker, som forinden var udkløvet af omkring ca. 20 cm tykke, retvoksede stammer eller grene. Plankerne er enten kløvet radiale, som et spejlskåret bræt - eller tangentielle, som et sidebræt. Den videre forarbejdning må være sket med økse, kniv, båndkniv eller høvl; eventuelle spor efter værktøjet blev dog ikke undersøgt. Observationer af kløvningsteknikken fortæller, at seks fragmenter med håndgreb eller åreblad teoretisk kan stamme fra tre padleårer, men der mangler nogle stumper af skafter, for at enderne kan sættes sammen. Det er således muligt, at antallet af padleårer i udstillingsmontren er korrekt - 4 stykker inklusive det hele eksemplar. Der er dog et par fejl i udstillingen, idet to af de sammenstykkede åre viser, at der er ikke er anvendt samme kløvningsteknik til håndgrebet og bladet!

Navr er en busk eller et lille træ, der især er kendt i form af plantede hække, men arten findes også naturligt udbredt i Europa med nordgrænse i det sydlige Danmark og Skåne. Træet, der er nært beslægtet med spidsløn og ahorn, har ligesom disse sejt, hårdt, slidstærkt og holdbart ved, og navr må derfor anses for meget velegnet til padleårer. Der kendes ikke andre forhistoriske padleårer af samme træart fra Danmark, men "rigtige" årer af navr er fundet i forbindelse med den 600 år yngre fyrrebåd i våbenofferfundet fra Nydam, Sundeved. Der er flere træk, der peger på, at sidstnævnte fartøj er af fremmed oprindelse, og måske gælder det også Hjortspringbåden - den udstrakte anvendelse af navr kunne tyde på, at den er kommet til Als fra sydligere egne, hvor navr var mere almindelig.

Fig. 1. Padleårer og reparationslister til båden fra Hjørtspring (Rosenberg 1937, fig. 62).
 a: skaft med rundt håndgreb (nr. 360), b: omrent hel padleåre med trekantet håndgreb (360),
 c: padleåre med afbrudt håndgreb, d: åreblad, e: åreblad (361), f: reparationslister. 1:k.

Figurtekst: Udvalg af padleårer (a-e) fra Hjørtspringfundet, efter G. Rosenberg, 1937 fig. 62.

Charlie Christensen
 Seniorforsker
 Naturvidenskabelig Afdeling

Marinarkæologi Stenalder på havets bund

Forhistorie

Inden for de sidste 30 år er der udviklet et nyt forskningsfelt inden for dansk stenalderarkæologi, registrering og udgravning af stenalderboplads på havets bund – et forskningsfelt, hvor vi er førende i Nordeuropa.

Allerede for ca. hundrede år siden dukkede de første submarine fundsteder op, hovedsagelig ved havneudvidelser; særlig berømt er fundet fra Kolding Havn, hvor der fremkom hjortetaksøkker med velbevarede træskafter. Helt exceptionelt var fundet af en grav fra Korsør Nor, hvor der ved havneudvidelse fandtes en barkkiste med et menneskeskelet liggende på en art bære – et fund, der med sine enestående bevaringsforhold af træ og bark, allerede dengang gav et fingerpeg om, hvilke muligheder, der var knyttet til de undersøiske stenalderboplads, men uden at disse muligheder blev forstået.

Nye fund og metoder

Først fra slutningen af 1970'erne kom der for alvor gang i udforskningen af denne fundtype – først og fremmest fordi det nu var teknisk muligt at arbejde ubesværet under vandet, og fordi en række interesserede og entusiastiske sportsdykkere for alvor fik øjnene op for de rige fund på havbunden.

Pionerarbejderne foregik ved Ærø og i Tybrind Vig, hvor den sidstnævnte udgravning i de følgende 10 år udviklede sig til den største og mest omfattende undervandsudgravning af en nordeuropæisk stenalderboplads; samtidig udvikledes her den nødvendige ”know-how” og teknik til at gennemføre udgravninger af havbundens stenalder.

De undersøiske bopladsers betydning

Det stod hurtigt klart, at på grund af de våde aflejringer, havde vi her helt usædvanlige bevaringsforhold for organiske materialer, som dyreknogler og hjortetak, men især træ, bark, vidjer og fibre; på denne type bopladser kunne vi dels finde helt nye oldsagsformer og samtidig øge antallet af allerede kendte, men sjældne typer. Hertil kom muligheder for studier af råmaterialevalg og fremstillingsmåder i disse materialer.

Udover de mange unikke fund og deres egen værdi har de nye bopladsers også stor betydning, fordi de erstatter de muligheder, vi i dag har mistet på landjordens boplads på grund af den omfattende dræning og ødelæggelse af vore fundrige vådområder, der har fundet sted i de sidste 40 – 50 år. Herved er bopladslevn med faunarester og oldsager af organiske materiale efterhånden blevet en sjældenhed.

Hvorfor er der boplads på havbunden?

Baggrunden, for at der er stenalderboplads på den danske havbund, er flerfoldig. Først og fremmest fordi der siden istiden er sket en omfattende havstigning, hvorved den ældste kystbebyggelse gradvist er blevet overskyttet, og samtidig har stenalderens bosætning været særlig tæt ved havet, fordi det dengang var en langt rigere og mere stabil fødekilde end i dag. Endelig er de ”druknede” stenalderboplads også lette at finde langs de forholdsvis lavvandede danske kyster.

De nye, opsigtsvækkende fund medførte hurtigt en erkendelse af deres videnskabelige betydning; de indgik i lovgivningen for fortidsminder på søterritoriet, der etableredes en central registrering af disse fund, og endelig begyndte man undervisning i fagområdet på universiteterne. Slutstenen var oprettelsen af et særligt forskningsfelt ”Mennesket og havet i stenalderen” ved Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter i Roskilde (NMF). Havbundens stenalder er en rig arbejdsmark. Hidtil er der registreret 2 – 3.000 boplads, men vi skønner, at der kan være helt op mod 20. – 30.000 undersøiske fundsteder. Som eksempel på fundhyppigheden kan nævnes, at inden for de sidste 10 år har 37 % af alle Nationalmuseets besigtigelser på søterritoriet været stenalderfund.

Selvfølgelig er de alle langt fra lige videnskabeligt vigtige, men tallene og fundene viser, at vi først i disse år for alvor begynder at forstå omfanget og værdien af denne del af kulturarven. De hidtidige udgravninger har hovedsagelig været Ertebølleboplads (5.600 – 4.000 f. Kr.), men der er også enkelte undersøgelser fra Kongemose- og Maglemosekultur (8.000 – 5.600 f. Kr.). Undersøgelserne er hovedsagelig foretaget på 2-4 meter vand, hvilket har vist sig at være en praktisk dybde, men enkelte steder er der udgravet på 7-8 meter. Fundsteder fra endnu ældre perioder, dvs. 8.000 – 12.000 f. Kr. mangler endnu, men må ligge nede på indtil 40 meter dybde.

Andre havfund

Udover boplads findes der også mange andre spor efter stenalderbefolkningens færden ved og på havet: Mistede fangstredskaber, først og fremmest harpuner og fiskekroge, men også tabte eller ofrede smykker, lerkrukker og økser. En anden og meget vigtig fundgruppe er ”miljø-fund”, f. eks. gamle landoverflader med rester af skov (træstubbe), moser, træstammer og forhistoriske østersbanker – fund, der ved naturvidenskabelige analysemetoder kan fortælle om stenalderens miljøforhold, kystliniens beliggenhed på forskellige tidspunkter og ved årringsdatering give præcise aldre på de pågældende aflejringer.

Undervandsarkæologi udføres af frømand med specielt pumpe- og sugedstyr, men foregår i grundtrækkene som en undersøgelse på land. På grund af det uvante miljø er arbejdet mere

besværligt og langsommeligt end på landjorden – og derfor også dyrere, men kravene til omhu og dokumentation er nøjagtig de samme.

Ved de hidtidige udgravninger på havbunden er det især de fundrige affalds – eller udsnidsområder ud for bopladserne, der er blevet undersøgt. Når havet ”druknede” stenalderbopladserne, blev selve bebyggelsesområdet i de fleste tilfælde bortskyllet, mens de lavereliggende – og dermed mere beskyttede udsnidslag, der lå indkapslet i de brednære havaflejringer, ikke blev ødelagt, men bevarede til vore dage.

På bopladserne er der dog i nogle tilfælde fundet begravelser og ildsteder foruden fine eksempler på de fiskeanlæg, som stenalderbefolkningen opbyggede i strandzonen ud for bopladserne.

Særlige fund

De hidtidige fund har overtruffet alle vore forventninger. Af vigtige genstande er der fundet buer af flere former, velbevarede pileskafter, en lang række forskelligt fiskeudstyr, lanser, økseskafter – også i forskellige udformninger, padleårer og udhulede stammebåde af en forbløffende størrelse (indtil 9,5 m i længden) foruden en række genstande af ukendt anvendelse. Mest overraskende har det været at finde tekstiler af pile- og lindebast (de ældste i Nordeuropa) foruden snore og tovværk samt åreblade med smukt udskårne mønstre i lavt relief. Udover de unikke fund af mønstrede padleårer er de vigtigste fund nok de mange fund af fiskeredskaber i ”bløde” materialer, der ellers ikke er bevaret på bopladserne. Hertil kommer også stammebådene, der er fremkommet i adskillige eksemplarer – en vigtig understregning af denne genstandsforms store betydning – både til fiskeri og jagt på havet, og en livsnødvendig betingelse for transport, kommunikation og socialt samvær langs kysterne i det ellers skovdækkede og sumpede urskovsland. Efter min mening var båden simpelt hen den vigtigste genstandstype i de datidige, kystbundne fiskersamfund.

Fremtiden?

De undersøiske stenalderbopladsers videnskabelige muligheder er uanede. Hver gang vi undersøger en ny lokalitet, dukker der nye overraskende fund og iagttagelser frem. Imidlertid er de submarine fund truet af flere forskellige faktorer: Først og fremmest den naturbetingede erosion, hvor strøm og bølgeslag ødelægger de fundrige aflejringer på havbunden, men også af råstofgravning og store anlægsarbejder (vindmølleparker, broer m. m.) på søterritoriet.

De mere langsigtede forskningsmål må omfatte en målrettet indsats med undersøgelser af bopladsfund i de egne af landet, hvor vi hidtil ikke har arbejdet, samt at forsøge at finde og udgrave kystbopladser af endnu ældre alder end de hidtidige fra Kongemose- og Ertebøllekultur. Hvis vi her i Danmark fortsat skal være i spidsen inden for dette forskningsfelt er det dels nødvendigt med flere forskningsprojekter og øgede ressourcer, dels at videreudvikle metoder og teknik samt fortsætte det nuværende, frugtbare samarbejde mellem fagfolk og sportsdykkere.

Søren H. Andersen

Centerleder, mag. art.

Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Numre og systemer på kirkeloftet i høj- og senmiddelalderen

Står en middelalderlig kirkebygning endnu med sit oprindelige tagværk, kan dendrokronologiske dateringer af tagværkets egetømmer forhåbentlig give et pålideligt indtryk af bygningens alder. Med dette håb som den primære ledetråd er der gennem årene undersøgt en god snes tagværker i *Sydvest- og Sønderjylland*. Undersøgelsen er endnu ikke fuldt ud afsluttet, men efter en måneds orlov i efteråret 2002 dog så langt fremme, at nogle træk af dens resultater kan skitses.

Undersøgelsen som helhed synes i de tilfælde, hvor den primære opførelsestid for kirkerne kan indkredses, at bekræfte indtrykket af en forholdsvis sen overgang til kirker af sten i det hovedsagelig stenfattige sydvestjyske og vestslesvigske område. Indirekte peger dette tilbage på områdets kirkearkitektoniske hovedmonument, domkirken i Ribe, enten denne stod som formidler af inspirationen, eller man må tale om en samlet påvirkning på tværs af by og land.

Nyt i forhold til de oprindelige forventninger er, at foruden bindbjælker også spær og de forholdsvis spinkle apsistagværker i ganske vidt omfang har vist sig at kunne bidrage med dendrokronologiske prøver. Endda stormlægtter lader sig teste med udbytte. Alt i alt er det tydeligt, at enkelte prøver ikke gør en datering, men at der skal samlede analyser af bygning og tagværk til for at sikre brugbare resultater.

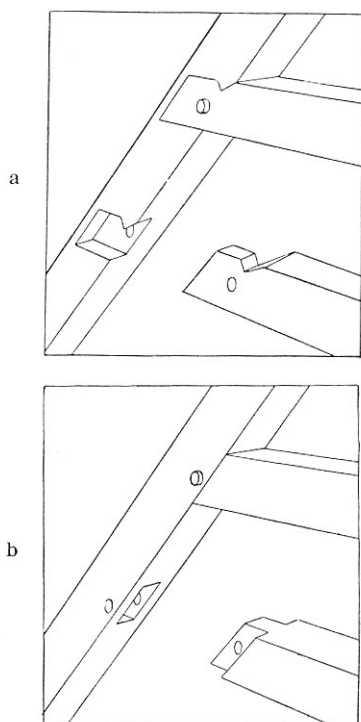

Fig. 14 a—b. Spær og Hanebaand, øverst samlet (bladet) med fornaglet Blad i Udsnit, nederst samlet (tappet) med fornaglet Tap i Taphul.

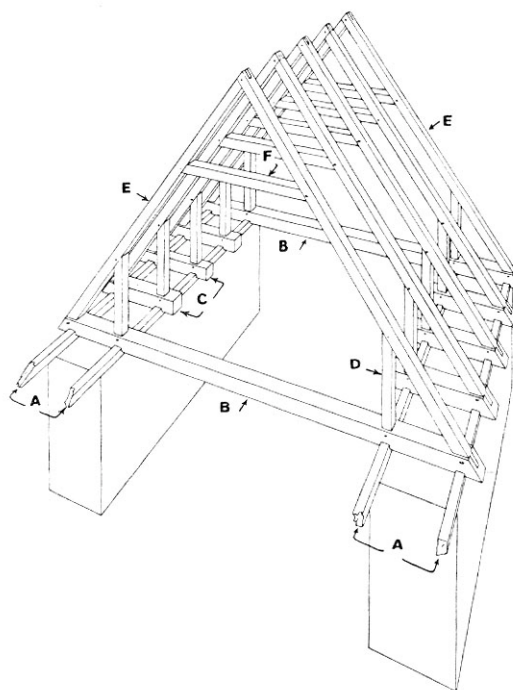

Fig. 15. Tagværk, skematisk fremstillet. A Mur-lægte (Mur-Rem). B Bjælke. C Spærsko. D Spærstiver. E Spær. F Hanebaand.

Ovenstående tegning er fra *Danmarks Kirker*, Bd. 12 (Fagordbog), Tisted Amt, Nationalmuseet MCMXL

De udvalgte tagværker hører til de bedst bevarede i landet, bl.a. fordi omfanget af udskiftninger og indgreb i forbindelse med hvælvslagning er forholdsvis begrænset. Isolerede reparationer er derimod overalt at finde, og risikoen for at møde genanvendt eller langt nyere tømmer er desto større, jo mindre længder og til dels dimensioner, der er tale om. Men i ingen af de 23 undersøgte kirketagværker er påvist genanvendte stykker, der kunne mistænkes for at komme fra en ældre trækirke.

Farven på tømmerets overflade og på veddet, tætheden af årringene og træets nedbrydningsgrad har vist sig at kunne kombineres nogenlunde med de indvundne dendrokronologiske dateringer, så der tegner sig et billede af trækvalitet og hugstmuligheder i henholdvis høj- og senmiddelalder.

Brugen af tømmer frisk fra skoven, dvs. meget kort tid efter fældningen, dokumenteres i flere tilfælde af tømmerstykker med endnu fastsiddende bark. Denne ses hyppigst på spærkanter og hanebånd. En sigende detalje er de endnu ofte helt friske streger på tømmeret efter forridsninger, der viste, hvor udstemninger skulle anlægges, samt de stregtrukne tømmernumre, som er påført på tværs af nyligt fældet, saftigt tømmer.

Nummereringen af spærfagene skete på pladsen, mens tømmeret lå vandret, og i nogle tilfælde krydser et nummers streger henover en tømmerensamling. Ved nummereringen er et gavlfag, som siden måske blev muret inde i gavlen, i visse tilfælde talt med som nr.1, i andre som nr. ”0”. Retningen i nummereringen er ikke fast, men som oftest er der numre i både nord- og sydsiden af fagene, og hvor de to siders tegn ikke er forskellige, markeres f.eks. en romertalsrække i den ene side med et bitegn. Som numre er anvendt hak i tømmerets kant, ridser eller streger på tværs af træet, øksehug, firkantstik eller i få tilfælde runer. Romertal er almindelige, men de klassiske regler for deres opbygning er ikke overholdt, og som regel klarer man sig ved sammenbundning af streger fremfor addition og subtraktion. Et særligt træk er usikkerheden over for tallet IX, som kun er set anvendt på korrekt måde i en eneste kirke. Uanset tegntype skæres eller hugges der med forskelligt tømmerværktøj, dvs. økse, kniv/syl, stemmejern eller huljern og ikke som i nyere tid ved indhugning af piber med romertal. Malede numre er i modsætning til hvad der kan gælde altertavlefigurer, ikke set i tagværkerne. Tømmernumrene i den enkelte kirke ser overalt ud til at være påført af samme ”nummermand”, hvis ”håndskrift” er ens gennem hele det pågældende tagværk eller dele deraf, men ofte også inden for to nummerrækker. Det er nærliggende som redaktør Elna Møller formodede, at det er mester eller hans mestersvend, som har ført værktøjet og holdt rede på fagene, ligesom det har været ham, der med ridsemålet afsatte udstemninger og bladsamlinger.

Systematiske forskelle i tømmernumrenes rækkefølge, retning eller placering på tømmeret i et tagværk medvirker til at opdele ellers ensartede tagværker i to eller flere systemer. Opdelingen via tømmernumre i systemer synes overvejende at være knyttet til kirker, og det vil alene sige kirkeskibe af en vis størrelse. Der er en overvægt af eksempler fra tagværker, der må henføres til senmiddelalderen, men opdelingen af et helt skibs tagværk i to systemer er dog allerede truffet i det første tiår af 1200-tallet i *Føvling Kirke*.

I *Arrild* fremgår forskellen mellem det velbevarede østlige system 1's 10 fag, og de resterende, meget omsatte fag både af selve nummereringen, af placeringen af numrene og i mindre forskelle i anbringelsen og samlingen af tømmeret. Det vældige tagværk i *Vamdrup*, som er rejst engang efter opførelsen af skibets vestforlængelse, og det vil sige efter midten af 1400-årene, er opdelt i

to systemer, der begge må skyldes samme værkstedstraditions høje kvalitet. En påfaldende, men i praksis uvæsentlig forskel er, at de nedre hanebånd i alle system 2's fag på nær det, der står direkte mod system 1's sidste fag, sidder ca. 20 cm højere end de tilsvarende i system 1. Man er nær på at tro, det er en afsætningsfejl i målene, men i så fald er den konsekvent. I *Vilslev* tilhører de 10 spærfag i skibets system 1 sandsynligvis tiden omkring 1439, mens system 2's 9 fag synes at være fra 1459. De to systemer kan være nært samtidige eller repræsentere to udskiftningsfaser af et ældre tagværk, foretaget med en snes års mellemrum af samme værksted. De to systemer står "ryg mod ryg", og de adskiller sig foruden ved nummereringen og dens udførelse tillige ved, at hanebåndene i system 1 er sat ca. 30 cm højere oppe end de tilsvarende bånd i system 2. Også *Brøndums skibs* store tagværk er delt i to systemer, der begge hører hjemme i 1450-erne.

Ordet system for de her beskrevne fremgangsmåder ved nummereringen er valgt som tilkendegivelse af, at der næppe er tale om tilfældigheder, eller at man fandt det svært med en nummerrække over en vis længde. Opdelingen i systemer kan skyldes, at organiseringen af arbejdet især ved større tagværker blev mest hensigtsmæssig, når man arbejdede i hold, der hver fremstillede et vist antal spærfag, nogle gange i to på hinanden følgende rejsningsfaser. Men hertil kommer, at fremgangsmåden ved rejsningen af et tagværk kan have været styrende. Det synes så oplagt at være tilfældet, hvor to nummerrækker lader de respektive systemer stå "ryg mod ryg", eller hvor de deler et fælles fag som henholdsvis første og sidste nummererede fag i en række. I disse tilfælde må fagene efter at de var bragt op i stykker være blevet rejst fra midten af bygningen og udefter mod gavlene, svarende til, at færdige gitterspær væltes ud fra husets midte. Opmuringen af gavltrekanterne skete efter rejsningen.

Som led i færdiggørelsen af projektet blev der i efteråret 2002 på baggrund af foreløbige resultater udvalgt prøvesteder i to tagværker, hvor der i begge tilfælde er mulighed for at få en forhåbentlig sammenhængende og repræsentativ serie. Uanset om der her bliver tale om dateringer, der kan knyttes til de pågældende kirkers opførelsestid eller ej, vil de sammen med det resterende materiale indgå i en afsluttende analyse af de spærfagstyper, som med rod i Sophus Müllers primære arbejder på området i slutningen af 1800-årene blev knæsat af Elna Møller i tiden fra 1950-erne og fremefter.

Per Kristian Madsen
Museumschef
 Forsknings- og Formidlingsafdelingen

Nyere Tids kulturhistorie og etnologi

Familien Raben og Raben-Levetzau 1740-1840

Livet med naturen og naturvidenskaberne i en dansk adelsfamilie

Med udgangspunkt i Nationalmuseets nyligt erhvervede Raben-Levetzauseke naturaliesamling fra Ålholm Slot har Danmarks Nyere Tid iværksat et forskningsprojekt om naturens kulturhistorie.

Det er en vigtig nøgle til forståelse af en epoke at se på, hvor den henter sine yndlingsmetaforer. Hundredåret 1740-1840 plukkede begejstret af biologiens, kemiens og geologiens hastigt voksende vokabular og forklaringsmodeller. Men det gik videre. Uden at ryste det mindste på hånden fik naturvidenskabelige forklaringer lov at brede sig ind over områder, som helt og aldeles er menneskenes eget ansvar og ikke naturens.

Så længe tro og sandhed endnu ikke var adskilte departementer, rejste studier af for eksempel dyrenes biologi vanskelige spørgsmål med rækkevidde langt ud over deres umiddelbare udsagn: Hvis et dyr gennemløber en metamorfose, hvad er det så Gud har skabt, en larve eller en sommerfugl? Hvis armpolyppen formerer sig ved knopskydning, hvorfra kommer så dens sjæl? Her måtte både troens vogtere, filosofiens førstemand og de nye videnskabers pionerer på banen for at finde svar.

Tidens nye helte var de naturvidenskabeligt orienterede opdagelsesrejsende. Deres rejseberetninger var bestsellere. Børnene løb hjemmefra efter at have læst Robinson Crusoe. Det gjorde vores hjemlige Johannes Ewald, og det gjorde den tyske filosof Johan Gottlieb Fichte. Den senere så berømte engelske grafiker og naturskildrer Thomas Bewick (1753-1828) skulkede ustandselig fra skolen for at lege Robinson med sine fæller. På de lange sommerdage red de nøgne på heden på deres usadlede heste. Robinson Crusoe blev en transnational helt for alle børn – også børnene på Ålholm, hvoriblandt den senere naturvidenskabsmand Frederik Christian Raben (1769-1838), ligeledes kendte ham. Som voksen udlevede F.C. Raben til fulde denne trend i tiden. Fra hans udstrakte rejser findes over 4000 sider, dog – bortset fra en beretning fra Grønland – alle utrykte. På sine rejser samlede han selv ind og købte, hvad han kom i nærheden af, især planter men også dyr og sten. Hvor han kom frem, opsøgte han den stedlige naturvidenskabelige ekspertise.

Fra et museumssynspunkt står tidens naturhistoriske samlermani i centrum. Høj og lav, voksne og børn samlede, hvis de hørte til de privilegerede, der kunne deltage i tidens *leisure*-kultur. Den videnskabelige klassificering af samlingerne, der på én gang forudsætter samlinger for at blive til og er forudsætning for, at samlerinteressen spredtes, fik sit gennembrud i 1750erne med Linnés værker. En grundlæggende moderne videnskabelig metode og tankegang blev således en fælles referenceramme for mange mennesker. Det afstedkom en begejstring for at klassificere på alle mulige områder, som Laurence Sterne behændigt ironiserede over i *En følsom rejse* (1768). Her klassificeres de rejsende, men ironien ligger i øvrigt lige så meget i den typografiske opstilling, der er a la naturvidenskaberne. Virkeligheden gav dog ikke parodien meget efter. I den første insektsystematik på dansk (1764) bliver ikke bare dyrene anbragt i deres behørigt klasser, men – som en parallel – inddeles også de personer, der i tidens løb har interesseret sig for entomologi (læren om insekter), i to hovedklasser, tre underklasser og atten endegyldige klasser.

En sådan gennemslagskraft for den levende naturs videnskaber og disses udøvere var kun mulig, fordi naturvidenskaberne vandt en central plads i en ny tids dannelsesideal. I Danmark begyndte naturvidenskaberne for alvor at gøre sig gældende i bogudgivelsesprofilen fra slutningen af 1700-tallet. Et markant eksempel er Esaias Fleischers *Forsøg til en almindelig Natur-Historie*, der udkom i 26 delbind på i alt 16000 sider – uden sammenligning det sene 1700-tals største bogudgivelsesprojekt. Medtager vi periodens litterære nyskabelse, tidsskrifterne, er der tale om noget, der ligner eksponentiel vækst. Periodens videnskabeligt publicerende aktører i Danmark er indskrevet i den videnskabshistoriske forskning. Men denne "vækkelsesbevægelse" - og her tænkes ikke på banalt natursværmeri – imødekom desuden noget eksistentielt. Der var tale om indsigter, der gav mening og følelsesfyldte langt ud i brede befolkningslag. Det er ikke særlig mærkeligt, for intet er os på en gang nærmere enkeltvis og i fællesskab end vores biologi, og intet er nemmere at komme i kontakt med end dyr og planter lige på den anden side af vinduesruden. Det er en videnskab og en lidenskab, der kan dyrkes på mange niveauer, som rører ved vore forestillinger om fødsel, død, seksualitet og sygdom, og som forrykker synet på den vilde natur og ændrer æstetikken. I de naturvidenskabelige miljøer møder man en frimodighed på nogle af disse stærkt taburiserede rede livsområder, som også set med nutidens øjne er grænseoverskridende og forbavsende. Filosofer fra antikken til i dag har ment, at den, der med en åben rationalitet ser sig selv som en del af kosmos, lever det evige liv hvert øjeblik. Det er midlet mod skrækken for det tomme rum, som gør det muligt at leve det daglige liv, at gribe dagen. Tiden skabte nye handlingsmønstre og nye materielle genstande, som ikke har fået den kulturhistoriske tolkning, de kunne fortjene. For de fleste var det nye noget, der udlevedes lokalt, men for den intellektuelle elite var det et europæisk projekt.

En Goethe

Familien Raben og Raben-Levetzau tilhørte denne elite. På danske arkiver og museer og ikke mindst på Nationalmuseet finder man levn af familiens faible for naturen i form af samlinger, noter og tegninger fra naturstudier, rejseberetninger, regninger fra indkøb til botaniske avesamlinger og meget mere. Med en kulturhistorisk og biografisk tilgang er denne specifikke families dagligliv og åndsliv med naturen og naturvidenskaberne ved at blive udredt og fortalt.

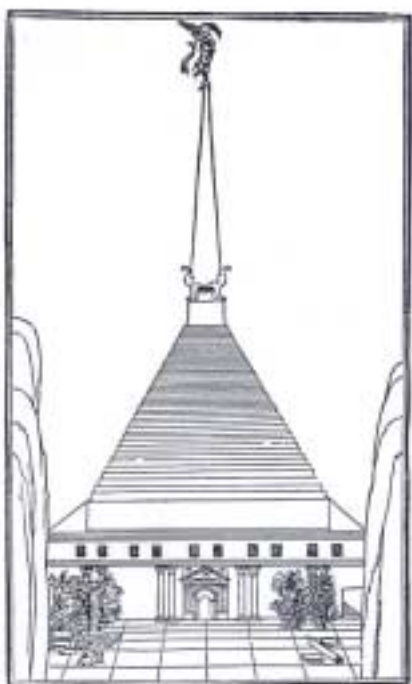
Billedtekst: Alexander von Humboldt, den moderne geografis grundlægger, dedikerede sin "Ideen zu einer Geographie der Pflanzen" til Goethe. Kunsten, Apollon afslører naturens hemmeligheder. For foden af Artemis ligger Goethes "Die Methamorphose der Pflanzen". I denne tegning af Thorvaldsen løber mange spor i den vesterlandske tænkning sammen, som de gjorde det hos Goethe og Humboldt.

Gerd Malling
Projektforsker
 Danmarks Nyere Tid

Klassisk arkæologi og ægyptologi

Færdigt arbejde

Carlsbergfondet bekostede fra 1966 til 1977 en dansk udgravning af et af oldtidens syv underværker: Maussoleet i Halikarnassos, nutidens Bodrum i det sydvestlige Tyrkiet. Det første bind af udgravningspublikationen udkom i 1981, og den 20. december 2002 blev de tre afsluttende bind 5-7 overrakt til Carlsbergfondets afgangende direktør, P.C. Matthiessen. Nationalmuseets Antiksamling har en lille andel i værket, idet samlingens leder Bodil Bundgaard Rasmussen har publiceret guldsmykkerne fra kong Mausollos' gravkammer, og undertegnede skrev om keramikken fra en af fundkonteksterne. Carlsbergfondet har ikke alene betalt for feltarbejdet, men også for bearbejdelsen af resultaterne, og der er god grund til at markere bogudgivelsen, for noget sådant hører til undtagelsen snarere end regelen. Der er ingen mangel på foreløbige rapporter og detailundersøgelser af materiale fra større udgravninger, men kun få er publiceret i deres helhed.

Det er almindeligt kendt, at verdens kulturarv trues fra flere sider. For eksempel kan rejsende i mange Middelhavslande med egne øjne følge, hvordan oldtidslevn ødelægges af et til synesladende uhæmmet byggeri. De stedlige antikvitetsvæsener kæmper imod efter bedste evne, men kommer alt for ofte til kort over for de store økonomiske interesser, der er involveret. Andre trusler er mindre åbenlyse og stort set ukendte for offentligheden.

Fig. 1. Maussoleet i Halikarnassos blev opført som gravmæle for den kariske fyrste Mausollos - deraf navnet. Ved hans død i 353 f.Kr. stod bygningen næsten færdig - den fuldførtes af hans søster og hustru Artemisia, der døde to år senere. Antikke skriftlige beskrivelser af Maussoleet i Halikarnassos har givet inspiration til utallige mere eller mindre fantasifulde rekonstruktionsforslag gennem årene, for eksempel dette udgivet i Venedig i 1499.

En af disse kommer - paradoksalt nok - fra arkæologerne selv, der elsker at grave, men hader at offentliggøre, selv om de selv udmærket ved, at en upubliceret udgravning kan sidestilles med en hvilken som helst anden total ødelæggelse af et arkæologisk materiale.

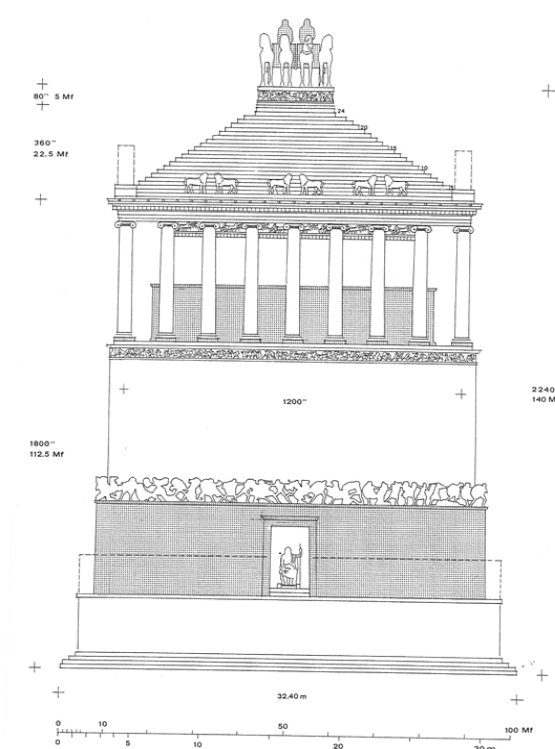
Der er mange grunde til denne tingenes tilstand - og nogle af dem er endog gode. Det er således svært at rette skytset mod de pågældende landes underbemandede arkæologiske tjenester, der halser fra den ene nødudgravning til den anden uden den ro til fordybelse, der skal til for at studere og udgive et fundmateriale. Man skal heller ikke være blind for, at bearbejdningsfasen kan være kostbar og svær at koordinere, når den involverer mange deltagere, hvoraf flere erfaringsvis efterfølgende får nyt arbejde med nye påtrængende daglige forpligtelser.

I andre tilfælde er det svært at finde formildende omstændigheder. I hvert fald hvad angår de mange udgravere, der - når ét feltprojekt er afsluttet - sporenstregs indleder et nyt. Måske drevet af ren eventyrlyst - eller fordi de drages af livet i en udgravning: flugten fra

hverdagens trummerum til et eksotisk miljø i en sær blanding af en spejderlejr, et forskerkollektiv, et kollegium, og et diskotek. Hvor hver ny dag kan byde på spændende fund eller overraskende oplevelser. Og hvis virkeligheden viser sig ikke at leve op til forventningerne, kan man jo altid håbe på, at det næste projekt bliver bedre. Alternativet - et årelangt ofte ensomt og trivielt slid ved skrivebordet med at bearbejde fundmaterialet - lyder unægtelig ikke tillokkende, og det er vel en ikke uvigtig grund til, at så mange projekter forbliver upublicerede - eller i bedste fald først offentliggøres flere generationer efter, de blev søsat.

Heldigvis er situationen ved at ændre sig til det bedre. Et land som Cypren har indført regler om, at en udgraver ikke må påbegynde et nyt arkæologisk projekt, før det forrige er publiceret. Og for Danmarks vedkommende har Carlsbergfondet under P.C. Matthiesens ledelse konsekvent tilvejebragt en plan og økonomisk ramme for, at fondets arkæologiske projekter kan blive publiceret. I 1999 besluttede man således at samle kræfterne om at få afsluttet Halikarnassos-udgravningerne, og det er denne politik, der nu har båret frugt.

Fig. 2. Først med de danske udgravninger af Mausoleet er der skabt et grundlag for en videnskabeligt baseret rekonstruktion. Den danske ekspedition blev ledet af Kristian Jeppesen, daværende professor ved Institut for Klassisk Arkæologi, Aarhus Universitet, der nu giver dette bud på bygningens udseende.

John Lund
Seniorforsker
Antiksamlingen

Numismatik

Hvem vil ikke gerne være med til en succes-historie?

Forskning kan jo være noget mærkeligt noget, nogle gange forudsættes det, at man burer sig inde, tjenestefri og i dybe tanker, månedsvis, mens man forbereder sig på at nedkomme med et større eller mindre arbejde.

Andre gange, og det var tidligere det almindelige, så spiller en aktiv redaktør eller en vågen forlægger/forlagsredaktør en væsentlig rolle, og ud af det følgende ping-pong-spil mellem forfatter og redaktør kommer der noget, man på den ene side kan kalde et forskningsprodukt og på den anden side – med lidt held - kan glæde sig over at se på bordet i ”de tusind hjem”. Indenfor Nationalmuseets løbende forskningsdiskussion har et sådant aktivt samarbejde mellem forfatter og redaktør/forlægger nok ikke helt fået den opmærksomhed, det fortjener, og det har inspireret mig til følgende:

Engang i begyndelsen af året 2002 henvendte redaktøren af ”Sønderjyske Årbøger”, dr.phil. Lars Henningsen, Åbenrå/Flensborg sig til mig. Kunne han mon få en artikel om Sønderjyllands mønthistorie i de sidste tusind år til sommer? Bare et halvt hundrede sider! Man havde i forvejen et smukt bidrag fra en ung historiker, Morten Andersen fra Kolding, der skildrede forløbet i 1920, da *den danske krone* blev indført i et stort nyt landområde, nemlig Genforeningens Sønderjylland. Nu kunne det være rart med et historisk perspektiv. Det lød jo både spændende og fristende, men jeg trak på det, der var jo også andre løfter, der helst skulle indfries i årets løb.

Men - det er ikke hver dag, man bliver bedt om et stort bidrag til et gammelt og anset fagligt tidsskrift med en sådan udbredelse! Godt over 2000 eksemplarer udsendes, og redaktionens væsentligste bekymring er portogrænsen (1 kg)! Mens de fleste andre historiske årbøger lider lidt af åndenød, og oplaget på de store landsdækkende fagtidsskrifter gradvis siges at være faldet til omkring 1500 eksemplarer, har vi her et idealistisk foreningsforetagende, hvor inspiration og distribution tager hinanden i hånden på harmonisk vis. – Det vil forstås, at jeg efterhånden blev ”mør” og grebet af den gode begejstring.

Sønderjylland har nemlig også en numismatisk forening, hvis lille tidsskrift i årenes løb var ”fodret” med diverse opsatser, som måtte kunne indgå i mønthistorien. Måske kunne jeg skære et par halve dage ud af et studie- og ferieophold i Cambridge i juli og bruge et par søndage i eftersommeren, så var den hjemme! P.V. Globs muntre ”Den klarer du på en halv eftermiddag” er god at have i erindringen og har ofte inspireret.

Gradvis tog opsatsen form, og gradvis trådte redaktøren i karakter. Ikke sådan, kunne du ikke skrive sådan! Det afsnit og det afsnit har jo ikke meget med sagen at gøre, hvorfor har du ikke noget med om tiden efter Statsbankerotten – det ved vi nemlig intet om! Nu gjaldt det at fastholde inspirationen, så også de glemte afsnit kom med! Sommeren gik på hæld, de fleste tidsgrænser var vistnok sprængt, men mønthistorien *skulle* med. Den var, forstod jeg, tænkt som spidsartiklen, og Årbogen skulle præsenteres i Åbenrå i Sydbanks store festsal, som til daglig også bruges af Sønderjyllands Amtsråd.

Det nåedes, med hiv og sving, men måske ikke med hel ”rettidig omhu”, for en henvisning til et værk om den danske bank i Flensborg af *den økonomiske historiker*, som har bragt det bevingede ord i omløb, røg ud i kampens hede. Undskyld til Ove Hornby!

Og minsandten, Nationalmuseet fik lov til at levere fotografierne! Det var ikke nogen selvfølge, for en oplæsning af museets prisliste med rabatten til ikke-kommercielle formål har jævnlig fået telefonrøret til at vibrere – og ikke af fryd! Ved præsentationen af årbogen den 12. november, indledte Sydbanks vicedirektør Mogens Asmund med at overrække Lars Henningsen en check, og det blev i takketalen betonet, at checkens størrelse havde en vis sammenhæng med Nationalmuseets fotopriser!

De to hovedbidragydere til den 400-sider store årbog fik lov til at underholde publikum, presse og lytterne i Radio Syd med deres emner i en halv times tid, Sydbank gav sandwich, øl og mundgodt, og forskningsrapportens udsendte medarbejder kunne i toget hjem glæde sig over forskningsprojekt nummer 3524, som han for nogle år siden var så forsynlig at få oprettet til projektet ”Danmarks Pengehistorie”. Også i år var der en populær fremstilling, der her kunne afrapporteres (som det så upoetisk hedder på administrator-nudansk!).

Jørgen Steen Jensen

Enhedsleder, seniorforsker

Den kgl. Mønt- og Medaljesamling

Jørgen Steen Jensen, Sønderjyllands mønthistorie til 1864, *Sønderjyske Årbøger 2002*, s.7-60. Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Pris: 150 kroner. (Adresse: Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Postbox 528, 6330 Padborg).

Etnografi

Modernitet og materiel kultur - Globalt forbrug i traditionens tjeneste i Papua Ny Guinea.

I dag bruger verdens folkeslag mange af de samme industrielt fremstillede genstande overalt på kloden, og det kan se ud som om vi alle sammen er blevet de samme masseforbrugere. Ved nærmere eftersyn er der dog store forskelle i hvordan ting bruges og forstås i forskellige lokale sammenhænge, og i modsætning til arkæologen, der må holde sig til de døde ting og eventuelle efterladte skrifter, har antropologen i felten rig mulighed for at se tingene i brug og spørge levende mennesker om deres betydning.

Mekeo-folket i Papua Ny Guineas lavland er et eksempel på at adgang til penge og globale produkter ikke har medført en overtagelse af vestlige eller globale kulturelle værdier. Mekeoerne er blevet rige på at dyrke betelnødder der giver høje afkast for en lille arbejdsindsats. Den solide pengeindkomst ved betelsalget er et betydeligt supplement til havebrug, jagt og fiskeri der er hovedgrundlaget for en families eksistens. Muligheden for beteldyrkning gør det lukrativt at bo i landsbyen, og selv folk med universitetsuddannelse og gode jobs er vendt hjem, fordi de kan arbejde mindre og tjene mere ved beteldyrkning end ved andre erhverv.

I landsbyen investeres store summer blandt andet i "uniformer" (det lokale navn) til klanernes volleyball hold der to til tre gange på en seks måneders sæson får specialdesignet nye t-shirts med holdnavn, nummer og slogans påtrykt, og dertil kommer matchende shorts og sokker. Også en klans gifte og ugifte kvinder køber specialfremstillede uniformer (t-shirts og skørt) som de bærer, når de serverer mad for de hundredevis af gæster der deltager i store klanfester, f.eks. når et nyt klanhus skal indvies og en ny høvding indsættes. I det hele taget er udgifterne til åbningen af et nyt klanhus betragtelige selvom huset i sig selv er en simpel trækonstruktion uden vægge. Først og fremmest koster det dyrt at holde de indbudte gæster med mad, idet de skal forkæles med svin (til en pris af ca. kr. 4000 for et mellemstort dyr) og haveafgrøder over et helt år, for at lade sig lokke til officielt at åbne huset. Også udsmykning af huset kan være dyrt. Således investerede de 15 huse i Faingu-klanen i landsbyen Eboa omkring 20.000 kroner i en kraftig generator der kunne udsmykke klanhuset med kulørte pærer og pladsen foran med tusindwattsprojektører. Generatoren var kraftig nok til at give lys i husene til de fleste af landsbyens ca. 800 indbyggere, men det var altså udsmykningen af klanhuset det kom an på, og efter anskaffelsen af generatoren kaldtes klanen for *Faingu City*.

Fra et vestligt synspunkt kan man synes at mekeoerne er ekstravagante og spilder deres penge på tant og fjas, for volleyball, grisefester og kulørte lamper er da ikke *udvikling*. Men mekeoerne selv opfatter det som udvikling, og kalder det at være *moderne*. De ville finde vestlige forbrugsstrategier irrationelle og ekstravagante, fordi der investeres så meget i *individuel* forbrug og praktiske redskaber i stedet for at investere i det som er vigtigt, nemlig fester der skaber og styrker det sociale netværk. Magt og indflydelse får man ved at give væk (først og fremmest mad) og ved at demonstrere sin forenede styrke og rigdom i form af uniformer og dekorationer.

Uniformer og elpærer kan synes nye og fremmedartede i en landsby i Papua Ny Guinea, men ser man på den bagvedliggende logik i deres brug er der tydeligvis tale om en videreudvikling af mere traditionelle praksisser. Mekeoerne har så længe de historiske kilder kan dokumentere

En moderne mekeo-troldmand i volleyballuniform, 1992

benyttet sig af importerede varer til personlig dekoration og importerede mønstre til udsmykning af deres klanhuse, og har stort set ikke haft nogen egenproduktion af prestigevarer. F.eks. stammer de smykker af hundetænder, papegøjeffjer og perlemorsskaller som danserne bærer ved de store fester fra nabofolkene ved kysten og i bjergene. Og også tidligere er de blevet købt for betelnødder,

selvom der ikke indgik penge i udvekslingen. Ligeledes er systemet med at markere social position med uniformer ikke en ny idé. Enker, enkemænd, brude og ungarle har altid haft særlige klædedragter og kropsudsmykning der har markeret deres position.

En mekeo ungarl 1898

Man kan derfor sige at de nye former er en udvidelse og transformation af et allerede eksisterende princip, og mere generelt kan man sige at modernitet for mekeoerne ikke er at udskifte traditionen med noget nyt for at blive *en anden end den man er*, men tværtimod at bringe nye importerede prestigevarer ind i systemet og dermed blive *mere af det man allerede var*. Dette underbygges i mytologien, hvor det forklares at det var mekeoernes forfædre der først besad de moderne varer og at den lokale gud Isapinis viden var elektricitet, hvorved man kunne få alt ved blot at trykke på en knap. På grund af lokal forsømmelse forlod guden imidlertid mekeoerne og tog til Europa og Amerika, og det er derfor de hvide der i dag har tingene. At disse ting i dag vender tilbage, vidner om at den tabte viden også er ved at vende tilbage til de oprindelige ejere. Den oprindelige og korrekte magtbalance mellem de hvide og mekeoerne understreges af at den forsvundne gud er lillebror, og dermed sekundær, i forhold til guden A'aisa der ikke er rejst til andre kontinenter, og hvis viden om bl.a. dyrkning, jagt og trolddom stadig befinder sig blandt mekeoerne.

Modernitet for mekeoerne er altså at hente den tabte kraft tilbage og inkorporere den i den forfædreviden og -tradition som er forblevet i området. Forståelse kan man ikke fremlæse af de materielle genstande alene, men den træder tydeligt frem når man følger tingene i deres brug.

Forskningsprojektet baserer sig på mit feltarbejde i området 1991-92 og senere ophold (senest 2002) af min samarbejdspartner Steen Bergendorff (Internationale Udviklingsstudier, RUC). Forskningsprojektet omfatter mange aspekter af mekeoernes kultur og samfund, men jeg har på det seneste især fokuseret på strategier for forbrug af materielle genstande, herunder dragtens betydning. Materialet er bl.a. blevet fremlagt på den europæiske oceanistkonference i Wien 2002, og skal præsenteres på en konferencen "Translating Things - Clothing And Innovation in the Pacific" på British Museum i 2003. Endvidere er emnet behandlet i artiklen *Money Is Not For Buying Food, Money Is For Buying Things*. Modernity and Consumption the Mekeo way. *FOLK* vol. 43, 2001 (udkommet i 2002).

Bente Wolff
museumsinspektør, PhD.
Etnografisk Samling

Bevaring

1800-tallets maleteknikker i bygningsinteriører

Malerfagets teknikker i 1800-tallet er genstand for en større undersøgelse, delvis finansieret af Kulturministeriets forskningspulje. En sådan undersøgelse kan give os et bedre grundlag, for fremtidige restaureringer af bemalede interiører.

Den samtidige litteratur på området, malerbøgerne, udgør mere end 100 titler, skrevet på dansk, tysk, engelsk, fransk og svensk. Disse bøger viser sig oftest ikke at være skrevet af malere, men af akademikere som for eksempel en kemiker, apoteker eller kirurg. Bøgerne er ofte samleværker og oversættelser og formidler forældet viden i forhold til udgivelsestidspunktet. Meget af bøgernes viden kan således føres tilbage til de samme få kilder.

Bøgerne beskriver en stor variation i brug af maleteknikker, bindemidler og pigmenter, men da disse bøger ikke har deres udgangspunkt i malerfaget, ville det være interessant at sammenligne den skriftlige viden med undersøgelser af bevarede bemalinger fra 1800-tallet. Er bøgernes beskrivelser udtryk for de maleteknikker man anvendte på den tid ?

Der er udtaget prøver fra godt 80 ikke overmalede 1800-tals bemalinger rundt om i Danmark. Prøverne er fra lofter, vægge, træværk og gulve og giver således et bredt udsnit af interiørbemaling. For hver prøve er der udført analyser af malelagenes opbygning samt indhold af bindemiddel og pigmenter. Analyserne er udført af Bevaringsafdelingens Laboratorium. Der er endvidere udført visuelle undersøgelser af arbejdsgangen i opbygningen af en dekorativ bemaling.

Analyserne viser, at man århundredet igennem og over hele landet enten har malet med limfarve, med linolie (rå eller kogt) eller har blandet disse to bindemidler til en kompositionsfarve. For pigmenternes vedkommende er der tale om brug af en meget begrænset palet. Man brugte alle de hvide og sorte pigmenter man havde, men for de kulørte pigmenters vedkommende brugte man stort set kun ét pigment i hver farvegruppe, nemlig, okker, jernoxydrød, chromgrøn og hhv. berlinerblå og ultramarin. Man svækkede farvernes styrke og gjorde dem lysere eller mørkere ved at tilsætte hhv. hvid og sort, men man blandede ikke de kulørte pigmenter indbyrdes. Således benyttede dekorationsmaleren G.C. Hilker sig kun af de samme 5 kulører til de fleste af sine over 50 dekorationsarbejder, udført fra 1830erne til 1870erne.

I virkelighedens verden består en bemaling oftest af en grunding, en mellemstrygning og en færdigstrygning, mens litteraturen beskriver malebehandlinger på op til 8-10 malelag. Analyserne viser altså en noget mere begrænset brug af både maleteknikker, pigmenter og bindemidler end det litteraturen beskriver. Virkelighedens verden er med andre ord mere enkel end det 1800-tallets forfattere af malerbøger ville gøre den til.

Man kan sige, at malerfaget har været noget konservativt, idet man ikke har ændret og udviklet teknikkerne meget århundredet igennem. Uanset at moden har skiftet hvad angår bemalingernes

udseende, har man holdt sig til de pigmenter og bindemidler man plejede at bruge. Håndværkere er endvidere praktiske mennesker. Når 3 malebehandlinger kan dække, er der næppe nogen grund til at stryge en 8-10 gange. Og hvorfor anvende et større antal af pigmenter og bindemidler, når det fungerede godt med dem man i forvejen brugte ?

Line Bregnhøi

Konservator

Bevaringsafdelingen, Malerisektionen

Fig. Tegning af maler fra: Mennesket i dets virksomhed eller Livet og dets sysler, Kbh. 1832.

Museal Formidling

Systematikken i Worms Museum

Ved Formidlingsafdelingen er et igangværende phd-projekt i færd med at indkredse, hvorledes museumsgenstande bliver og er blevet fortolket inden for de museumsinstitutionelle rammer. Et unikt kildemateriale udgøres af de ca. 39 bevarede genstande fra Ole Worms museum. Gennem mere end 350 år er de blevet tolket og omtolket som museumsgenstande. Deres fortolkningshistorie giver dermed en langt tilbageblik i skiftende omgang med museumsgenstandene. Phd-projektets sigte er at kortlægge hele perioden fra begyndelsen af 1600-tallet til i dag. Et delresultat af denne undersøgelse er en forståelse af museumsgenstandenes funktion i Ole Worms berømte museum, hvilket her i stærkt komprimeret form skal fremlægges.

De bevarede genstande fra Worms museum udgør en broget skare; blandt andet et relikviegemme af krystal, et par kinesiske sko, en madonnastatuette, en ushabtfigur, en skakbrik, en lille udskåret tøffel, et pragthorn 'Olifanten' og et drikkebæger m.m. I dag befinder genstandene sig spredt på Nationalmuseet forskellige samlinger, men dengang var de samlet i ét hele. Et konkret indtryk af, hvordan genstandene var opstillet i Worms museum gives af det bevarede stik fra Worms museums katalog fra 1655.

Umiddelbart tager samlingen sig kaotisk ud. I et tæt pakket rum ses fuglefødder, fisk og figurer, ski og skjolde. Ved en nærmere analyse af stikket folder systematikken sig imidlertid ud. På den anden hylde fra neden står fra højre mod venstre kasser på rad og række påskrevet navnene; Jord, salte, svovl, sten, ædelstene? (angives blot med et p. måske en forkortelse af *presiosa*), mineraler og metaller. Kasserne følger katalogets inddeling, hvor den første af katalogets fire 'bøger' omhandler de uorganiske stoffer med ovennævnte grupper som væsentligste kategorier. Herefter må den besøgende tilbage til begyndelsen af hylden igen og begynde forfra på hylden nedenunder, igen fra højre mod venstre. Her står kasser med: Rødder, planter, bark, træ, frø, frugter, safter, havplanter, skaldyr, hvirveldyr og snegle. Også denne hylderække følger kataloget, omend ikke rigtigt og dækker katalogets anden bog om planteriget

og begyndelsen af den tredje om dyreriget. Endelig må man igen begynde forfra ved den nederste række på gulvet, som begynder med: Forskelligt (*varia*), konkylier og dele fra dyr. Alle tre kategorier stammer fra den tredje bog.

På højre væg fra hylden og op, og i loftet, ses også genstande fra dyreriget, altså katalogets tredje bog. En pære, en kalabas, en kajak og en overskåret træbåd blander sig, men udgør så få genstande, at det ikke forstyrrer den grundlæggende kategorisering her. Kassernes opstilling på hylderne, højre væg og loftet følger således katalogets inddeling i bøger og kapitler og dermed den klassiske opdeling af naturen i de tre riger: Mineralriget, planteriget og dyreriget.

På bagvæggen og på vinduesvæggen ses genstande fra katalogets to sidste bøger; den tredje om dyreriget og endeligt den fjerde, som omhandler de genstande, ”som ved kunst er forarbejdet af de her nævnte naturgenstande” som Worm skriver i kataloget. På den måde fortsætter den første systematik for så vidt set på de to vægge, men når der alligevel er tale om en ny systematik, skyldes det, at genstandene fra de to sidste bøger sammenblandes, fordi den overordnede kategorisering her er materialebestemt. Fx hænger to ski på bagvæggen skråt over en lille træfigur, der kan dreje et hjul rundt. Figuren ses yderst til venstre på bagvæggenes øverste hylde. Her ses også et lågkrus og en hestekæbe indvokset i en trærod. Ovenover hænger buer og pile. På den venstre væg blandes hjortegevir og drikkehorn, dyreklove og hvalrostænder. To mærkelige stole ses fornedet. I stedet for at fortolke tingene ud fra deres funktion, og om de kan henføres til de første tre bøger om naturen eller den fjerde om kulturen/ kunstens genstande, bør man hæfte sig ved deres materiale. Så samler tingene af horn og ben sig mellem vinduerne, af skind mellem det inderste vindue og bagvæggen, og på bagvæggen over den øverste hylde ses genstande af træ.

På en måde kan man sige, at den materialebestemte systematik gør sig gældende for langt det meste af samlingen, idet opdelingen af naturens riger egentlig kan opfattes som en specificeret underinddeling af denne. Også i kataloget er genstandene opdelt efter det materiale, de er gjort af, det gælder ikke blot for naturgenstandene, men for alle. Andre samtidige kilder i forbindelse med Worm betoner også interessen for materialers egenskaber og muligheder.

Når vi ser på de bevarede genstande fra Worms museum i dag, må man således holde sig for øje, at det materiale, de var gjort af, spillede en afgørende rolle for den måde, de blev opstillet og fortolket på. Dengang var der eksempelvis ikke så meget tale om et relikviegemme fra *middelalderen*, men et relikviegemme af *bjergkrystal*, ligesom det var et par kinesiske sko af *silke*, en madonnastatue af *jysk ’askejord’ (Nordens ’Terra Sigillata’)*, en ushabtfigur af *ler*, en skakbrik af *hvalrostand*, en lille udskåret tøffel af *kirsebærsten* osv. osv. Undersøgelsen peger dermed på, at lige såvel som der kom ny fortolkninger til af genstandene, og andre blev korrigeret, forsvandt der også en række fortolkninger af genstandene, som vi ikke længere har blik for. Denne skæbne deler genstandene fra Worm med mange andre af museets tidligt indsamlede museumsgenstande. Kendes ikke deres indsamlingshistorie og skiftende fortolkning risikerer de at henligge som ’kuriøse’ rester fra museets fortid i magasinerne. En udredning af de historiske fortolkningslag giver dermed ikke blot indblik i museumsinstitutionens historiske traditioner og forandringer, men giver også en bedre forståelse af en lang række genstande i museets fornemme gamle samlinger, hvilket er et væsentligt sigte med det igangværende phd-projekt i museal formidling.

Camilla Mordhost

Kandidatstipendiat

Forsknings- og Formidlingsafdelingen

III. FORSKNINGSAKTIVITETER

I dette afsnit fremlægges alle forskningsaktiviteterne under de respektive forskningsområder. Det drejer sig om basisaktiviteter og projektaktiviteter som der er arbejdet på under 4 uger og bedømmelses- censor- og redaktørvirksomhed.

Projekter

Den fulde beskrivelse af de enkelte projekter findes under de enkelte forskningsområder og er opgjort som *afsluttede, stadig løbende og igangsatte* i 2002 under den forudsætning, at der er brugt forskningstid på 4 uger eller derover på det pågældende projekt. Det skal bemærkes at for afsluttede og igangsatte projekter er 4-ugers grænsen ikke opretholdt.

Det samlede antal projekter og deres relationer med eksterne og internationale samarbejdspartnere og deres fordeling på de 10 forskningsområder findes behandlet i tabelform i afsnit I.

Publikationer

Efter projekterne er forskningsrådets *publikationer* indføjet. Publikationerne er inddelt i tre hovedkategorier: *Videnskabelige publikationer, konferencebidrag og generel formidling, herunder populærvidenskab*. Desuden er kategorien Videnskabelige publikationer underopdelt i:

- 1.1 Monografier, bøger og afhandlinger*
- 1.2 Artikler i nationale tidsskrifter*
- 1.3 Artikler i internationale tidsskrifter og antologier*
- 1.4 Artikler i egne serier*
- 1.5 Anmeldelser i faglige tidsskrifter*
- 1.6 Videnskabeligt redaktionsarbejde*

Som bilag til denne beretning findes desuden en samlet Publikationsliste, hvor alle publikationer fra de 10 forskningsområder er opregnet. Det samlede antal publikationer og deres fordeling på forskningsområder findes behandlet i tabelform i afsnit I.

De 10 forskningsområder:

1. Forhistorisk arkæologi, 2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3. Marinarkæologi,
4. Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5. Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6. Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7. Numismatik, 8. Etnografi, 9. Bevaring,
10. Museal Formidling

Forhistorisk Arkæologi

Forskningsområdet Forhistorisk Arkæologi varetages primært af enheden Danmarks Oldtid samt Rigsantikvaren/Direktøren fra 1. januar 2002 og en del af forskningsaktiviteterne i Grønlandscentret "Sila".

Forskningsaktiviteter i Danmarks Oldtid

Ældre stenalder

Udforskningen af landets ældste bebyggelse og de første indbyggeres levevilkår giver stadig nye resultater. Analyse af resultaterne fra undersøgelserne i 2000-2001 af senistidens aflejringer i dødishullet ved *Slotseng* i Sønderjylland blev fortsat i 2002 af Jørgen Holm i samarbejde med Charlie Christensen, NNU, Nanna Noe-Nygaard, Geologisk Institut og Kim Aaris-Sørensen, Zoologisk Museum. Projektet 'De første danskere og deres naturmiljø' modtog i 2002 støtte fra KUAS og Elisabeth og Alfred Thomsens Fond.

Kongemosekulturen eksisterede i tidlig atlantisk tid, ca. 6400-5400 f.Kr., og er opkaldt efter en boplads i Kongemosen, som er en del af den vestsjællandske *Store Åmose*. Peter Vang Petersen har i 2001 fortsat bearbejdet fundene fra denne boplads, som blev udgravet 1954-57, m.h.p. publicering. Til dette projekt 'Kongemosen - settlement, technology and art' er foretaget 25 AMS C-14 dateringer, dels af prøver fra Kongemosen, dels af enkeltfundne ornamenterede bensager fra kongemosekulturen.

Neolitikum

Eva Koch har i 2002 med støtte fra SHF og Nationalmuseets forskningspulje bearbejdet materiale fra en anden udgravning i *Store Åmose*, Storelyng VI, som blev udgravet af J. Troels-Smith 1944-51. Det drejer sig om en jagtboplads fra tiden omkring 3400 f.Kr., med særlig gode bevaringsforhold. Det er planen, at denne undersøgelse skal publiceres i en monografi, der også vil indeholde bidrag med resultater af naturvidenskabelige undersøgelser.

Eva Koch har i øvrigt i Aarbøger redegjort for bondestenalderens kost udtrykt gennem forekomsten af kvælstof-isotopen ^{15}N i menneskeskeletter fra yngre stenalder.

Ved en af årets nødudgravninger, der fandt sted på et udstykningsområde Musholmparken nordøst for Korsør fandtes rester af en høj med rester af en tidlig neolitisk jordgrav indeholdende ravperler, øskenflasker og en flintflække. En udgravning af en frigivet og tidligere undersøgt gravhøj ved Østerhoved nær Stignæs gav overraskende fund af en senneolitisk grav med rester af to mænd, der var blevet brændt på stedet. I graven fandtes rester af dolke og hårdtbrændt lerklining fra loftet i gravkammeret.

Bronzealder

Enheden har i Sydvestsjælland været engageret i flere udgravninger af bronzealderboplads og høje. Ved Boeslunde fandtes bl.a. en række af kogegruber af formodet kultisk karakter. Med Poul Otto Nielsen som projektleder og med deltagelse af udgravningstekniker Per Poulsen var enheden engageret i den store udgravning af Skelhøj, en stor bronzealders gravhøj med unikke bevaringsforhold (indkapslet jernkerne) ved Tobøl i Ribe Amt. Undersøgelsen, der har til formål at belyse gravhøjenes udsagnsværdi for forståelsen af bronzealderssamfundet foretages i et samarbejde mellem Nationalmuseet, Institut for Arkæologi Moesgård, Arkæologisk Forsøgscenter Lejre og Museet på Sønderkov. Undersøgelsen afsluttes i 2003.

Udgivelsen af værket *Die Funde der älteren Bronzezeit in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen* bliver fra og med 2001 videreført med støtte fra Deutsche Forschungsgemeinschaft, Carlsbergfondet og Nationalmuseet. Der blev i 2002 arbejdet videre med fremstilling af illustrationer til bind XII om Viborg Amt.

Støbning med ”tabt voks” er hemmeligheden bag bronzealderkulturens smukke bronzegenstande, og projektleder for *Die Funde*, Eva Koch har i Aarbøger redegjort for betydningen af bijagt, biavl og biprodukter i Nordeuropas bronzealder.

Flemming Kaul har i 2002 arbejdet med dokumentation af helleristninger på enkeltfundne stenblokke og faste klippeflader omkring Allinge på Bornholm i forbindelse med et projekt, der omhandler skibsafbildninger i form af helleristninger, med støtte fra NM's Marinarkæologiske Forskningscenter. Flemming Kaul har i 2001 desuden udgivet flere artikler om bronzealderens ikonografi og religion.

Jørgen Jensen har i 2002 udsendt det 2. bind om bronzealder i 4 binds-værket *Danmarks Oldtid*. Fremstillingsformen er bredt fortællende, men bag brødteksten gemmer der sig et omfattende noteapparat, som leder læseren frem til den nyeste speciallitteratur.

Jernalder

I 2002 fremkom der to vigtige danefæfund af sølv fra Smørengesgård på Bornholm (en stor forgyldt drage-fibula fra yngre jernalder) og et opløjet vikingetids depot af sværdbæltebeslag, overvejende frankiske, ved Duesminde nær Rødby Fjord, hvor der i 60erne gjordes et andet fornemt skattefund. Fundene blev præsenteret i en forhalsudstilling på Nationalmuseet. I Sydvestsjælland udgravedes rester af en udstrakt bebyggelse fra ældre jernalder på Kassebjerggårds marker ved Slagelse. Ikke langt herfra fandtes ved Antvorskov Ny Kirke en lille gravplads fra romersk jernalder med spartansk udstyrede grave. I en fandtes dog en lille fingerring af guld.

Tissøkomplekset. En bebyggelse fra yngre jernalder til tidlig middelalder

Undersøgelser og analyser af et storgårdskompleks udvikling fra 500-1300 fortsatte i 2002 med udgravningen af den hidtil ældste storgård i området. Denne gård er anlagt omkring år 600 og udmærker sig bl.a. ved en overmåde kraftig stolpefundering af gårdens centrale bygning, en 45 m lang hal.

Tværgående, formidling

I 2002 udkom andet bind af Jørgen Jensens oversigtsværk *Danmarks Oldtid* om bronzealderen på forlaget Gyldendal. Værket vil omfatte 4 bind i alt. Bøgerne viderefører en tradition for formidling af forskningsresultater i en form, der henvender sig til den brede offentlighed.

Forhistorisk kunst som udtryk for trosforestillinger og ritualer er et emne, der bl.a. er i fokus i projekterne *Bronzealderens skibe på sten* og *Bronzealderens religion* og i mindre artikler, bl.a. i Skalk og i Nationalmuseets kvartalsprogram 'NYT' nr. 97 har Flemming Kaul beskrevet arbejdet med dokumentation og fortolkning af bronzealderens billedverden.

Møder og seminarer, forelæsninger m.m.

Flemming Kaul har deltaget i VIIIth International Symposium on Ship Construction in Antiquity på øen Hydra. Flemming Kaul bidrog med foredraget "The sacred ship of the Nordic Bronze Age".

Flemming Kaul har også i anledning af 50-året for Tanums Hällristningsmuseum deltaget i et nordisk symposium: Billedet som arkæologisk kildemateriale med foredraget: "Skibet, hesten, hjulkorset, fisken, slangen: Den nordiske ikonografis elementer og deres fremkomst i Bronzealderens formative fase". Endelig har Flemming Kaul deltaget i kongressen. The Dover Bronze Age Boat in Context: Society and Water Transport in Prehistoric Europe med foredraget: "Social and Religious perceptions of the ship in Bronze Age (Northern) Europe".

Morten Axboe har deltaget i Det 53. Internationale Sachsersymposium i Schwerin med foredraget „Zwei Brakteatenhorte aus Sorte Muld - Einheimisches und Fernverbindungen“.

Herudover har de videnskabelige medarbejdere i 2002 deltaget i et endnu ikke opgjort antal indenlandske og udenlandske møder og seminarer og har i den forbindelse holdt diverse indlæg. Der blev desuden holdt forelæsninger ved danske og udenlandske universiteter, givet forelæsninger/lektioner ved Folkeuniversitetet og afholdt populærvidenskabelige foredrag i andre fora.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed m.m.

Morten Axboe

Medlem af det koordinerende udvalg for de internationale Sachsersymposier.

Lars Jørgensen

Medlem af Kaupang Excavation Advisory Committee, Universitetet i Oslo.

Medlem af referencegruppen for Uppåkra projektet, Lunds Universitet.

Flemming Kaul

Medlem af censorkorpset i faget forhistorisk arkæologi ved universiteterne i København og Aarhus.

Peter Vang Petersen

Medlem af censorkorpset i faget forhistorisk arkæologi ved universiteterne i København og Aarhus

Projekter

Projekter afsluttet i år 2002

3247 Krigen, forsvaret og aristokratiet

Projektbeskrivelse: Tværfagligt projekt omkring analyser af krigen og krigstruslen som faktorer for udviklingen af de europæiske samfund i forhistorisk og historisk tid. Projektet rummer 4 hovedtemaer:

- The 'Warriors, Soldiers and Conscripts' of the Anthropology in Archaeology, 500 B.C. - 1400 A.D.
- Romans and Barbarians 1-500 A.D.
- The Scandinavian military aristocracy 500-1400 A.D.
- Strategy, tactics and logistics

Projektperiode: 1998-2002.

Præsentation og rapportering: Symposier/symposieberetninger, monografier og artikler

Projektansvarlig: Lars Jørgensen, Danmarks Oldtid.

Samarbejdspartnere: Institut for Forhistorisk Arkæologi, Institut for middelalderarkæologi og Institut for antropologi, Århus Universitet, Nationalmuseets Marinarkæologiske

Forskningscenter, Roskilde, Dir. Fil.dr. Johan Engström, Armémuseet, Stockholm, Prof. Dr.

Claus von Carnap-Bornheim, Arch. Landesmuseum, Schloss Gottorf, Oliver Grimm,

Vorgeschichtliches Seminar Phillips-Universität, Marburg, Mikael Dahlgren, Lunds Universitet,

Dr.phil. Ulla Lund Hansen, Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet, Lektor

Thyra Nors, Historisk Institut, Københavns Universitet,

Eksterne tilskud: 3.150.000 kr. fra SHF for hele projektperioden.

Projekter der stadig løber i år 2002

3254 De første danskere og deres kulturmiljø

Projektbeskrivelse: Arkæologisk og naturvidenskabelig undersøgelse af dødshul ved Slotseng, Sønderjylland, med aflejringer fra senglacial og postglacial tid. De ældste lag indeholder knogler og takker af rensdyr samt redskaber fra Hamburgkulturen i Bølling-tid, ca. 12.700 f. Kr.

Lokaliteten knytter sig til et nærliggende kompleks af bopladser fra Hamburg- og

Federmesserkultur, udgravet 1990-93. Formålet er at opnå indblik i de kultur- og natur-historiske forhold på tidspunktet for den første indvandring af mennesker til landet i slutningen af sidste istid.

Projektperiode: 2000-2003.

Præsentation/rapportering: Resultaterne af undersøgelsen er publiceret i populære artikler i Skalk og Nyt fra Nationalmuseet. Derefter er målet at sammenfatte resultaterne af udgravningerne ved Slotseng i en tværfaglig afhandling/monografi.

Samarbejdspartnere: NNU, Zoologisk Museum.

Projektansvarlig: Poul Otto Nielsen i samarbejde med Jørgen Holm.

Eksterne tilskud i 2001-2002: Augustinusfonden, 450.000 kr., Elizabeth og Alfred Thomsens Fond 100.000. KUAS (publikationspuljen) 60.000 kr.

3222 Kongemosen

Projektbeskrivelse: Materialestudier og udarbejdelse af trykklart manuskript til en redegørelse for Kongemosekulturens bosættelsesmønster, økonomi, teknologi og kunst. Foruden indlandspladsen Kongemosen i Åmosen analyseres fem kystpladser fra Nordøstsjælland:

Villingebæk, Månedalen, Vedbæk Boldbaner, Trylleskoven og Maglemosegårds Vænge, der tilsammen danner grundlaget for tredelingen af Kongemosekulturen i Blak-, Villingebæk- og Vedbækfaserne. De geologiske og zoologiske aspekter af Kongemosefundet (datering, vegetationsforhold, vandstandsændringer, dyreliv, udnyttelsesstrategi, m.m.) behandles sideløbende af Charlie Christensen og Nanna Noe-Nygaard.

Der er i 2002 udført 25 AMS-dateringer bevilget af SHF, men projektet har i øvrigt ligget stille p.g.a. PVP's konstituering som enhedsleder ved Danmarks Oldtid pr 1.maj 2002.

Projektperiode: 1.4.1999-2003.

Præsentation/rapportering: Udgivelse af monografi: 'Kongemose. Settlement, Technology and Art'.

Projektansvarlig: Peter Vang Petersen.

Samarbejdspartnere: Mus.insp. Charlie Christensen, Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser, og docent, dr.phil. Nanna Noe-Nygaard, Geologisk Institut v. Københavns Universitet.

Eksterne tilskud: Statens Humanistiske Forskningsråd for 2001-2002: 108.000 kr.

3241 Megalitprojektet

Projektbeskrivelse: Bearbejdning og publicering af materiale tilvejebragt ved Nationalmuseets engagement i *Megalitkampagnen*, et samarbejde mellem Nationalmuseet og Skov- og Naturstyrelsen om undersøgelse og restaurering af fredede dysser og jættestuer.

Projektperiode: 1987-

Præsentation/rapportering: Udgivelse af monografier i serien 'Stenaldergrave i Danmark', udgivet i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen. Publicering af undersøgelser i 'Stenaldergrave i Danmark' bd. 3, v. Lars Holten m.f. – Udgivelse af konferencerapport 'Megalithic Tombs – their Context and Construction' v. P. O. Nielsen (udskudt til 2003 pga. PON's konstitution som museumschef ved Nationalmuseets Danske Afd.i perioden 1.5.-31.12.2002. Færdigredigering af artikler og afvikling af bogens fremstilling forventes afsluttet i 2003.).

Projektansvarlig: Poul Otto Nielsen.

Samarbejdspartnere: Kulturarvsstyrelsen, Antropologisk Laboratorium v. Københavns Universitet.

Eksterne tilskud i 2001-2002: Augustinusfonden m.fl. 170.669 kr.

3244, 3257 Stenalderhuse ved Limensgård, Bornholm. Datering af bopladser med hustomter fra neolitikum

Projektbeskrivelse: Bearbejdelse og publicering af resultater af udgravninger 1984-89 af bopladser ved Limensgård, Bornholm, med hustomter fra tidlig-, mellem- og senneolitikum samt ældre jernalder. Arbejdet har i 2002 ligget stille pga. Poul Otto Nielsens konstitution som museumschef ved Nationalmuseets Danske Afd.i perioden 1.5.-31.12.2002

Projektperiode: 1990-2004.

Præsentation/rapportering: Der planlægges udgivet en monografi. - Foreløbig oversigt udgivet i 1999: P.O. Nielsen: Limensgård and Grødbygård. Settlements with house remains from the Early, Middle and Late Neolithic on Bornholm. I Ch. Fabeck & J. Ringtved (eds.): Settlement and Landscape. Proceedings of a conference in Århus, Denmark, may 4-7 1998, 149-165. Jutland Archaeological Society/Aarhus University Press.

Projektansvarlig: Poul Otto Nielsen.

Samarbejdspartnere: SHF's forskningsprogram 'Bebyggelse og Kulturlandskab'. Mus. insp. Finn Ole Nielsen, Bornholms Museum.

Eksterne tilskud i 2002: Kulturministeriets forskningspulje, SHF (rest): 5.849 kr.

3256 Die Funde der älteren Bronzezeit

Projektbeskrivelse: Værket 'Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen' er en fuldstændig kildepublikation af alle grav- og depotfund fra den ældre bronzealder, tillige med alle enkeltfund og depoter med tidlige metalsager fra yngre stenalder, fra Danmark og Nordvesttyskland. Arbejdet med udgivelsen af de danske bind er i 2002 fortsat med fremstilling af illustrationer til værkets bd. XII, Viborg Amt.

Projektperiode: 1987-

Præsentation/rapportering: Udgives som monografiserie af Karl Wachholz Verlag, Neumünster.
Projektansvarlig: Poul Otto Nielsen (adm. ledelse), Eva Koch (projektledelse).
Samarbejdspartnere: Prof. K.-H. Willroth, Seminar für Ur- und Frühgeschichte der Georg-August-Universität, Göttingen.
Eksterne tilskud: Fra Deutsche Forschungsgemeinschaft i 2002: 306.732 kr
 Fra Carlsbergfonden i 2002: 306.732 kr

3249 Gudme/Lundeborg-projektet. Undersøgelse af en tidlig centerdannelse og dens udvikling 200-1100 e.Kr.

Projektbeskrivelse: Undersøgelser og analyser af genstandsmateriale og bebyggelsesudvikling i Gudme-området 200-1100 e.Kr. Delprojekter: 1) Gudme – detektorfund og udlands-forbindelser 200-1100 e.Kr. v. Lars Jørgensen. 2) Gudme – en tidlig centerdannelse, v. Palle Ø. Sørensen.
Projektperiode: 1988-2003.
Præsentation/rapportering: To ud af tre monografier i forbindelse med den afsluttende publicering af Gudme-Lundeborg projektet.
Projektansvarlig: Lars Jørgensen, Palle Ø. Sørensen, Poul Otto Nielsen.
Samarbejdspartnere: Forskning og undersøgelse koordineres af en styregruppe nedsat af Det Arkæologiske Nævn med repræsentanter for universiteterne i København og Århus, Odense Bys Museer, Svendborg & Omegns Museum og Kulturarvsstyrelsen. Desuden samarbejdes der med Peter Rasmussen, GEUS (pollenanalyse) og Marinarkæologisk Forskningscenter (publikation af undersøgelserne ved Lundeborg).
Eksterne tilskud: A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal og Statens Humanistiske Forskningsråd, i alt 11,8 mio. kr. i hele projektperioden. – Til publikation 2003: 587.323 kr.

3245 Tissøkomplekset. En bebyggelse fra yngre jernalder til tidlig middelalder

Projektbeskrivelse: Undersøgelser og analyser af et storgårdskompleks udvikling fra 500-1300.
Projektperiode: 1995-
Præsentation og rapportering: Artikler og monografier.
Projektansvarlig: Lars Jørgensen, Danmarks Oldtid.
Samarbejdspartnere: Kalundborg & Omegns Museum.
Eksterne tilskud: KUAS (til nødudgravninger), Augustinusfonden, Lodbergs Legat.

3248 Danmarks Oldtid -oversigtsværk over Danmarks oldtidshistorie fra Istiden til Vikingetiden

Projektbeskrivelse: Oversigtsværk om Danmarks oldtid, som afløser for Johs. Brøndsteds 'Danmarks Oldtid' 1-3, der udkom i revideret udgave 1957-60. Der er planlagt fire bind omfattende 1: jægerstenalder og bondestenalder, 2: bronzealder, 3: ældre jernalder, 4: yngre jernalder. Fremstillingsformen er bredt fortællende, men bag brødteksten gemmer der sig et omfattende noteapparat, som leder læseren frem til den nyeste speciallitteratur. Hvert bind vil være på ca. 400 tryksider.
Projektperiode: 1999-2003.
Præsentation/rapportering: Bogværk udgivet af forlaget Gyldendal. I 2001 udkom bind 1: 'Stenalder'. I 2002 udkom bind 2: Bronzealder.
Projektansvarlig: Jørgen Jensen.
Eksterne tilskud: For hele projektperioden, forventet: 1.218.175 kr.
 Arbejde i 2002: Manuskript til bind 3 er færdiggjort og afleveret til trykning.

3221 Bronzealderens skibe på sten

Projektbeskrivelse: "Bronzealderens Skibe på Sten" skyldes en bevilling fra Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter, der indebærer frikøb til Flemming Kaul, til ansættelse af Gerhard Milstreu, Tanums Hällristningsmuseum, Underslös, Bohuslen, og til studentermedhjælp m.v. Projektet omfatter en dokumentation og registrering af Danmarks helleristninger, hvori indgår skibsbilleder. Der vil også blive lagt vægt på at beskrive helleristningernes placering i kulturlandskabet. Projektet vil inddrage digitalfotografering, og der vil i øvrigt blive lagt vægt på dokumentation i form af frottager og natfotos ved skrålys.

Projektperiode: 2001-2003. Arbejdet fortsætter i 2002. Der vil muligvis også kunne knyttes egentlige udgravninger til enkelte af helleristningsfelterne. Afsluttende bearbejdning af materialet, vil finde sted i 2003.

Præsentation og rapportering: Projektet vil videre bidrage til skabelse af en samlet database over Danmarks skibsristninger, hvor der også vil være lagt vægt på en kvalitativ beskrivelse af de enkelte skibsbilleder. Dette arbejde foregår i samarbejde med Det Kulturhistoriske Centralregister, således at registreringen umiddelbart kan knyttes til "sognebeskrivelsen". Det er hensigten, såfremt midler kan bevilges hertil, at materialet viderebearbejdes i internet-publikationsform tilknyttet internetpublikationen "Guder og Grave". Det indvundne materiale vil også kunne benyttes i almindelig publikationsform, herunder til nye oversigter over Bornholms helleristninger.

Projektansvarlig: Flemming Kaul, Danmarks Oldtid.

Samarbejdspartnere: Bornholms Museum, Tanums Hällristningsmuseum, DKC.

Arbejde i 2002: Til feltarbejdet, som blev påbegyndt i sommeren 2001, er der i 2002 anvendt 3 mdr. Der er udført dokumentation af helleristningsfelter ved Allinge, Bornholm foruden ristninger på løse stenblokke forskellige steder i landet.

3264 Storelyng VI – en jagtboplads fra yngre stenalder

Projektbeskrivelse: Analyse og publicering af bopladsen Storelyng VI, en lille jagtboplads fra tidlig Neolitikum i den vestsjællandske Store Åmose. Pladsen blev udgravet for godt 50 år siden af Nationalmuseets Moselaboratorium (i dag NNU) under ledelse af J.Troels-Smith. Pladsen er interessant, både fordi den var meget fint bevaret, og fordi den blev særdeles vel udgravet. Der foreligger således bl.a. et meget stort materiale af især dyreknogler og potteskår, indmålt i tre dimensioner. Bopladsen er interessant derved, at den kun har været beboet om sommeren i en meget kort årrække. Små sluttede fund fra en kort periode af tragtbægerkulturen er meget sjældne, hvilket gør fundet værdig til en grundig fremlæggelse.

Projektperiode: 2001-

Præsentation/rapportering: Eva Koch har i 2002 haft orlov i 3½ mdr. betalt af SHF og Nationalmuseets Forsknings-frikøbspulje. Den af SHF finansierede del af projektet er afsluttet i 2002 og vil blive afrapporteret i artikelform. Projektet tager fortsat sigte på udgivelse af en større publikation i Nationalmuseets monografiserie PNM (Publikations from the National Museum, Studies in Archaeology & History).

Projektansvarlig: Eva Koch

Eksterne tilskud: SHF 225.000 kr.

Projekter der er igangsat i år 2002**3220 Bronzealderens religion**

Projektbeskrivelse: Disputats om bronzealderens religion.

I 2002 er manuskript på ca. 300 sider udarbejdet, billedredaktion ligeledes. I 2003 vil der blive udarbejdet resumé med henblik på indlevering som disputats.

Projektperiode: 1.1.2002-31.12.2003

Præsentation/rapportering: Monografi om bronzealderens religion, ca. 300 sider

Projektansvarlig: Flemming Kaul

3146 Bronzealderens egekistegrave

Projektbeskrivelse: Udgravning af Skelhøj, en stor bronzealders gravhøj med unikke bevaringsforhold (indkapslet jernkerne) ved Tobøl i Ribe Amt – til belysning af gravhøjenes udsagnsværdi for forståelsen af bronzealdersamfundet.

I 2002 blev udgravningen indledt i et samarbejde mellem Nationalmuseet, Institut for Arkæologi Moesgård, Arkæologisk Forsøgscenter Lejre og Museet på Sønderskov. Undersøgelsen afsluttes i 2003.

Projektperiode: 1.1.2002-31.12.2003

Præsentation/rapportering: Monografi

Projektansvarlig: Poul Otto Nielsen (efter Carsten U. Larsen)

Samarbejdspartnere: Institut for Arkæologi Moesgård, Arkæologisk Forsøgscenter Lejre og Museet på Sønderskov

Eksterne tilskud: 1.500.000 kr fra SHF

Publikationer

1. Videnskabelige Publikationer:

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Jensen, J. 2002: I begyndelsen. Fra de ældste tider til ca. år 200 f.Kr. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie bd.1, 2. rev. udg. København 2002. 400 s., ill.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid. Bronzealder 2.000-500 f.Kr. Gyldendal

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Grane, T. 2002: Valkenburg Z.H. - En tidlig romersk fæstning i Holland. I Festskrift til Prof. Jens Erik Skydsgaard. Klassisk Arkæologisk Forenings Meddelelser nr. 1, 2002

Koch, E & Richards, M.P. 2002: Neolitisk kost. Analyser af kvælstof-isotopen ¹⁵N i menneskeskeletter fra yngre stenalder. *Aarbøger* 1999, 7-17.

Koch, E. 2002: Bijagt, biavl og biprodukter fra Nordeuropas bronzealder. *Aarbøger* 2000, 7-54.

Nielsen, P.O. 2002: Neolitikum. I Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2001, Kulturarvstyrelsen 2002, 32-39.

Petersen, P.V. 2002: Danefæ 2001. I Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2001, Kulturarvstyrelsen 2002, 211-222.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Axboe, M. 2002: The Ancient Nordic period: An archaeological survey. I: Oskar Bandle et al. (eds.): *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, Vol. 1, 626-633 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 22,1) 2002.

Axboe, M. 2002: Nebenstedt, §1: Archäologisches. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*. Begründet von Johannes Hoops. Band 21, 2002, 31-32.

Axboe, M. 2002: The Ancient Nordic Period: An archaeological survey. I Oskar Bandle m.fl. (red). *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Berlin/N.Y. 2002, 626-633.

Jørgensen, L. 2002: Nørre Sandegård i *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* Band 21, Berlin, 251-252.

Jørgensen, L. 2002: Kongsgård – kultsted – marked. Overvejelser omkring Tissøkompleksets struktur og funktion. I K. Jennbert, A. Andrén & C. Randvere (red.): *Plats och praxis. Studier i nordisk förkristen ritual*. Vågar till Midgård 2, Lund 2002, 215-247

Kaul, F. 2002: 1) Flere nye helleristningsfund. *Adoranten*, Årsskrift 2001, 50-72 .

Kaul, F. 2002: 2) Reading the pictorial texts of the Nordic Bronze Age. *Studia in honorem Prof. Ivani Marazovs*, Sofia 2002, 326-334.

Kaul, F. 2002: “The horse, the ship, the sun and the wheel in the Nordic Bronze Age: Reality and abstraction, symbols and metaphors - conceiving pictures of sacred images” i *Acta Musei Nationalis Pragae, Series A - Historia* 2002, Lubomir Srsen (red.) Prag, 143-154.

Kaul, F. 2002: Caldera. *Torques -- Belleza y Poder*, Museo Arqueológico Nacional, Madrid 2002, p.. 300-301.

Kaul, F., 2002 Neble. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* Band 21, Berlin, 34-39.

Koch, E. 2002: Strange Holes – a case study concerning making and identifying casts of imprints of plant material in Neolithic pots. I *ARCHAEOLOGY and ENVIRONMENT 15* udgivet af University of Umeå.

1.4. Artikler i egne serier

Axboe, M. 2002: Sølvkræmmerhuset og Balders død i *Drik - og du vil leve skønt* . Festskrift til Ulla Lund Hansen på 60-års dagen. Publikations from the National Museum. *Studies in Archaeology & History* Vol. 7, 295-303.

Kaul, F. 2002: The oldest war-ship sails again. Maritime Warfare in Northern Europe, Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 3-5 May 2000, edited by Anne Nørgaard Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Clausen,

Publications from the National Museum, Studies in Archaeology & History vol. 6, København , 7-19.

1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Storgaard, B. 2002 anmeldelse af Gomolka-Fuchs, G. 1999 Die Sintana de Mures-Cernjachov-kultur. Akten des Internationalen Kolloquium in Caputh von 20. bis 24. Oktober 1995. *Fornvännen* 97, 2002, 132-134.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Jørgensen, L. 2002: (red): *Drik - og du vil leve skønt*. Festskrift til Ulla Lund Hansen på 60-års dagen. Publikations from the National Museum. Studies in Archaeology & History Vol. 7

Jørgensen, L. 2002: Anne Nørgaard Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Clausen (red): Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC – 1500 AD. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 3-5 May 2000. PNM Studies in Archaeology & History Vol. 6, 2002, 335 s.

2. Konferencebidrag

Kaul, F.: The oldest war-ship sails again. I Anne Nørgaard Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Clausen (red.): Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC – 1500 AD. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 3-5 May 2000. PNM Studies in Archaeology & History Vol. 6, 2002, 7-19.

Petersen, P.V. 2002: Grisby – en fangstboplads fra Ertebølletid på Bornholm. I O. Lass Jensen, S.A. Sørensen & K. Møller Hansen (red.): *Danmarks Jægerstenalder – status og perspektiver. Beretning fra symposiet "Status og perspektiver inden for dansk mesolitikum"*. Hørsholm Egns Museum 2001, 161-174.

3. Generel formidling:

Axboe, M. 2002 "En drage fra Bornholm" i *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 96, 36.

Axboe, M. 2002 "Sorte Muld" i supplementsbindet til Den store danske Encyklopædi

Thorsen, K. & Axboe, M. 2002: Overflødhedshorn. *Skalk* 2002:2, 5-8

Thomsen, L.G. 2002: Sidegevinst. *Skalk* 2002:2, 30-32

Holm, J. & Christensen, C. & Aaris-Sørensen, K. 2002: Istidsjægere i Sønderjylland. *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 94. 12-15.

- Jensen, J. 2002: ”Det baltiske rav” i *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 96, 20-23.
- Jørgensen, L. 2002: Nydambåden og Sejrens Triumf – to særudstillinger under forberedelse. *Nyt fra Nationalmuseet* nr 97, 34-35.
- Kaul, F 2002: Nyt fra helleristningsfronten. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* nr. 17, 2001, 34
- Kaul, F 2002: Helligtegnet. *Skalk* nr. 1, 2002, 5-11.
- Kaul, F 2002: Helleristningssten med solhest fra Hornsherred. *ROMU* 2001
- Kaul, F 2002: ”Helleristninger på Bornholm” i *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* nr. 18, Roskilde 48.
- Kaul, F 2002: En 100-årig solstrålehistorie. *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 96, 35
- Kaul, F., 2002: Nyt om helleristninger, *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 97, København 6-11.
- Kaul, F 2002 (med Nielsen, P.O. & Nielsen F.O.), 2002: Vasagård og Rispebjerg. To indhegnede bopladser fra yngre stenalder på Bornholm. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2002, 119-138.
- Kaul, F., 2002: Skibe på bronzer. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* nr. 18. 2002, 11.
- Kaul, F., 2002: Skibe på sten. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* nr. 18. 2002, 12.
- Koch, E. 2002: Sommer ved Søen. *Skalk* 2002, nr. 4, 11-15
- Skaarup, B. 2002: ”Danmarks ældste kvinde får nyt ansigt” i *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 96, 36
- Voss, O.& Smekalova, T., 2002: Nye muligheder (om Magnetometerundersøgelser). *Skalk* 2002, nr. 3, 10-12.

SILA Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning

SILA- Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning blev etableret gennem en særlig bevilling fra Forskningsministeriet (nu: Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling) i 2000. Centrets formål er – med udgangspunkt i de museale samlinger og arkivalier i Danmark og Grønland – at gennemføre forskning af højeste kvalitet, at udbygge og koordinere forskningsmiljøet inden for arktisk og nordatlantisk arkæologi samt at sikre kontinuiteten inden for disse forskningsgrene, der er et af Nationalmuseets styrkeområder, også i international sammenhæng.

Forskningsaktiviteter

Centrets stab består af 2 seniorforskere, 1 post.doc-stipendiat., 2 kandidatstipendiater og 1 Ph.D.-studerende. Til centret er endvidere knyttet en forskningsprofessor.

2002 har været et særdeles aktivt år med adskillige forskningsprojekter inden for eskimoisk arkæologi og etnohistorie og nordatlantisk arkæologi.

En del af disse projekter udføres af eller i samarbejde med udenlandske gæsteforskere (USA, Canada, Grønland, Norge, Tyskland), der har opholdt sig ved centret i 2 – 12 måneder, evt. også deltaget i SILA's feltarbejder i Grønland. Det drejer sig om følgende:

mus.insp. Keld Hansen (Vikingskibsmuseet)

doctorand Maria Hinnerson-Berglund (Gøteborgs Universitet, Grønlands Nationalmuseum og Arkiv)

professor Erle Nelson (Simon Frazer University, Canada)

researcher Eric Damkjar (Archaeological Survey of Alberta, Edmonton, Canada)

stipendiat Jens Fog Jensen (Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet)

mus. insp. Claus Andreasen (Grønlands Nationalmuseum og Arkiv).

professor Sheila Coulson (Universitetet i Oslo)

ph.d.-student Amanda Forster (Univ. of Edinburgh, Scotland)

ph.d., museumsleder Georg Nyegaard (Qaqortoq Museum)

ph.d. Tinna Møbjerg (Inst. for Forhistorisk Arkæologi, Moesgård)

ph.d. Inge Enghoff (Zoologisk Museum, Københavns Universitet)

ph.d. Gitte Gotfredsen (Zoologisk Museum, Københavns Universitet)

professor Clemens Pasda (Universität Erlangen, Tyskland)

ph.d. Kerstin Pasda (Universität Erlangen, Tyskland)

mus.insp. Hans Lange (Grønlands Nationalmuseum og Arkiv)

ph.d. student Latonia Hartery (University of Calgary, Canada)

seniorforsker Steffen Stummann Hansen (Dansk Polarcenter)

SILA udførte i samarbejde med de grønlandske museer et omfattende arkæologisk feltarbejde i Grønland, sommeren 2002. Undersøgelserne lå alle i direkte fortsættelse af aktiviteterne i 2001: tre hold foretog i Sydgrønland rekognosceringer og udgravninger, der primært belyser nordboernes handel og maritime aspekter, nordboernes kirkeorganisation samt kulturmødet mellem Thule-kulturens inuit og nordboerne i Østerbygd-området. I det centrale Vestgrønland kortlagde et hold bopladser i indlandsområderne med henblik på studier af bosættelsesmønstre og ressourcenednyttelse i langtidsperspektiv. Rapporterne over feltarbejderne i 2001 blev udgivet i februar 2002 (8 rapporter).

Inden for forskeruddannelse har SILA i 2002 igangsat det sidste af de tre egenfinansierede planlagte Ph.D.-forløb, og centrets stab har ydet undervisning, vejledning og censur ved danske

og udenlandske universiteter. Bl.a. har SILA stået for et helt BA-kursus i arktisk og norrøn arkæologi.

SILA har fortsat samarbejdet med Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet) og Universitet i Tromsø om at etablere koordinerede Ph.D.-forløb og forskerseminarer inden for emnet 'Kulturkontakter i Arktis og Nordatlanten'. SILA er i øvrigt medlem af Danmarks Arkæologiske Forskerskole.

Der er indgået kontrakt med Gyldendal om udgivelsen af et stort samleværk om Grønlands forhistorie. Forskere fra SILA og Grønlands Nationalmuseum er bidragydere og forskningsprofessor H.C. Gulløv er redaktør.

I SILA's internationale serie 'Jæger-/samler-samfund: teori, arkæologi og etnohistorie' er afholdt velbesøgte forelæsninger ved følgende forskere:

curator Patricia D. Sutherland, Canadian Museum of Civilization

professor Thomas McGovern, City University of New York

ass. professor Orri Vesteinsson, Archaeological Institute, Iceland

Der har været afholdt workshops og seminarer for danske og udenlandske specialister inden for følgende emner:

Monetary Economy in the North Atlantic. (Marts 2002).

Late Dorset Longhouses (April 2002).

Bedømmelsesvirksomhed m.v.

Bjarne Grønnow

Formand for censorkorpset ved Forhistorisk Arkæologi og Humanistisk Informatik. Har i 2002 været censor og rådgiver ved Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Syddansk Universitet.

H.C. Gulløv

Censor inden for Forhistorisk Arkæologi og Eskimologi og ved Ilisimatusarfik. Han er endvidere faglig redaktør i monografiserien "Meddelelser om Grønland, Man & Society".

Jette Arneborg

Har bl.a. arbejdet med forskningsstrategier i Grønland i forbindelse med næstformandsfunktionen i Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland.

Projekter

Projekter afsluttet i 2002

U. nr.: Igloolik – de palæoeskimoiske grave.

Projektbeskrivelse: Som bidrag til analyse af Dorset-kulturens humane skeletmateriale er de arkæologiske arkivalier fra Jørgen Meldgaard's udgravninger i Igloolik-området blevet gennemgået på ny.

Projektperiode: afsluttet 2002

Præsentation: manuskript til videnskabeligt tidsskrift
Projektansvarlig: Jørgen Meldgaard og Martin Appelt.
Samarbejdspartnere: Antropologisk Laboratorium, Panum Inst.

U. nr.: Den sene Dorsetkulturs kommunikation og kulturmøder

Projektbeskrivelse: Projektet tager udgangspunkt i resultaterne af arkæologiske undersøgelser i Hatherton Bugt, Thule-distriktet. Den sene Dorsetkulturs udveksling af eksotiske råstoffer som indikator af langdistanceforbindelser, ressourcudnyttelsen og relationerne til Thule-kulturen og de norrøne grønlændere er hovedemner i projektet.

Projektperiode: 2000 - 2002

Præsentation: Ph.D.-afhandling

Projektansvarlig: Martin Appelt

U. nr.: Gården under Sandet: Gårdens økonomi belyst gennem faunamaterialet.

Se under Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.

U. nr.: Saqqaq-bopladsen Nipisat, Sisimiut, Vestgrønland

Projektbeskrivelse: Nipisat-udgravningerne repræsenterer en af de mest omfattende undersøgelser, der er foregået på en Saqqaq-boplads. I dette publikationsprojekt analyseres de mange anlæg, fund og knoglematerialet. Der lægges vægt på kronologi – bl.a. Saqqaqkulturens seneste faser -, subsistensøkonomi og bopladsaktiviteter (spredningsanalyser).

Projektperiode: 2000 – 2002

Præsentation: Monografi

Projektansvarlig: Tinna Møbjerg, Anne Birgitte Godtfredsen

Samarbejdspartnere: Inst. for Forhistorisk Arkæologi, Moesgård, Sisimiut Museum, Zoologisk Museum og GEUS

U. nr.: Tunup Saqqaq – 'Bagsidens forside' – kulturkontakter mellem Øst- og Vestgrønland

Se under Etnografi

U. nr.: Mobilitet og Æstetik - Palæoeskimoiske kulturer i Nuuk-fjorden

Projektbeskrivelse: Med udgangspunkt kortlægninger og egne udgravninger af palæoeskimoiske bopladser i Nuuk-området søges palæoeskimoernes aktiviteter i landskabet samt de æstetiske elementer af redskabs-udformningen og valget af råmaterialer belyst. Denne indfaldsvinkel skal ses som et alternativ til de mere traditionelle/processuelle analyseformer.

Projektperiode: 2000 – 2002

Præsentation: Rapporter og doktorand-afhandling

Projektansvarlig: Maria Hinnerson-Berglund

Samarbejdspartnere: Göteborgs Universitet, Grønlands Nationalmuseum og Arkiv

Projekter der løber i 2002

U. nr.: Tidlig Thulekultur og det formodede kulturmøde mellem Inuit og Nordboer i Sydgrønland (et delprojekt under 'Inuit og Nordboer i Sydgrønland')

Projektbeskrivelse: I projektet kortlægges og undersøges de tidligste spor af eskimoisk bebyggelse i nordboernes Østerbygd-område. På de lokaliteter, hvor sporene af de eskimoiske

boliger ligger lige ved siden af Nordboernes gårdsanlæg foretages udgravninger, således at dateringen og karakteren af en eventuel kontaktperiode mellem inuit og nordboer kan belyses.

Projektperiode: 2000 - 2003

Præsentation: Rapporter og artikler i videnskabelige tidsskrifter

Projektansvarlig: H.C. Gulløv

Samarbejdspartnere: Museerne i Nanortalik, Narsaq og Qaqortoq.

U. nr.: Kirker, kristendom og storbønder - et delprojekt under 'Inuit og Nordboer i Sydgrønland'

Se under Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.

U. nr.: Nordboernes handel og kommunikation

Se under Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.

U. nr.: Kyst-, fjord- og indlandsboer: Bosættelsesmønstre i det centrale Vestgrønland

Projektbeskrivelse: Projektets formål er at belyse ændringsprocesserne i bosættelsesmønstrene i det centrale Vestgrønland. Der foretages arkæologiske kortlægninger og dateringer af renjægerbopladser i indlandsområdet Angujaartorfiup Nunaa, Maniitsoq Kommune, hvor de arkæologiske iagttagelsesforhold er perfekte. Områdets historie er endvidere belyst gennem unike etno-historiske kilder, og disse vil i kombination med arkæologien danne udgangspunkt for en 'direkte historisk approach' til analysen af forskellige perioders bosættelsesmønstre.

Projektperiode: 2000 - 2003

Præsentation: Artikler i videnskabelige tidsskrifter

Projektansvarlig: Ulla Odgaard og Bjarne Grønnow

Samarbejdspartnere: Grønlands Nationalmuseum, Universitæt Erlangen, Geologisk Museum

U. nr.: Gården under Sandet.

Se under Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.

U. nr.: Qeqertasussuk – Analyser af en Saqqaq-boplads i Disko Bugt

Projektbeskrivelse: Qeqertasussuk-bopladsen, der blev undersøgt i årene 1983-1990, er blandt de ældst kendte og samtidig bedst bevarede palæoeskimoiske lokaliteter i Grønland. Projektet omfatter udarbejdelse af manuskripter vedrørende de arkæologiske og kvartærzoologiske materialer samt supplerende analyser bl.a. af slidspor.

Projektperiode: 2000 – 2003

Præsentation: Artikler og monografier

Projektansvarlig: Bjarne Grønnow, Morten Meldgaard, Claus Skriver

U. nr.: Fra Saqqaq til Dorset i Disko Bugt

Projektbeskrivelse: På basis af udgravninger og bopladsregistreringer i Sydostbugten i Disko Bugt analyseres materialet særligt med henblik på at belyse aktivitetsområder på bopladserne, råstofanvendelsen samt de kronologiske problemer, der knytter sig til overgangen mellem Saqqaq og Dorset-kulturene i Vestgrønland.

Projektperiode: 2000 – 2003

Præsentation: Monografi

Projektansvarlig: Erik Brinch Petersen

U. nr.: Pearylands forhistorie – Publikation af Eigil Knuth's arkæologiske arkivalier

Projektbeskrivelse: I 1999 blev en elektronisk database opbygget over Eigil Knuth's meget omfattende arkivalier i Dronningens Håndbibliotek. Denne database danner nu udgangspunkt for en videnskabelig publikation. Der suppleres med nye analysemetoder og præsentation af det kvartærzoologiske materiale.

Projektperiode: 2000 – 2003

Præsentation: Monografi i Meddelelser om Grønland

Projektansvarlig: Bjarne Grønnow, Jens Fog Jensen

Samarbejdspartnere: Pearyland Fonden, Dronningens Håndbibliotek.

U. nr.: Eigil Knuth Site – Palæoeskimoiske kulturer i Nordøstgrønland

Projektbeskrivelse: Projektet omfatter analyser af boligtomter og fund fra Eigil Knuth Site – en boplads med over 100 anlæg fra primært Independence II-fasen i Nordøstgrønland. Der er særligt gode muligheder for at belyse bopladsstruktur, f.eks. absolut samtidighed mellem boligerne. Refitting indgår som en vigtig analysemetode. Bopladsens økonomi er præget af beliggenheden ved det store polynia, Nordøstvandet.

Projektperiode: 2000 – 2003

Præsentation: Monografi i Meddelelser om Grønland

Projektansvarlig: Claus Andreasen, Sheila Coulson

Samarbejdspartnere: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, Universitetet i Oslo

U. nr.: Zooarkæologisk undersøgelse af Ø-34 i Qoorlortup Itinnera

Se under *Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.*

U. nr.: Greenland Isotopes

Se under *Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.*

U. nr.: Demografi, materiel kultur og subsistensøkonomi i Nuussuaq, Upernavik

Se under *Etnografi*

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.3 Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Gulløv, H.C. 2002: Analogy in the Ethnohistory of Greenland: Learning from the Elders. In: Fitzhugh, W.W., Loring, S. & Odess, D. (eds.), Honoring Our Elders. History of Eastern Arctic Archaeology. Contributions to Circumpolar Anthropology 2. Smithsonian Institution, Arctic Studies Center. 77-86

Meldgaard, J. & Gulløv, H.C. 2002: The Story of Danish Arctic Archaeology: From the Royal Society for Northern Antiquities to the Fifth Thule Expedition. In: Fitzhugh, W.W., Loring, S. & Odess, D. (eds.), Honoring Our Elders. History of Eastern Arctic Archaeology. Contributions to Circumpolar Anthropology 2. Smithsonian Institution, Arctic Studies Center, 65-74

Øvrige publikationer fra SILA kan findes under Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur.

1.6 Videnskabeligt redaktionsarbejde

Gulløv, H.C.: Fagredaktør på Meddelelser om Grønland

2. Konferencebidrag

Gulløv, H.C. 2002: Inuit and Norse in Greenland. Northern Archaeological Congress Abstracts. Akademkniga Publishers, Ekaterinburg/Khanty-Mansiisk, 81-82.

3. Generel formidling

Grønnow, B. 2002: Bjergkrystal og klokkemalm. *Nyt fra Nationalmuseet*, nr. 97, 22-23.

Jensen, J.F. og Pedersen, K.B. 2002: Jordens nordligste stenalder. Nye undersøgelser af pionérbebyggelsen i Grønland. *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 71 – 83.

Raahauge, K. og Appelt, M. 2002: Itilleq og palæoeskimoerne i Sydgrønland. *Tidsskriftet Grønland*, nr. 4, 113-124.

Kulturhistorisk relateret naturvidenskab

Forskningsområdet varetages af Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser, NNU, som er en enhed under Forskningsafdelingen.

NNU udøver selvstændig forskning, men en væsentlig del af forskningen tager udgangspunkt i opgaver, der udføres som led i Nationalmuseets centralmuseumsfunktion over for danske kulturhistoriske museer.

Gennem anvendelse af naturvidenskabelige analysemetoder bidrager NNU til belysning af kulturhistorien, specielt menneskets udnyttelse af naturens ressourcer og dets indvirkning på landskabets udvikling.

Forskningsaktiviteter

Feltarbejde

Især det geobotaniske feltarbejde har i 2002 haft et ret stort omfang. Det har drejet sig om jyske lokaliteter med et stort forskningspotentiale:

Prøveudtagning under udgravningen af kappen i bronzealderhøjen *Skelhøj*. Fortsætter i 2003.

Prøveudtagning i voldgravssnit på den befæstede jernalderlandsby *Lyngmose* ved Ringkøbing.

Geologisk undersøgelse i *Rævemose* ved Års, fundstedet for Gundestrupkarret.

Geologiske undersøgelser på flere lokaliteter under motorvejsudgravninger nord for Århus.

Geologisk undersøgelse og prøveudtagning i jernaldertørvegrave med nedsatte offerkar i *Fuglsøgårds Mose* ved Hadsund.

Boring i *Tengslemark Mose* i Odsherred med henblik på datering af havniveausvingninger omkring landbrugets indførelse 4000 f. Kr. (et samarbejdsprojekt med Geologisk Institut, Københavns Universitet).

Besigtigelser af kendte moser med offerfund fra jernalderen.

Dendrokronologisk prøveudtagning i jyske kirker og fynske gårde.

Kulstof 14-laboratoriet

Der har ikke været udført dateringer i 2002, da laboratoriet er nedlagt ved udgangen af året. En tilbageværende laborant har forestået afmontering og afhændelse af udstyr, bl.a. til Steno Museet i Århus, samt udbygget og opdateret databasen med de 7.000 udførte dateringer.

Dendrokronologisk laboratorium.

Af dateringsopgaver skal nævnes: Vrag 3, Dokøen, København; vrag 1, Fodevig, Skåne; middelalderkogge, Kolding Fjord.

Makrofossilanalytisk laboratorium

Laboratoriet udførte i år hovedsageligt analyser af materiale fra jernalderen. Under ”Kost og Kultur” projektet er der blevet analyseret prøver fra fire sønderjyske bopladser.

I forbindelse med den nye store undersøgelse af Grauballemanden er detaljerede bestemmelser af maveindholdet udført.

Ligeledes er analyser og afrapportering af byhøjsundersøgelserne fra Smedegård og Nørre Hedegård afsluttet.

For at udfylde hullerne i vores viden om ernæring i middelalderen i de landlige områder har laboratoriet analyseret materiale fra flere lokaliteter.

I samarbejde med Nationalmuseets dokumentationsprojekt og et privat firma er den arkæobotaniske database ARBOREG færdiggjort. Indtastning af data er påbegyndt.

Med finansiell støtte fra Nordisk Ministerråd har laboratoriet organiseret den 2. workshop i "Hansa-network" på Institute for History i Tallinn, Estonia. Deltagere fra de syv forskellige lande har påbegyndt bidrag til en monografi med projektets resultater.

Geologisk-pollenanalytisk laboratorium

Pollenanalyse i forbindelse med naturopretning omkring Bølling Sø. Pollenanalyse er påbegyndt på prøver fra jernaldertørvegrave på lokaliteten Aldersro i motorvejstracéet ved Århus.

Indledende pollenanalyse på prøver fra bronzealderhøjen Skelhøj.

Udarbejdelse af pollendiagram fra mose ved Lundby indeholdende ofrede elsdyr fra tidlig præboreal tid (specialestuderende fra Århus Universitet).

Pollenanalytisk assistance til Rigspolitiet i forbindelse med drabssag og bankrøveri.

Konsulentvirksomhed i forbindelse med bearbejdning og publikation af St. Åmose-bopladserne Kongemosen, Præstelyngen, Kongemose L og St. Lyng VI.

Ved anatomisk laboratorium

Største enkeltager: Ved anatomisk bestemmelse af trækul fra Krabbesholm (TN skaldyng), Hellegård (brandgrave fra yngre bronzealder – førromersk jernalder), padleårer fra Hjortspringfundet. Hertil 70 AMS-prøver.

XYLOREG databasen er finpudset og færdiggjort, svarende til ARBOREG, men indtastning har været foretaget gennem hele 2000.

Projektaktiviteter der har løbet i 2002, men med under 4 ugers indsats.

4119 Havniveauændringer og kystbosættelse i stenalderen.

Beskrivelse: Publikation af strandforskydningsundersøgelser på et større antal kystbopladser.

Ansvarlig: Charlie Christensen. *Aktiviteter:* Boring og analyse af kerner fra Tengslemark Mose i Odsherred i samarbejde med Nanna Noe-Nygaard som del af et projekt støttet af Carlsbergfonden.

4173 Slotseng, dødishul. Analyse og publikation af hjembragte senglaciale prøveserier.

Beskrivelse: Udarbejdelse af pollendiagram fra den senglaciale lagserie. *Ansvarlig:* Charlie Christensen. *Aktiviteter:* Pollenanalyse blev ikke iværksat, men starter efter ansættelse af forskningsassistent 1. jan. 2003. Fysisk/kemiske analyser er udført af Nanna Noe-Nygaard på Geologisk Institut og et større antal AMS-dateringer i Uppsala.

4174 Publikation af mosegeologiske undersøgelser i Danmark.

Beskrivelse: Publikation af afsluttede undersøgelser på lokaliteterne Nydam, Borremose, Fribrødre Å, Kongemose m.fl. *Ansvarlig:* Charlie Christensen. *Aktiviteter:* Der har været arbejdet i begrænset omfang på Nydam og Kongemosen.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed, videnskabelige tillidshverv m.m.

Charlie Christensen: Medlem af nationalkomiteerne for INQUA (International Association for Quaternary Research) og IUGS (International Union of Geological Sciences).

Sabine Karg: Medlem af bestyrelsen for The Association for Environmental Archaeology, GB

Claus Malmros: Medlem af AMS kulstof-14-dateringsudvalget under Det Arkæologiske Råd.

NNU-medarbejdere har fungeret som referee ved følgende tidsskrifter: *Acta Archaeologica*, *Dendrochronologica*, *Vegetation History and Palaeobotany*, *Bulletin of the Geological Society of Denmark*.

Udarbejdelse af ansøgninger

Der er brugt en del tid på udarbejdelse af ansøgninger: Det humanistiske Forskningsråd er søgt om midler til 1. Makrofossilanalyser fra det seneglaciale dødishul ved Slotseng. 2. Makrofossilanalyser fra mose ved nordbogård Ø 34 i Sydgrønland. 3. Kulturhistorisk undersøgelse af anvendelse af træ i Danmarks oldtid og middelalder. Ingen af de tre opnåede støtte.

Nationalmuseets frikøbspulje gav senere støtte til ovennævnte projekt om anvendelse af træ. Der har i 2002 været arbejdet med projekter støttet af Nordisk Ministerråd, Kulturministeriets Forskningspulje, Statens Museumsnævn, Carlsberg Fonden og Augustinus Fonden.

NNU-rapporter

Der er udfærdiget 20 rapporter, som er udsendt til rekvirenter, biblioteker samt interesserede lokalmuseer og enkeltpersoner.

Medarbejdernes deltagelse i vigtigere konferencer m.v.

Med indlæg

Bonde, N. 2002. Report on strength tests performed on wood samples from the Gokstad ship and boats and from the Oseberg finds complex; and some observations on strakes from the Gokstad, Oseberg and Tune ship. Sammen med Per Hoffmann og Eckart Schwab. Præsenteret ved The Viking Ship Seminar, Oslo, Norge.

Karg, S. 2002. The state of research in Denmark: Plant macrofossil analyses in medieval sites. Foredrag, Den anden workshop I "Hansa-network" I Tallinn, Estonia, 26.-30. Juni 2002.

Karg, S. 2002. Der Einfluss der Hanse auf mittelalterliche Ernährungsgewohnheiten. Foredrag, Medieval Europe Basel 2002. 10.-15. September 2002.

Karg, S. 2002. Das Hansa-network-Projekt" – Eine Zusammenarbeit der Archäobotaniker in Nordeuropa. Foredrag, Tagung der Arbeitsgruppe Archäobotanik des Arbeitskreises Vegetationsgeschichte der Reinhold-Tüxen-Gesellschaft, 20.-25. September 2002 im Rheinischen Landesmuseum Trier.

Charlie Christensen, Peter Steen Henriksen, Sabine Karg og Claus Malmros deltog alle med indlæg på DKM's faglige orienteringsmøde på Fuglsøcentret, 20-22 nov. 2002.

Uden indlæg

Karg, S. 2002. Søfart og Søstæder i Senmiddelalder og Renæssance. Seminar på Moesgård 1. marts 2002.

Karg, S. 2002. Archaeology of Medieval Towns in the Baltic and North Sea Area. 28.-31. May 2002, Den Antikvariske Samling, Ribe.

Karg S. Arrangør af den anden workshop i "Hansa-network" i Institute for History i Tallinn, Estonia.

Charlie Christensen og Claus Malmros deltog i "In Situ bevaring"- Seminar på Nationalmuseet.

Projekter***Projekter afsluttet i 2002*****4171 Peatland Protection and Management in Central and Eastern Europe - PEP.**

Projektbeskrivelse: Udarbejdelse af strategiplan og handlingsplan for identifikation og bevaring af vådområder i otte central- og østeuropæiske lande med henblik på ansøgning til GEF (Global Environmental Facilities) om støtte til bevaring af værdifulde naturområder.

Projektperiode: 1999-2002

Præsentation/rapportering: Rapportering til Miljøstyrelsen og GEF.

Projektansvarlig: Bent Aaby.

Samarbejdspartnere: Miljøstyrelsen, Wetland International, IGCP, samt otte deltagerlande.

Ekstern finansiering: Bevilling fra Miljøstyrelsen.

Projekter der stadig løber i 2002**4124 Viborg Søndersø - Forskning og metodeudvikling i dansk byarkæologi.**

Projektbeskrivelse: Projektets overordnede mål er at udvikle nye forskningsmetoder inden for dansk byarkæologi. Udgangspunktet er en udgravning udført med "single context registration", en metode, hvor alle komponenter i et lag ad gangen – arkæologiske, botaniske, zoologiske og geologiske – undersøges, og resultaterne integreres i et overordnet tværfagligt perspektiv. Udgravningen er udført af Viborg Stiftsmuseum i løbet af 2001. NNU har stået for planlægning og koordinering af projektets naturvidenskabelige analyser og udfører pollenanalyse, vedbestemmelse samt dendrokronologisk datering.

Projektperiode: 2001-2003.

Præsentation/rapportering: Der planlægges en bog over projektet samt en udgravningsmanual, som bygger på de erfaringer, der er gjort under projektet. Herudover forventes en række videnskabelige artikler. Et udkast til udgravningsmanualen er produceret i 2001.

Projektansvarlig: Charlie Christensen, NNU.

Samarbejdspartnere: Viborg Stiftsmuseum, Natur og Kultur (NOK), Zoologisk Museum, KVL.

Eksterne tilskud: Veluxfonden, Viborg Kommune m.fl.

4135 XYLOREG, en database med vedbestemmelser af arkæologiske træfund fra Danmark.

Projektbeskrivelse: Opbygning af en database indeholdende kulturhistoriske og botaniske informationer om trægenstande og træprøver undersøgt på Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser.

Projektperiode: 2000-2003

Præsentation/rapportering: En færdig database med omkring 7.000 poster; en manual samt en generel oversigt over data påtænkes publiceret på såvel dansk som engelsk.

Projektansvarlig: Claus Malmros.

Samarbejdspartnere: Lene Rold, NM.

Eksterne tilskud: Kr. 313.000 fra Kulturministeriets Forskningspulje 2000.

4136 Agrar 2000 – det agrare landskab fra Kristi fødsel til den 21. århundrede.

Projektbeskrivelse: Hovedprojektet har tilformål at belyse det agrare landskab fra Kristi fødsel til den 21. århundrede. NNU har ansvar for delprojektet: "Forhistorisk og tidlig historisk agrarøkonomi baseret på makrofossildata". I løbet af året 2003 skal proxidata indtastes i ARBOREG-databasen.

Projektperiode: 1999-2003.

Projektansvarlig: Sabine Karg.

Samarbejdspartnere: Geocenter, Århus Universitet, Københavns Universitet, DMU, DKC.

Eksterne tilskud: SHF, SNF, SSVF, SJVF (ingen nye midler i 2001 og 2002).

4162 Kulturlandskab og samfund i Sønderjylland belyst gennem arkæobotaniske analyser.

Projektbeskrivelse: Indenfor projektet udføres detaljerede analyser af materiale fra 4 jernalder-lokaliteter (Projekt Kost og Kultur, 9/2001-2/2002).

Projektperiode: 1999-?

Præsentation/rapportering: I NNU-rapporter og artikler i internationale tidsskrifter.

Samarbejdspartnere: Haderslev Museum, Kiel Universitet, Institut für Historische Küstenforschung Wilhelmshaven.

4163 Kost og kultur. Jernalderens landbrugsformer i Sønderjylland

Projektbeskrivelse: Arkæobotanisk undersøgelse af materiale fra fire lokaliteter fra yngre jernalder, udgravet af Haderslev Museum.

Projektperiode: 2001-2003.

Projektansvarlige: Sabine Karg og Peter Steen Henriksen

Præsentation/rapportering: NNU-rapport foreligger, Artikel sendt til "Vegetation History and Archaeobotany". Der skrives endnu en artikel til et videnskabeligt tidsskrift.

Samarbejdspartnere: Haderslev Museum, Kiel Universitet og Institut für Historische Küstenforschung, Wilhelmshaven.

Eksterne tilskud: Kulturministeriets Forskningspulje: 245.542 kr.

4164 The Hansa-Network. Medieval food habits in Northern Europe.

Projektbeskrivelse: Synthesis of the plant macrofossil analysis from the period between 1250 and 1700 AD around the Baltic Sea. Network between the NM and the Universities of Tartu, Gdansk, Turku, Bergen, Stockholm and Kiel. In 2003 the final meeting of the project will be held and the publication will be started.

Projektperiode: 2001-2003

Præsentation/rapportering: Resultater vil blive publiceret i form af en monografi.

Projektansvarlig: Sabine Karg, tillige koordinator for hele projektet.

Eksterne tilskud: Nordisk Ministerråd.

Projekter igangsat i 2002

4120 Arkæobotanik i Danmark

Projektbeskrivelse: Arkæobotaniske undersøgelser af materiale fra arkæologiske udgravninger med henblik på at beskrive udviklingen i agerbrug og ressourceudnyttelsen i Danmarks oldtid

Projektperiode: 2002-2003.

Projektansvarlig: Peter Steen Henriksen

Præsentation/rapportering: NNU-rapporter foreligger. Fremover kommer NNU-rapporter samt bidrag til monografier.

Samarbejdspartnere: Museet for Thy og Vester Hanherred, Aalborg Historiske Museum.

Eksterne tilskud: Statens Museumsnævns rådighedssum: 150.000 kr.

4134 Træ fra vikingegrave i Skast herred, Ribe amt.

Projektbeskrivelse: Vedanatomet bestemmelse og træteknologisk undersøgelse af træ fra knive, økser, spillebrætter og gravkister.

Projektperiode: 2002-2003.

Præsentation/rapportering: Resultaterne vil indgå som et selvstændigt bidrag i en monografi ved Ingrid Stoumann.

Projektansvarlig: Claus Malmros.

Samarbejdspartnere: Ingrid Stoumann, Esbjerg Museum.

Externe tilskud: Kr. 50.000 fra Esbjerg Museum.

4180 Dendrokronologi i Nordeuropa.

Projektbeskrivelse: Projektet har primært til formål at fastholde samarbejdsrelationer med institutioner i Danmark og Skandinavien.

Projektperiode: 2002-2003

Præsentation/rapportering: NNU-rapporter mm.

Projektansvarlig: Niels Bonde

4181 Datering af historiske skibsvrag fra Sydsandinavien.

Projektbeskrivelse: Publikation af oversigt over dendrokronologiske undersøgelser af historiske skibsvrag fra Sydsandinavien.

Projektperiode: 2002-2003

Præsentation/rapportering: Internationalt tidsskrift

Projektansvarlig: Niels Bonde

Samarbejdspartnere: Jan Bill, NMF

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Aaby, B., Agger, P. Christensen, P. & Reenberg, A. 2002: Det fede landskab – landbrugets næringsstoffer og naturens tålegrænser. Naturrådet. Vismandsrapport 2002, 1-96.

1.2 Artikler i Nationale tidsskrifter og antologier

Bonde, N. 2002. Dendrokronologiske undersøgelser 2001: Arkæologiske udgravninger i Danmark 2001. Det arkæologiske Nævn, København.

Malmros, C. 2002. Vedbestemmelser 2001: Arkæologiske udgravninger i Danmark 2001. Det arkæologiske Nævn, København.

Robinson, D.E. & Karg, S. 2002: Arkæobotaniske analyser, Nationalmuseet 2001. Arkæologiske udgravninger i Danmark 2001. Det arkæologiske Nævn, København.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og analogier

Aaby, B., Wagner, R. & Vissler, H. 2002: Rapid atmospheric CO₂ changes associated with the 8.200-years B.P. cooling event. Proceedings National Academy Series. Online publication 10.1073/snas. 182420699.

Grudd, H., Briffa, K.R., Karlén, W., Bartholin, T.S. Jones, P.D. & Kromer, B. 2002: A 7400-year tree-ring chronology in northern Swedish Lapland: natural climatic variability expressed on annual to millennial timescales. Holocene Vol. 12, No. 6, 2002, 657-665.

Haas, J. N., Giesecke, T. & Karg, S. 2002: Die mitteleuropäische Subsistenzwirtschaft des 3. bis 2. Jahrtausends v. Chr. aus paläoökologischer Sicht. In: J. Müller (Hrsg.). Vom Endneolithikum zur Frühbronzezeit: Muster sozialen Wandels? Tagung Bamberg 14. – 16. Juni 2001. Bonn 2002, 21-28.

Karg, S. & Günther, D. 2002: Der Einfluss der Hanse auf mittelalterliche Ernährungsgewohnheiten. Preprinted Papers. Medieval Europe Basel 2002, 3rd International Conference of Medieval and Later Archaeology Basel (Switzerland) 10.-15. September 2002, 140-146.

Karg, S. & Robinson, D.E. 2002: Secondary food plants from medieval sites in Denmark: fruits, nuts, vegetables, herbs and spices. In: K. Viklund. & R. Engelmark (Hrsg.), Nordic Archaeobotany – NAG 2000 in Umeå. Archaeology and Environment 15, 2002, 133-142.

Karg, S. & Märkle, T. 2002: Continuity and changes in plant resources during the Neolithic period in western Switzerland. Vegetation History and Archaeobotany 11, 169-176. Proceedings of the 12th Symposium of the International Work Group for Palaeoethnobotany, Sheffield, UK, 17-23 June 2001.

1.4. Artikler i egne serier

Daly, A. 2002. The Dating of Naval Bases in Southern Scandinavia, 7th to 12th Century. In Jørgensen, A.N., Pind, J. & Clausen, B. (eds.). Maritime Warfare in Northern Europe. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 3-5 May 2000. PNM, Publications from the National Museum. Studies in Archaeology & History Vol. 6. Copenhagen 2002, 153-158.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Bonde, N. 2002: "Bernardus ... fecit me", *Nyt fra Nationalmuseet*, 96, 14-17.

Holm, J., Christensen, C. & Aaris-Sørensen, K. 2002: Istidsjægere i Sønderjylland. *Nyt fra Nationalmuseet*, 94, 10-13.

Karg, S. 2002: Hansa-netværket – et nyt projekt på tværs af Nordeuropa. *Nyt fra Nationalmuseet* 94, 36.

Karg, S. 2002: Arkæobotanik – forskning i menneskets udnyttelse af planterne i fortiden. *URT (Dansk Botanisk Forening)* 26, 59-61.

Karg, S, Robinson, D.E. & Eriksen, O.H. 2002: NNU-makrolab – Hjemmeside.

Marinarkæologi

Forskningsaktiviteterne i marinarkæologi varetages af Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser. Det Marinarkæologiske Forskningscenter er et tidsbegrænset center, finansieret af Grundforskningsfonden siden 1993, og afsluttes med udgangen af august 2003.

Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter skal ved en forskningsindsats på internationalt niveau inden for emnekredsen "Mennesket og havet i oldtid, middelalder og renæssance" bidrage til at inddrage det maritime perspektiv i bredeste forstand i den kulturhistoriske forskning. Centret beskæftiger sig primært med arkæologiske kilder vedrørende forholdene i Danmark og Nordeuropa samt med forskeruddannelse og udvikling af redskaber for denne forskning.

Forskningsaktiviteterne koncentrerer sig om følgende hovedområder: 1) Mennesket og havet i sten- og bronzealder, 2) Søfart og samfund i jernalder, vikingetid og middelalder, 3) Skib og båd fra forhistorisk tid til renæssancen og 4) Marinarkæologisk metode og hjælpevidenskaber samt udbygning af Det marine register.

Centrets forskning publiceres primært i de to engelsksprogede skriftserier "Publications of the National Museum. Studies in Archaeology & History", udgivet af Nationalmuseet, og "Ships & Boats of the North", der udgives af Vikingskibsmuseet i Roskilde i samarbejde med andre museer. Herudover udgives der monografier på dansk i Vikingskibsmuseets og diverse forlags regi, samt artikler i danske og internationale tidsskrifter. En løbende foreløbig afrapportering finder sted i "Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde", der udsendes to gange årligt i dansk og engelsk udgave.

Bedømmelsesvirksomhed, censorvirksomhed mm.

Søren H. Andersen

Udpeget som EU-bedømmer ved store internationale forskningsprojekter (stenalder).

Jan Bill

Udpeget til medlem af censorkorpset for Forhistorisk Arkæologi, og er ekstern lektor i marinarkæologi for Institut for Forhistorisk arkæologi, Middelalderarkæologi, Etnografi og Socialantropologi ved Aarhus Universitet.

Ole Crumlin-Pedersen

Formand for bedømmelsesudvalget til ph.d.-projekt: Christian Lemée: Klamper, spigerpinde og skabeloner. Kunstakademiets Arkitektskole, Institut for arkitektur, by og bygningskultur. Adjungeret professor ved Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet samt æresdoktor ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Fred Hocker

Medlem af: Advisory Examining Committee, Ph.d. Jeffrey Royal, Texas A&M University.

Projekter

Projekter afsluttet i år 2002

7224 Søforsvar og militær organisation i Danmark 200-1300 e.Kr.

Projektbeskrivelse: Søforsvarsanlæggene og deres sammenhæng med den militære organisation beskrives på baggrund af det arkæologiske kildemateriale.

Projektperiode: 1994-2002.

Præsentation/rapportering: Post-doc. projekt, fremlægges i artikler. Desuden publiceres to konferencer afholdt under projektet i PNM-serien, den sidste af disse i 2002.

Projektansvarlig: Anne Nørgård Jørgensen, nu Kulturarvsstyrelsen.

Samarbejdspartnere: Civilisation & Konflikt, NM; Kulturarvsstyrelsen.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 75.000 kr..

7276 NAVIS I + II

Projektbeskrivelse: Europæisk samarbejde om etableringen af en forsknings- og formidlingsdatabase på internettet omhandlende europæiske skibsfund og skibsfund fra før 1200.

Projektperiode: 1996-2002.

Præsentation/rapportering: Databasen er åben for offentligheden.

Projektansvarlig: Jan Bill, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Museum für Antike Schifffahrt, Mainz (projektledelse).

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 17.072 kr.

7278 AUV

Projektbeskrivelse: Udvikling af en AUV (Autonomous Underwater Vehicle) som platform for udstyr til rekognoscering og opmåling af arkæologiske fund under vandet.

Projektperiode: 1999-2002.

Præsentation/rapportering: Slutrapport til de involverede myndigheder samt diverse artikler i fagtidsskrifter og konferencerapporter.

Projektansvarlig: Fred Hocker, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Maridan A/S, Hørsholm.

4301 (NMU. projektnr. 4325-07)

Titel: Bordklemmen fra Tårnby-et unikt fund af bådbyggerværktøj i Danmark.

Projektperiode: Igangsat og afsluttet i 2002

Præsentation: Som engelsksproget artikel i tidsskriftet "International Journal of Nautical Archaeology"

Projektansvarlig: Museumsinspektør, Hanne Marie Myrhøj.

Projekter, der stadig løber i år 2002

4306 og 4367 Roskildeskibene (NMU j.nr. 4381)

Projektbeskrivelse: Fortsat bearbejdning af 9 skibsvrag fra museumshavnen i Roskilde udgravet i perioden 1996-97. Arbejdet i 2002 var centreret om 1:1 opmåling af arkæologisk træ, herunder implementering af en ved NMF udviklet 3D-opmålingsmetode, indscanning af tegninger, analyser og div. undersøgelser. Konservering af de store træmængder er indledt.

Projektperiode: 1996-2003.

Præsentation/rapportering: Endelig publikation i serien ”Ships and Boats of the North”. I 2000 blev der bragt en fyldig beskrivelse af skibsfundene i monografien ”Civitas Roscald”, som blev udgivet af Roskilde Museum.

Projektansvarlige: Morten Gøthche og Hanne Marie Myrhøj, NMU, Danske Afdeling samt Fred Hocker og Jan Bill, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Roskilde Museum, Vikingeskibsmuseet.

Tilskud: A. P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal: 6 mio. kr. (hele perioden).

7211 Mennesket og havet i stenalderen

Projektbeskrivelse: Med udgangspunkt i havets betydning for mennesket, bebyggelsesmæssigt, erhvervmæssigt og kommunikativt, bearbejdes stenalderkystbebyggelsen på Vestfyn og i Østjylland. Arbejdet vedrørende Tybrind Vig er afsluttet med henblik på publikation i 2003. De øvrige projekter fortsætter. Arbejdet foregår som et tværvideenskabeligt projekt med deltagelse af kvartærgeologi, botanik og kvartærzoologi.

Projektperiode: 1997-2003.

Præsentation/rapportering: Publiceres i monografiform og som artikler.

Projektansvarlig: Søren H. Andersen, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Institut for forhistorisk arkæologi, Aarhus Universitet, Moesgård Museum, GEUS, Zoologisk Museum, University of Cambridge, University of Newcastle og Durham, Stockholms Universitet.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 643.346 kr.

7212 Mennesket og havet i bronzealderen

Projektbeskrivelse: På baggrund af en sammenstilling af relevante dansk-skånske bronzealderfund beskrives bronzealdersamfundets konkrete brug af havet som fødekilde og til kommunikation, og det diskuteres, hvorfor havet repræsenteres så kraftigt i periodens ikonografi og kosmologi.

Projektperiode: 2001-2003

Præsentation/rapportering: Ph.d.-afhandling i form af monografi.

Projektansvarlig: Anders Berntsson, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Institut for forhistorisk arkæologi, Aarhus Universitet.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 302.351 kr.

7213 Danske bronzealder-helleristninger

Projektbeskrivelse: Dokumentation og registrering af danske helleristninger med skibsbilleder, med vægt på deres placering i landskabet, samt på kvalitativ beskrivelse af de enkelte skibsbilleder.

Projektperiode: 2000-2003

Præsentation/rapportering: I samarbejde med DKC på internet i forbindelse med ”Guder og grave”; derudover monografi og artikler.

Projektansvarlig: Flemming Kaul, Danske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Bornholms Museum, Tanums Hällristningsmuseum, Underslös.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 200.000 kr.

7223 Middelalderbyens havn

Projektbeskrivelse: Sammenhængen mellem købstædernes topografiske og organisatoriske udvikling og deres funktion i transport- og kommunikationslandskabet belyses ud fra arkæologiske, historiske og kartografiske kilder

Projektperiode: 1998-2003. Projektet fortsættes.

Præsentation/rapportering: Post-doc. projekt, fremlægges som monografi samt i artikler. Desuden blev konference afholdt under projektet publiceret i PNM-serien i 1999.

Projektansvarlig: Jan Bill, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Lokalmuseerne, Lunds Universitet, Riksantikvarieämbetet i Lund.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 249.117 kr.

7228 Lundeborg

Projektbeskrivelse: Ph.d.-projekt om Lundeborg, afsluttet 1996, redigering med henblik på publikation gennemført ved NMF i 2002, under trykning ved NM.

Projektperiode: 1994-2001.

Præsentation/rapportering: Planlagt monografi i Gudme-serien.

Projektansvarlig: Per Orla Thomsen, nu Svendborg og Omegns Museum.

Samarbejdspartnere: Institut for forhistorisk arkæologi, Aarhus Universitet; Svendborg og Omegns Museum; Danske Afdeling, Nationalmuseet.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 13.750 kr.

7232 Vendisk søfart

Projektbeskrivelse: Ph.d.-projekt omkring Odermundingsområdets søfart i vikingetid og tidlig middelalder.

Projektperiode: 1997-2002.

Præsentation/rapportering: Planlagt monografi i PNM-serien foruden artikler i internationale og polske arkæologiske tidsskrifter.

Projektansvarlig: George Indruszewski, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Muzeum Narodowe, Szczecin; Bodendenkmalpflege, Schwerin; Universität Greifswald og Szczecin Universitet.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 50.000 kr.

7234 Fiskeri i den vestlige Østersø i vikingetid og middelalder

Projektbeskrivelse: Fiskeriets betydning for samfundet og bebyggelsesudviklingen ved kysten belyses ud fra arkæologisk kildemateriale.

Projektperiode: 1999-2003.

Præsentation/rapportering: Ph.d.-afhandling. I 2001 overgået fra at være internt til at være eksternt ph.d.-projekt. Publiceres i artikelform samt i afhandling til Christian-Albrechts-Universität, Kiel

Projektansvarlig: Jochen Meyer, nu Ferskvandsmuseet, Ry.

Samarbejdspartnere: Christian-Albrechts-Universität zu Kiel; Center for Maritim og Regional Historie, Syddansk Universitet, Esbjerg; Næstved Museum; Sydsjællands Museum; Museet Falsters Minder, Nykøbing F og Bornholms Museum.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 39.500 kr.

7235 Dania Slavica

Projektbeskrivelse: Landskabsarkæologisk analyse af Storstrømsamt i vikingetid og tidlig middelalder med henblik på at belyse karakteren af den slaviske indvandring til området.

Projektperiode: 2001-2002.

Præsentation/rapportering: Planlagt tysksproget monografi i PNM-serien.

Projektansvarlig: Anna-Elisabeth Jensen, nu Museet Falsters Minder, Nykøbing F.

Samarbejdspartnere: GZWO, Leipzig; Museet Falsters Minder, Nykøbing F; Næstved Museum, Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo, Middelaldercentret, Sydsjællands Museum.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 48.140 kr. Nationalmuseets frikøbspulje: 90.000 kr.

7242 Skuldelev-skibene

Projektbeskrivelse: Arbejdet med dokumentation og analyse af Skuldelevfundets fem fartøjer på grundlag af det arkæologiske materiale og eksperimental-arkæologiske undersøgelser af skibene afsluttedes i 1996 med færdiggørelsen af rapport om "Roar Ege"-eksperimentet, den monografiske bearbejdning af fundet er afsluttet i 2002 for første binds vedkommende.

Projektperiode: 1962-2003, projektet fortsættes.

Præsentation/rapportering: Skuldelevmonografien udgives i tre bind, 2002, 2004 og 2006, på engelsk i serien "Ships & Boats of the North".

Projektansvarlig: Ole Crumlin-Pedersen, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Vikingeskibsmuseet; Professor, dr.phil. Olaf Olsen.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 139.523 kr., Statens Humanistiske Forskningsråd: 92.625 kr., Vikingeskibsmuseet: 40.000 kr.

7244 Nydam mosefund

Projektbeskrivelse: Publikationsforberedelse for projekt, som blev gennemført i perioden 1989-97. En supplerende bevaringsundersøgelse i mosen er gennemført i forbindelse med udgravning af ca. 4 m² urørt fundlag, og der er i 2000-01 gennemført en totaldækkende detektorundersøgelse af mosearealet.

Projektperiode: 1989-2003, projektet fortsættes.

Præsentation/rapportering: Undersøgelsesresultaterne publiceres i 2 bind i serien "Ships and Boats of the North". Resultater formidles løbende i fagrelevante tidsskrifter og bøger.

Foreløbig afrapportering i bl.a. Nationalmuseets Arbejdsmark 1999.

Projektansvarlig: Flemming Rieck, NMU, Danske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Stiftung Schloss Gottorf, Schleswig.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 95.000 kr.

7247 Small-Scale Seafaring in Danish Waters, 1000-1600

Projektbeskrivelse: Ph.d.-projekt med udgangspunkt i lolland-falsterske middelalderlige vrangfund og naturhavne af lokal karakter. Forholdet mellem by- og landhavne belyses, og skudefartens fartøjstyper drøftes i deres større sammenhæng. Afsluttet med afhandling 1997. Bedømt og godkendt i 1998.

Projektperiode: 1993-2003.

Præsentation/rapportering: Afhandlingen publiceres i serien "Ships & Boats of the North" i 2002-03.

Projektansvarlig: Jan Bill, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo; Museet Falsters Minder, Nykøbing F; Middelaldercentret, Nykøbing F; Falsterbo Museum

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 162.198 kr.

7249 Large Cargo Vessels in Danish Waters, AD 1000-1250

Projektbeskrivelse: Søhandelens karakter i middelalderen analyseres med udgangspunkt i fund af middelalderlige storskibe i danske farvande.

Projektperiode: 1997-2002.

Præsentation/rapportering: Afhandlingen i udbygget form publiceres som monografi i serien "Ships & Boats of the North" i 2003.

Projektansvarlig: Anton Englert, nu Vikingeskibsmuseet.

Samarbejdspartnere: Christian-Albrechts-Universität zu Kiel.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 55.990 kr.

7250 Scandinavian Cog Finds

Projektbeskrivelse: Primærpublikation og analyse af ni koggefund fra det trettende og fjortende århundrede i skandinaviske farvande med særligt henblik på den rolle, som denne fartøjstype spillede i den nordeuropæiske økonomi, samt på den mulige variationsbredde inden for en bestemt type.

Projektperiode: 1999-2003.

Præsentation/rapportering: Planlagt monografi i serien "Ships and Boats of the North" samt artikler i diverse fagtidsskrifter.

Projektansvarlig: Fred Hocker, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Södertörns Högskola, Stockholm, Fotevikens Museum.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 114.288 kr.

7251 Arkitekturen i 1500- og 1600-tallets skibsbyggeri

Projektbeskrivelse: Ph.d.-projekt med udgangspunkt i skibsfund fra renæssancen. Projektets hovedsigte er at undersøge udviklingen af formgivningsredskaber anvendte til byggeriet af store skibsskrog.

Projektperiode: 1998-2002.

Præsentation/afrapportering: Monografi i serien "Ships & Boats of the North" udgives i 2003.

Projektansvarlig: Christian Lemée, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Kunsthøgskolens Arkitektskole, København.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 400.573 kr.

7256 Hjortspring

Projektbeskrivelse: Revurdering af Hjortspringfundet på baggrund af en lokalt fremstillet, nøjagtig rekonstruktion af fartøjet og en systematisk dokumentation og test af dette.

Projektperiode: 1999-2003

Præsentation/rapportering: Publiceres på engelsk i monografiserien "Ships & Boats of the North" i 2003.

Projektansvarlig: Ole Crumlin-Pedersen, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, Vikingeskibsmuseet, Hjortspringlauget på Als.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 49.000 kr.

7271 3D-opmåling

Projektbeskrivelse: Udvikling af metoder for tre-dimensionel opmåling under arkæologiske udgravninger og ved dokumentation af store, arkæologiske genstande, f.eks. skibstømmer.

Projektperiode: 1998-2003.

Præsentation/rapportering: Publiceres i Handbook of Archaeological Ship Documentation and Analysis (se 7277)

Projektansvarlig: Fred Hocker, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 2.000 kr.

7273 Rekognoscering og seismik

Projektbeskrivelse: Udvikling af metoder til undersøgelse af de geoakustiske egenskaber i vandtrykket arkæologisk træ i marint miljø.

Projektperiode: 1998 - 2003.

Præsentation/rapportering: Artikler og konferencerapporter, samt ph.d.-afhandling fra University of Southampton.

Projektansvarlig: David Gregory, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, University of Southampton.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 352.551 kr

7275 In situ bevaring

Projektbeskrivelse: Studier af sammenhængen mellem miljøfaktorer på arkæologiske lokaliteter og bevaring af organiske og metalliske materialer.

Projektperiode: 1997-2003.

Præsentation/rapportering: Postdoc.-projekt, fremlægges i artikler og konferencerapporter, samt i ph.d.-afhandling fra University of Minnesota.

Projektansvarlig: David Gregory, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Bevaringsafdelingen, Nationalmuseet.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 295.051 kr.

7277 Handbook of Archaeological Ship Documentation and Analysis (HASDA)

Projektbeskrivelse: Udarbejdelse af en håndbog med metoder og procedurer for dokumentation og analyse af skibsfund, baseret på de indvundne erfaringer fra de øvrige projekter under Teknik og Hjælpevidenskaber-søjlen på NMF.

Projektperiode: 1999-2003.

Præsentation/rapportering: Planlagt publikation i monografi såvel som foreløbige artikler om særlige aspekter af projektet.

Projektansvarlig: Fred Hocker, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: DKC.

Tilskud: Danmarks Grundforskningsfond: 381.707 kr.

Projekter igangsat 2002**7233 Landskab, fiskeri og transport 1050-1700**

Projektbeskrivelse: En landskabsarkæologisk analyse af kystzonen med henblik på at undersøge forandringer i dens erhvervsmæssige udnyttelse i middelalder og renæssance.

Projektperiode: 2002-2004

Præsentation/rapportering: Ph.d.-afhandling i form af monografi.

Projektansvarlig: Mette Busch, NMF, Forskningsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Syddansk Universitet, Esbjerg og Nationalmuseet.

Tilskud: (hele perioden) Danmarks Grundforskningsfond: 300.000 kr., Nationalmuseet: 300.000 kr., Syddansk Universitet: 600.000 kr.

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Crumlin-Pedersen, O., 2002: *The Skuldelev Ships I. Topography, Archaeology, History, Conservation and Display*. Ships and Boats of the North 4.1: 42-69, 87-360. Roskilde.

1.2 Artikler i Nationale tidsskrifter og antologier

Bill, J. & Grimm, O. 2002: Skibsstederne ved Harre Vig. Nye undersøgelser. *Kuml*, 2002: 197-220.

Gøthche, M. 2002: Fra skude til slup. *Maritim Kontakt XXIV*, 95 – 111. København.

Gøthche, M. 2002: Sluppen Ruth, 150 års sejlede kulturhistorie. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2002, p. 55- 70. København.

Indruszewski, G. 2002: Vendisk søfart og skibsbygning i *Venner og Fjender. Dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder*. Næstved. 51-58.

Jensen, A-E. 2002: Venner og fjender - Vikingetid og tidlig middelalder inden for Storstrøms Amt i *Venner og Fjender. Dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder*. Næstved. 93-104.

Lemée, C. 2002: Grønnegaard, byens gamle havn. *Festskrift til Anders Monrad Møller*. København, 149-163.

Meyer, J. 2002: Fisch an der slawischen Küste. Fang und Konservierung, Verzehr und Vermarktung i *Venner og Fjender. Dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder*. Næstved. 39-50.

Thomsen, B. 2002: Danske skonnerter på vagt og i krig. *Maritim Kontakt XXIV*, p. 199-212. København.

Thomsen, B., 2002: På jagt efter historiske vrage i Vadehavet. *Sjæk'len 2001. Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg*. 48-57. Esbjerg.

Thomsen, B. 2002: Danske skonnerter på vagt og i krig. *Maritim Kontakt XXIV*, 199-212. København.

Thomsen, B. 2002: På jagt efter historiske vrage i Vadehavet. *Sjæk'len 2001. Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg*. 48-57. Esbjerg.

1.3 Artikler i Internationale tidsskrifter og antologier

Andersen, S. H. 2002: The Transition from the Early to the Late Stone Age. i: A. Fischer and K. Kristiansen (eds): *The Neolithisation of Denmark*, 219-230. Sheffield.

Bill, J. 2002: Falsterbobådens datering. *Marinarkeologisk Tidsskrift*, 3/2002: 12-15.

Bill, J. 2002: Scandinavian Warships and Naval Power in the Thirteenth and Fourteenth Centuries. In J. B. Hattendorf & R. W. Unger (Eds), *War at Sea in the Middle Ages and the Renaissance*, 35-52. Suffolk.

Bill, J. 2002: The Cargo Vessels. In L. Berggren, N. Hybel & A. Landen (Eds), *Cogs, Cargoes, and Commerce. Maritime Bulk Trade in Northern Europe 1150-1400*, 92-112. Toronto.

Crumlin-Pedersen, O. 2002: Schiffahrt im frühen Mittelalter und die Herausbildung früher Städte im westlichen Ostseeraum. *Haithabu und die frühe Stadtentwicklung im nördlichen Europa*. Schriften des Archäologischen Landesmuseums 8: 67-81. Neumünster.

Myrhøj, H.M. 2002: The Tårnby planking tong – a unique Danish boatbuilding tool. *The International Journal of Nautical Archaeology*, 2003 in print.

Lemée, C. 2002: L'évolution du bateau en Scandinavie: de l'âge de pierre aux Vikings. In Ridet, E. (red.): *L'héritage maritime des Vikings en Europe de l'Ouest*, actes du colloque international de la Hague. Office universitaire d'études normandes, Université de Caen, 173-198.

Oxley, I. and Gregory, D. J. 2002: Site Management. In C. Ruppe and J. Barstad (eds.), *International Handbook on Underwater Archaeology. The Plenum Series in Underwater Archaeology*. Kluwer Press, 715-725

Rieck, F. 2002: Nydam. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Band 21, 450-456, T. 26-27. Walter de Gruyter. Berlin. New York.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Crumlin-Pedersen, O. 2002: Redaktion (sammen med Olaf Olsen) af Crumlin-Pedersen, O. 2002: *The Skuldelev Ships I. Topography, Archaeology, History, Conservation and Display*. Ships and Boats of the North 4.1. Roskilde.

Crumlin-Pedersen, O. 2002: Redaktion (sammen med Flemming Rieck) af Kaul, F., & Valbjørn, K.V. m.fl.: *The Hjortspring Find. A Pre-Roman Iron Age Warship in Context*. Ships and Boats of the North. (udkommer 2003).

Jensen, A-E. 2002: Redaktion af *Venner og Fjender. Dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder*. Næstved.

Rieck, F. 2002: The Iron Age Ships from Nydam – Age, Equipment and Capacity. I Anne Nørgaard Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Clausen (red.): *Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC – 1500 AD*.

Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 3-5 May 2000. PNM Studies in Archaeology & History Vol. 6, 2002, 73-81.

2. Konferencebidrag

Arnott, S., Dix, J.K., Gregory, D. and Best, A.I. 2002: Acoustic testing of waterlogged archaeological wood, Postgraduate Symposium on Archaeology, Southampton, May 30th-31st 2002.

Arnott, S., Best, A.I., Dix J.K. and Gregory, D. 2002: Acoustical properties of waterlogged wood, Proceedings of the Sixth European Conference on Underwater Acoustics, Gdansk, June 24th-27th 2002 (In press).

Arnott, S., Best, A.I., Dix, J.K. and Gregory, D. 2002: Acoustic propagation in waterlogged wood, *Acta Acustica united with Acustica*. Volume 88: 699-702.

Bill, J. 2002: Castles at sea - The warship of the High Middle Ages. In A. N. Jørgensen, J. Pind, L. Jørgensen & B. Clausen (Eds), *Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC-1500 AD*. PNM Studies in Archaeology & History 6: 47-56. Copenhagen.

Crumlin-Pedersen, O. 2002: Splendour versus duty. 11th-century warships in the light of history and technology. In A. N. Jørgensen, J. Pind, L. Jørgensen & B. Clausen (Eds), *Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, organisation, logistics and administration 500 BC-1500 AD*. PNM Studies in Archaeology & History 6: 257-270. Copenhagen.

Crumlin-Pedersen, O. 2002: La rivitalizzazione del patrimonio marittimo danese: l'esperienza di Roskilde. *Quaderni. Documenti sulla manutenzione urbana di Venezia*. 4-11: 15-20. Venedig.

Gregory, D. Matthiesen, H. and Björdaal, C., 2002: *In situ* preservation of artefacts in Nydam Mose: Studies into environmental monitoring and the deterioration of wooden artefacts. In P.Hoffman, T.Grant, J.Spriggs (eds.) *Proceedings of the 8th ICOM group on Wet Organic Archaeological Materials Conference*, Stockholm. 213-223. Bremerhaven.

Myrhøj, H. M. 2002: Bolværk og bredsikring 1050-1633. En oversigt over det danske fundmateriale. I: Bolværk Symposium den 24. maj 2002. Symposieberetning fra Næstved, in print.

Rieck, F. 2002: The Iron Age Ships from Nydam – Age, Equipment and Capacity. I A. N. Jørgensen, J. Pind, L. Jørgensen & B. Clausen (Eds.), *Maritime Warfare in Northern Europe. Technology, Organisation, logistics and administration 500 BC-1500 AD*. PNM Studies in Archaeology & History 6: 73-82. Copenhagen.

Rieck, F. 2002: Kosten und Nutzen bei der Arbeit mit Ehrenamtlichen – Das Beispiel Dänemark. *Archäologisches Nachrichtenblatt*. Band 7. 2/2002, p.120-121. Akademie Verlag, Berlin.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

- Andersen, S.H. 2002: „Krabbesholm“ - udgravning i en fredet køkkenmødding. *Nyt fra Nationalmuseet*, nr. 97, 15.
- Andersen, S. H. 2002: Hav og menneske i sten- og bronzealder. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 4-5.
- Andersen, S. H. 2002: Norsmindekøkkenmøddingen. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* Nr. 18. Juni 2002, 6-7.
- Andersen, S. H. 2002: Stenalderens kystbebyggelse omkring Norsminde Fjord. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 8.
- Andersen, S. H. 2002: Visborgkøkkenmøddingen. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 9.
- Andersen, S. H. 2002: ”Stenalderundersøgelser”. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* Nr. 19. December 2002, 33.
- Berntsson, A. 2002: Mennesket og havet i bronzealderen. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. 2002, 10.
- Bill, J. 2002: Mare Balticum - Via Baltica. *Nyt fra Nationalmuseet*, 96: 26-29.
- Bill, J. 2002: Søfart og samfund i jernalder, vikingetid og middelalder. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 13-14.
- Bill, J., 2002: Atlas over Fyns kyst. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 15.
- Bill, J. 2002: Lundeborg. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 16.
- Bill, J. 2002: Anløbspladser. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 18.
- Bill, J. 2002: Fiskeri i Nordeuropa. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 19.
- Bill, J. 2002: Søspærringer. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 20.
- Bill, J. 2002: Kystkøbstæder. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 21.
- Bill, J. 2002: Vendisk søfart. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 22.
- Bill, J. 2002: Fiskeri i Østersøens vestlige del. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 23.
- Bill, J. 2002: Dania-Slavica. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 24.

Bill, J. & Grimm, O. 2002: Nyt om skibsstaderne ved Harre Vig. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. Juni 2002, 37-41.

Crumlin-Pedersen, O., 2002: De store skibe – og porten til Østersøen i middelalderen. *Mare Balticum, Østersøen – myte, historie og kunst i 1000 år*. København. 58-66.

Crumlin-Pedersen, O., 2002: Redaktion af og bidrag til *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*, nr. 18 og 19, samt *Maritime Archaeology Newsletter from Roskilde, Denmark*, nr. 18 og 19.

Gregory, D.J., 2002: *In situ* bevaring. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 17. 2001, udkommet 2002, 18.

Gregory, D.J., 2002: Seismik. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 17. 2001, udkommet 2002, 19.

Gregory, D.J., 2002: Undervandsrobot. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 17. 2001, udkommet 2002, 20.

Dencker, J. 2002. Storstrømmen og Guldborgsund – stenalderlokaliteter i et undersøisk kabeltracé. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 8-9.

Gøthche, M. 2002. Fartøjsbevaring. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 20-21

Gøthche, M. 2002. To skonnerter fra Atlanten, Fulton og Bonavista. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 22-23.

Gøthche, M. 2002. To skibe fra småskibsfarten, Anna Møller og Ruth. 2002. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 24-25.

Gøthche, M. 2002. Skibsfartens hjælpetropper, Fyrskib XVII og Pram 19. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 26-27.

Hocker, F., 2002: Roskilde er vært for ISBSA 10. Tiende Internationale Skibsarkæologiske Symposium, 22.-26. september 2003. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18. 2002, 42-43.

Meyer, J., 2002: Bjedstrup-båden. En udspændt stammebåd fra det midtjyske Søhøjland. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 18, 2002, 34-36.

Myrhøj, H. M. 2002. Det Marine Register og Det Marine Arkiv.
I: *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr.19, 18-19. (også i engelsk oversættelse).

Myrhøj, H. M. 2002. Middelalderskib ved Hårbølle.
I: *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*, Nr.19. December, 12-13. (også i engelsk oversættelse).

Rieck, F. 2002: Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 2002, 4-5.

Rieck, F. 2002: Forskning og antikvarisk arbejde. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 2002, 6-7.

Rieck, F. 2002: Tudsehage – et erosionstruet stenalderområde. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 2002, 10-11.

Rieck, F. & Gøthche, M. 2002: Nationalmuseets Nydamprojekt. *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde*. Nr. 19, 2002, 14-15.

Trakadas, A. 2002: "Maritime Archaeology: Perspectives from Denmark," *ENALIA* 6. 130-135.

Trakadas, A., 2002: *Morocco Maritime Survey: the 2002 Season*. Survey report presented to the Institute of Nautical Archaeology (INA) and the Kingdom of Morocco's Institute National des Sciences d'Archéologie et du Patrimoine (INSAP); College Station, TX, U.S.A., and Rabat, Morocco.

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Perioden omfatter i Nationalmuseets danske sammenhæng tiden fra vikingetidens slutning i starten af 1000-årene og frem til Enevældens indførelse i 1660. I praksis rækker flere af basisaktiviteterne dog væsentligt ud over denne ramme. Runologien arbejder med indskrifter allerede fra romersk jernalder. Også de undersøgelser, der beskæftiger sig med våben og krigskunst samt magtens fremtræden, tager udgangspunkt før år 1000; men i kraft af sammenhængen med de middelalderlige borge og voldsteder samt renæssancens bygningskunst udgør de en vigtig del af basis. Dette gælder i høj grad også arbejdet med de danske kirker og med kristendommens forskellige kulturpåvirkninger. Enhedens varetagelse af den antikvarisk-historiske rådgivningsforpligtelse vedrørende folkekirkens bygninger og kirkegårde m.v. inddrager tillige tiden helt frem til i dag. Samlingspunktet for den viden, der opbygges på disse og flere andre områder, er Antikvarisk-Topografisk Arkiv, som også danner udgangspunkt for udviklingen af bygningsantikvarisk forskning og rådgivning uden for det rent kirkelige område. Potentialer i Antikvarisk-Topografisk Arkiv i tilknytning til den arkitekturhistoriske forskning illustreres af det igangværende projekt om en betydelig dansk 1700-tals arkitekt.

Enheden har tradition for at integrere de arkæologiske, historiske, kunsthistoriske, arkitektoniske og filologiske problemstillinger, som varetages af de videnskabelige medarbejdere. Dette sker på baggrund af museets samlinger og under anlæggelse af et såvel nationalt som internationalt perspektiv. Overordnet set vedrører arbejdet kulturlandskabet og dets organisering i tid og rum. Et fremstående eksempel herpå er den løbende forskning, som ligger til grund for udarbejdelsen af værket *Danmarks Kirker*.

I det forløbne år er der bl.a. gennem en udstrakt undersøgelses- og publikationsvirksomhed arbejdet hen mod en afrunding af den runologiske forskning, der dog for fortsat at kunne fastholdes fremover, bør sikres en tilfredsstillende organisering og ressourcebaggrund. Udforskningen af den materielle kultur på overgangen mellem vikingetid og middelalder er videreført, og på borgforskningsområdet er der fortsatte undersøgelser både af selve anlæggene og af den materielle kultur, som knytter sig til de kredse, som stod bag borgene. Konsekvensen heraf bør være et forskningsbaseret registreringsprojekt for voldsteder og borge i det middelalderlige Danmark.

Grundlaget for disse aktiviteter udgøres i stor udstrækning af ældre fund i museets samling, som belyses yderligere ved gennemførelse af nye punktundersøgelser. Andre aktiviteter med udgangspunkt i samlingen er undersøgelser af teknik og billedbrug på de gyldne altre, ligesom der er færdiggjort manuskripter til et værk om Danmarks middelalderlige gulvfliser og om Nationalmuseets samling af fingerringe fra middelalder og renæssance. En publicering af danske middelalderlige gravpotter fra bl.a. museets egen samling er udgivet. Disse samlingsbaserede emner har tilknytning til det overordnede mål om at fremme den tværgående udforskning på Nationalmuseet af det aristokratiske miljø.

Hertil bidrager også en række af de emner, som er taget op af medarbejdere med tilknytning til *Danmarks Kirker* og til det kirkeantikvariske arbejde i øvrigt – såsom belysning af fyrstelig begravelseskultur ved middelalderens slutning og af renæssancetidens arkitektur og billedskærerkunst. Registrering af bevaringsværdige gravminder ligger bag en kommende bog om Vestre Kirkegård – og endelig bør nævnes bogværket ”*Danmarks Kirker*” løbende

publicering af landets kirker, deres inventar og gravminder. Danmarks Kirker har i 2002 udsendt to hefter om Århus amt.

Marie Stoklund:

Runologisk Laboratorium er et af de eksisterende fem internationale Centres for Runic Research. Nyfundne runeindskrifter fra hele det glda. område samt Færøerne og Grønland har gennem årene i stor udstrækning været behandlet i København. Den primære videnskabelige undersøgelse, registrering og præsentation af nyfund udføres som basisarbejde. I det omfang, det har været muligt i en halvtidsstilling, har der fortsat været arbejdet med at tilvejebringe ajourførte oversigter over runeindskrifterne

Birgitte Bøggild Johannsen:

1. Fyrstelig memorialkultur og magtrepræsentation i senmiddelalder og tidlig moderne tid.
2. Sct. Nicolai kirke i Svendborg.

Hugo Johannsen:

1. Gravmonumenter over Frederik I, Christian III og Frederik II. Bidrag til værk om danske kongegrave.
2. Renæssancens fyrstelige slotskapeller, gravmonumenter og skulpturudsmykning af slotte og herregårde.

Basisaktiviteter

Vivian Etting:

Foredrag: "Valdemar Atterdags borg i Gurre - nye arkæologiske undersøgelser". Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab. (10/12)

Foredrag: "Dronning Margrete 1 - Fuldmægtig Frue og Husbond". Kvindemuseet. (29/10)

Foredrag: "Nye arkæologiske undersøgelser ved Gurre slot". Historisk Samfund for Frederiksborgamt. (12/11)

Hertil en række foredrag for Folkeuniversitetet.

Birgitte Bøggild Johannsen:

Foredrag ved forskerseminar, arrangeret af Historisk Institut, Århus Universitet og afholdt på Sandbjerg, april 2002: "Konge og samfund - kirke og folk. De to øvrighedsmagter i dansk senmiddelalder". Titel: "Magt og minde: Omkring den rituelle og monumentale iscenesættelse af senmiddelalderens kongebegravelser."

Foredrag ved forskerseminar, arrangeret af Center for Vikingetids- og Middelalderstudier, Århus Universitet og afholdt smst. november 2002: "Erindring - Memoria - Mindesmærker". Titel: "Kongelige mindesmærker i 1500-tallet: Konservering og kult".

Hugo Johannsen:

Foredrag som led i DKF.s temadag om sandstensportaler, afholdt på Konservatorskolen, oktober 2002. Titel: "Sandstensportaler. Forudsætninger, billedprogram og stilelementer fra renæssance til klassicisme".

Rikke Ilsted Kristiansen:

Foredrag ved symposiet, ”Sygdom, sundhed og historie. Helse- og medicinhistoriske forskningsdage”, afholdt ved Medicinsk-Historisk Museum, Københavns Universitet, 1.-2. november 2002. Titel: ”Syfilis i Danmark, 1500-1672”

Ebbe Nyborg:

Foredrag ved symposiet, ”Terra Transoderana“, afholdt i Szczecin, Polen 6.-8. juni 2002. Titel: ”Einige früh- und hochgotische Werke in Pommern und ihre Beziehungen zur südsandinavischen Kunst“.

Foredrag ved ”Det 18. Nordiske Ikonografiske Symposium” (medarrangør), afholdt i Kalundborg, Danmark 30.8.-3.9. 2002. Titel: ”Ignabergamesteren – forudsætninger, forlæg og afgrænsning”.

Foredrag ved symposiet, ”Das Landkirchener Retabel. Retabelkunst um 1400 in Norddeutschland”, afholdt i Slesvig, Tyskland 3.-5. oktober 2002. Titel: ”Bertramwerke und Bertramstil in Dänemark“.

Anne Pedersen:

Foredrag ved symposiet, ”Runesten, magt og mindesmærker” på Askov Højskole 3.-5. oktober 2002: ”Gravskik og status: 900-tallets overklassegrave”.

Foredrag ved konferencen, ”The Archaeology of Medieval Towns in the Baltic and North Sea Area”, Ribe 28.-31. maj 2002: ”Introduction to Jelling - Ancient royal memorial in the Middle of Nowhere”.

Foredrag ved Dansk kulturhistorisk Museumsforenings årsmøde på Fuglsø, 20-22. november 2002: ”Danefæ 2002 - middelalder og renæssance”.

Eva de la Fuente Pedersen:

Foredrag ved ”Det 18. Nordiske Ikonografiske Symposium” afholdt i Kalundborg, Danmark 30.8.-3.9. 2002. Titel: ”Mod en centerteori for 1600-tallets snedker- og billedskærerproduktion.

Projektaktiviteter under 4 uger

Birgitte Bøggild Johannsen:

Memoria maiorum

Projektbeskrivelse: Udarbejdelse af artikel, ”Memoria maiorum: On the Cult of Ancestry and the Restoration of Historical Monuments during the Reign of Frederick II” på grundlag af foredrag, afholdt ved skandinavisk kongres i Åbo 2001, jfr. forskningsberetning 2001.

Projektperiode: sommeren 2002

Forventet præsentation eller rapportering: Publikation, udgivet af Forum for Renæssancestudier, ”Portrait and Selv-Representation in the Nordic Renaissance” (forventet trykt 2003).

Samarbejdspartnere: Forum for Renæssancestudier, Københavns Universitet.

En vidtløftig dronning.

Projektbeskrivelse: En vidtløftig dronning på gale veje - eller: Lidt om heraldikken i dronning Christines gravkor i Odense.

Projektperiode: Igangsat 2001, færdigudarbejdet 2002.

Samarbejdspartnere: Poul Grinder-Hansen (redaktør)

Sct. Nicolai kirke i Svendborg.

Projektbeskrivelse: Indretning og kirkeligt liv fra middelalderen til 1800'ernes begyndelse.

Projektperiode: Under udarbejdelse 2002

Forventet præsentation eller rapportering: Jubilæumspublikation om Sct. Nicolai kirke i Svendborg med bidrag fra tværfaglig forskergruppe. Forventet publiceret 2003.

Samarbejdspartnere: Menighedsrådet ved Sct. Nicolai kirke, Svendborg og Omegns Museum, Kaare Lund Rasmussen (redaktør).

Danske kongegravmæler

Projektbeskrivelse: Artikler om gravmæler for Hans og Christine, Christian II og Elisabeth, Christoffer II og Eufemia, Valdemar Atterdag og Helvig.

Projektperiode: 2002

Forventet præsentation eller rapportering: Monografi om Danske kongegravmæler, udsendt af Det Danske Mindesmærkeselskab

Samarbejdspartnere: Det Danske Mindesmærkeselskab, Karin Kryger (redaktør)

Hugo Johannsen:

”Svenskekalken”

Projektperiode: Påbegyndt 2001, færdigudarbejdet 2002.

Samarbejdspartnere: Poul Grønder-Hansen (redaktør).

Danske kongegrave

Projektbeskrivelse: Artikler om gravmæler for Frederik I, Christian III og Frederik II.

Projektperiode: 2002.

Forventet præsentation eller rapportering: Monografi om Danske Kongegravmæler, udsendt af Det Danske Mindesmærkeselskab.

Samarbejdspartnere: Det Danske Mindesmærkeselskab, Karin Kryger (redaktør).

Eva de la Fuente Pedersen:

Den europæiske kirkegårdsbevægelse og dens betydning for idé og ånd bag Vestre Kirkegårds forskellige fremtrædelsesformer. Publiceres som artikel i Historiske Meddelelser for København.

Studier i Nationalmuseets samling af renæssancemøbler, herunder et hidtil upubliceret Sydtysk intarsiaskrin.

Marie Stoklund:

Danmarks runeindskrifter.

Projektbeskrivelse: Fortsat arbejde med revision og opdatering af "Danmarks Runeindskrifter" og opdatering, bla.a. med henblik på den samnordiske database. Diverse indskrifter behandles i HOOPS Reallexikon der germanischen Altertumskunde.

Projektansvarlig: Marie Stoklund

Samarbejdspartner: Bl.a. Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, KUA; Det Danske Sprog- og Litteraturselskab; Jan Owe, Den samnordiska rundatabas, Uppsala.

I 2002 har der desuden været arbejdet med en ansøgning fra Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, til Statens humanistiske Forskningsråd om et 3-årigt projekt ”Danmarks runeindskrifter”, et samarbejde mellem Nationalmuseet og Institut for Navneforskning. Centret er indviet den 3. marts 2002.

Runes and Runic Inscriptions.

Projektbeskrivelse: The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions blev afholdt 16/8-20/8 2000. Redaktionsarbejdet i forbindelse med udgivelsen af Proceedings er fortsat.

Projektperiode: Egentlig afsluttet 2000.

forventet præsentation/rapportering: Proceedings of the Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions i Serien Runrön, Nordiska institutionen, Uppsala universitet.

Projektansvarlig: Marie Stoklund

Samarbejdspartnere: Gillian Fellows-Jensen og Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, KUA.

Danske nyfund.

Projektbeskrivelse: Læsning og -tolkning af usædvanlig mange nye runefund: bl.a. urnordiske runer på et fragment af tak fra Sorte Muld (danefæ), nyopdagede runer på en rebøjle fra Nydam Engmose. En vikingetidsfuthark på et frankisk sølv-remendeslag fra Duesminde, genbrugt som fibula. En pudsristning i Vennebjerg Kirkes kor og blyamuletter fra Himmelev, Pedersker og Poulsker (danefæ).

Projektansvarlig: Marie Stoklund

Præsentation eller rapportering: Archaeological Excavations in Denmark/Arkæologiske udgravninger i Danmark; Nytt om runer.

Bække-Læborg-stenene og Jelling.

Tekst, typologi og tidsfæstelse, foredrag ved Tværfagligt symposium på Askov Højskole 3.-5 oktober 2002 i tilknytning til projekt (3328 og) 3329 foranlediget af Birgit Sawyer: The Viking-Age Rune-stones. Oxford 2000, med Excursus "The Tug-of-War over Thyre" om Bække-Læborgstenenes Ravnunge-Tue som konkurrent til Harald Blåtand i Jelling og Harald som rejser af den lille Jellingsten i sin fars navn.

Præsentation/rapportering: Bearbejdes snarest med henblik på trykning.

Projektansvarlig: Marie Stoklund

Samarbejdspartner: Gunhild Øeby Nielsen ÅU og Michael Lerche Nielsen KUA

De første runer.

Præsentation/rapport: Publikationer i forbindelse med "Sejrens Triumf"

Projektansvarlig: Marie Stoklund

Samarbejdspartnere: Lars Jørgensen og Birger Storgaard

To fingerringe med runer.

Projektbeskrivelse: Sammenstilling af runerne på "Absalons ring" og et brudstykke af en ravnring fra Slesvig. Tidsfæstelse og typologi.

Projektperiode: Igangsat i 2001

Præsentation eller rapportering: Hilsen til Fritze Lindahl 2003. I trykken.

Samarbejdspartnere: Poul Grønder Hansen.

Bedømmelsesvirksomhed, censorvirksomhed m.m.

Birgitte Bøggild Johannsen:

1. Censor i kunsthistorie ved universiteterne i Århus og København
2. Medlem af repræsentantskabet for Kunst og kristendom
3. Medlem af Redaktionen for Transfiguration. Nordisk Tidsskrift for Kunst og kristendom
4. Medlem af bestyrelsen for Selskabet for Københavns Historie
5. Leder af forskningsudvalg ved Middelalder- og renæssanceenheden indtil ultimo oktober 2002

Ebbe Nyborg:

1. Censor i middelalderarkæologi ved Aarhus Universitet.
2. Tilknyttet Norges Forskningsråd med henblik på at give udtalelser vedr. ansøgte forskningsprojekter.
3. Vejleder for ph.d. studerende ved Ålborg universitet.

Mogens Vedsø:

1. Censor i middelalderarkæologi. Afdeling for middelalderarkæologi. Århus Universitet.
2. Bygningsarkæologiske Studier. Redaktør.

Poul Grinder-Hansen:

1. Censor i historie ved universiteterne i Danmark.
2. Bestyrelsesmedlem i Middelaldercentret, Nykøbing Falster.

Per Kristian Madsen:

1. Censor i middelalder-arkæologi ved Aarhus Universitet
2. Vejleder for ph.d. studerende ved Nationalmuseet.
3. Vejleder for kandidatstipendiat ved NM.
4. Medlem af Nationalmuseets interne Forskningsudvalg.

Michael Andersen:

1. Censor i middelalder-arkæologi ved Aarhus Universitet (næstformand for censorkorpset).
2. Næstformand for Dansk Selskab for Oldtid og Middelalder.

Nils Engberg:

1. Dansk medlem af organisationskomiteen for Castella Maris Baltici
2. Medlem i Repræsentantskabet for Museet på kroppedal
3. Medlem af Riberhus Slotsbankeudvalg
4. Medlem af bestyrelserne for:
Byarkæologisk Forum
Landsbypuljen
Borgforskerforum

Vivian Etting:

1. Koordinator og projektansvarlig i forbindelse med databaseprojektet for Middelalderens borge og voldsteder
2. Medlem af forskerevalueringsgruppe
3. Medlem af bestyrelsen for borgforskerforum

Anne Pedersen:

1. Censor i middelalder-arkæologi ved Aarhus Universitet

2. Undervisningsvikar ved Senter for studier i vikingtid og nordisk middelalder, Universitetet i Oslo.

Marie Stoklund:

Vejledning af ph.d.-projekt ved Aarhus Universitet.

Projekter

Projekter afsluttet i år 2002

3339 Anglo-Danish contact in the Viking Age - the material evidence

Sammenlignende studier af engelske og danske fund, der vidner om kontakt mellem England og Danmark i perioden ca. 900-1100.

Projektperiode: 1999-2002

Præsentation/rapportering: Artikel Anglo-Danish contact across the North Sea in the eleventh century - A survey of the archaeological evidence in Denmark. *Scandinavians and Europe 800-1350: Contact, Conflict and Co-Existence. Medieval Texts and Cultures of Northern Europe.* Hull (under udgivelse).

Projektansvarlig: Anne Pedersen, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske Afdeling.

U. nr.: Gården under Sandet, Grønland: Gårdens økonomi belyst gennem faunamaterialet.

Projektbeskrivelse: Hensigten med projektet er at belyse gårdens økonomiske grundlag. Der fokuseres bl.a. på den kronologiske analyse, hvor det er hensigten at belyse eventuelle forandringer, både i gårdens økonomi og i måden, hvorpå husdyrene blev behandlet.

Projektperiode: 2000 – 2002

Præsentation: Bidrag til videnskabelig monografi

Projektansvarlig: Inge Enghoff, tilknyttet SILA.

Projekter der løber i 2002

3341 Gurre slot - et kongeligt borganlæg fra middelalderen

Projektbeskrivelse: Projektet har til formål at gennemføre en detaljeret undersøgelse af det middelalderlige borganlæg ved Gurre, såvel ud fra det arkæologiske som det skriftlige kildemateriale, med henblik på en samlet publicering. I 2001 blev der gennemført arkæologiske udgravninger med tilhørende naturvidenskabelige undersøgelser på forborgsterrænet omkring borgruinen. Nordøst for borgen afdækkedes rester af store bygninger, som var opført på kunstigt skabte holme i sumpen mellem Store og Lille Gurre sø. På dele af området blev der desuden foretaget en magnetometrisk opmåling. Det planlægges at fortsætte undersøgelser i 2003.

Projektperiode: 2000-2003

Præsentation/rapportering: Resultatet af undersøgelserne og det samlede fundmateriale fra tidligere udgravninger publiceres i en bog, der udgives i samarbejde med forlaget Wormianum i 2003.

Projektansvarlig: Vivian Etting, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Skov-og Naturstyrelsen, Helsingør Bymuseum.

Tilskud: Skov-og Naturstyrelsen, Unibankfonden.

3351 Middelalderens borge og voldsteder - et databaseprojekt

Projektbeskrivelse: Projektet har til formål at indsamle, systematisere og formidle resultaterne af forskningen indenfor middelalderens borge og voldsteder gennem oprettelsen af en database. Denne database skal give systematisk indgang til de arkæologiske, skriftlige, kartografiske og naturvidenskabelige kilder til samtlige borge og voldsteder i Danmark (evt. inkluderet de gammeldanske områder i Skåne, Halland og Blekinge, samt Slesvig). Databasen skal løbende udbygges og revideres, og skal være tilgængelig for alle på Internettet. Det er under overvejelse at lade oprettelsen af databasen blive del af et større forskningsprojekt.

Projektperiode: Projektets tidsmæssige rammer er ikke fastsat p.g.a. usikkerhed omkring finansieringen.

Præsentation/rapportering: Etableringen af databasen er det direkte formål med projektet.

Projektansvarlig: Vivian Etting og Nils Engberg, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Der har været nedsat en arbejdsgruppe, bestående af borgforskere, som i fællesskab har udformet projektet.

Tilskud: Der søges om fondsstøtte til oprettelsen af databasen, eventuelt som del af et større forskningsprojekt.

3343 (0401). Gård, kirke og voldsted i middelalderen

Projektbeskrivelse: Projektet fokuserer på aristokratiet i middelalderen ved at se på udviklingen i bosættelsesmønstre, driftsøkonomi og magtsymbolik. Sammenhængende komplekser med gård og kirke (og vandmølle) er ét undersøgelsesfelt, voldstederne et andet, kirkernes stormandskarakter et tredje, men også den øvrige landbebyggelse hører med i billedet. Rigsborgene med undersøgelser på Sprogø og fortsatte udgravninger på Hjelm vil være i fokus i 2003.

Projektperiode: 1993-2005.

Præsentation/rapportering: Diverse nationale og internationale foredrag og artikler i national og international antologier. Voldstederne på Hjelm er publiceret i 2002 i en monografi.

Projektansvarlig: Nils Engberg, Danmarks middelalder og Renæssance, Danske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Moesgård Museum, Ebeltoft Museum, Institut for Middelalderarkæologi, Århus Universitet.

Tilskud: A.P. Møller og Hustru Chastine McKinney Møllers Fond til almene formål.

3352 Ødekirkerne i det åbne land – status og fremtid

Projektbeskrivelse: At udarbejde en rapport over tilstanden af og truslen mod nedlagte kirker, kapeller og klostre. I samarbejde med Kulturarvsstyrelsen er centralt tilgængelige oplysninger indsamlet i en database, som gennem samarbejde med de arkæologisk ansvarlige lokalmuseer udbygges, som baggrund for rapporten.

Projektperiode: 2001-2003.

Præsentation/rapportering: Rapport udgivet af Kulturarvsstyrelsen og artikler i nationale og internationale tidsskrifter i 2002-03.

Projektansvarlig: Nils Engberg, Danmarks Middelalder og renæssance, Danske Afdeling.

Samarbejdspartnere: KUAS og de arkæologisk ansvarlige lokalmuseer i Danmark.

Tilskud: Kulturarvsstyrelsen.

3332 Aggersborg-udgravningerne 1945-1952

Redaktion og publicering af resultater og fund fra Nationalmuseets undersøgelser i 1945-52 af ringborgen Aggersborg ved Limfjorden i samarbejde med professor Else Roesdahl, Århus Universitet.

Projektperiode: 1998-

Præsentation/rapportering: Monografi under udarbejdelse.

Projektansvarlig: Anne Pedersen, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske Afdeling.

Samarbejdspartner: Professor Else Roesdahl, Århus Universitet.

3333 Krigerudrustning og standssymboler i tiden ca. 800-1200 e.Kr. - våben og rideudstyrets betydning i praksis og som led i rang- og magtsymbolikken i det danske samfund i vikingetiden og den tidlige middelalder.

Projektet er et delprojekt under Krigen, forsvaret og aristokratiet - faktorer bag udviklingen af de europæiske samfund i forhistorisk og historisk tid.

Projektperiode: 1998-

Præsentation/rapportering: Artikel under udgivelse: Danish weaponry of the 10th century. In Nicolle, D. (ed.). *Companion to Medieval Arms and Armour*. Artikel under udarbejdelse: Viking Age Weapons in Denmark – Tools of war, symbols of warriors.

Projektansvarlig: Anne Pedersen, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske Afdeling.

Eksterne tilskud: 2 md. forskningsorlov finansieret af projektet Krigen, Forsvaret og Aristokratiet – faktorer bag udviklingen af de europæiske samfund i forhistorisk og historisk tid 1500 f.Kr.-1500 e.Kr.

3327 100 års billedskæreri

Projektbeskrivelse: Bearbejdelse af ph.d.-afhandlingen "Dansk træskæreri. Studier i snedker- og billedskæreri fra renæssancen og bruskarokken ca. 1560-1660" fra 1998 med henblik på publicering i bogform. Målet for projektet er at udbygge den monografiske del omhandlende billedskæreren Abel Schrøder den Yngres værksted i Næstved (virksom fra omkring 1621 til 1676). Det sydsjællandske værksteds produktion tæller op mod 60 kirkelige værker (21 altertavler, 23 prædikestole, 9 epitafier, 4 korgitre). I 2002 er der gennemført komparative studier i andre samtidige sjællandske billedskærerværksteder (Lorentz Jørgensen og Hans Holst)

Projektperiode: forventes afsluttet i 2003

Præsentation: Monografi om Sydsjællandsk barok billedskæreri

Projektansvarlig: Eva de la Fuente Pedersen

3353 De færøske runeindskrifter

Projektbeskrivelse: Samlet oversigt over de færøske runeindskrifter.

Projektperiode: Igangsat i 2001

Forventet præsentation eller rapportering: Bidrag til Viking Congress i juli 2001 på Færøerne. Viderebearbejdning til publicering i "Proceedings from the 14th Viking Congress".

Projektansvarlig: Marie Stoklund

Samarbejdspartnere: Føroya Fornminnisavn.

3322 Ars moriendi more regio

Projektbeskrivelse: Udarbejdelse af artikel, "Genealogical Representation in Gendered Perspective: The Funeral Complex of Queen Christine at Odense", på grundlag af foredrag, holdt ved international kongres, Utrecht, maj 2001, jfr. forskningsberetning 2001.

Projektperiode: januar 2002

Forventet præsentation eller rapportering: Publikation (engelsk/tysk) "Care for the Here and the Hereafter. The Function of Art in the Medieval Commemoration of the Dead" (under trykning).
Projektansvarlig: Birgitte Bøggild Johannsen, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske afdeling.

Samarbejdspartnere: Research Institute for History and Culture, Faculty of Arts, University of Utrecht.

Tilskud: Bidrag fra Nationalmuseets frikøbspulje for 2001

3336 Frederiksborg Slotskirke (1606-17) og de evangelisk-lutherske slotskapeller

Projektbeskrivelse: Analyse og tolkning af Frederiksborg Slotskirke, der repræsenterer et højdepunkt inden for udviklingen af det evangeliske kirkerum. Slotskirken, der i sin arkitektoniske struktur afspejler de efter Reformationen ændrede krav til gudstjenesten og fyrstens nye status som landskirkens overhoved, vurderes i relation til ældre og samtidige fyrstekapeller i Nordeuropa, fortrinsvis i Danmark og Tyskland.

Projektperiode: august 1999-2003.

Præsentation/rapportering: konferenceindlæg (dansk/engelsk) i 2000 (forventet publicering i 2003), tidsskriftartikel (publiceret i 2002). Sammenfattende publikation (dansk/tysk el. engelsk).

Projektansvarlig: Hugo Johannsen, Danmarks Middelalder og Renæssance, Danske afdeling.

Tilskud: Bevilling fra Carlsbergfondet til løn i 1 år (1999-2000) til Hugo Johannsen; endvidere 2 måneders løn i 2002 fra Nationalmuseets interne pulje til frikøb af forskere.

U. nr.: Kirker, kristendom og storbønder - et delprojekt under 'Inuit og Nordboer i Sydgrønland'

Projektbeskrivelse: En undersøgelse af de små kirkers datering og funktion vil kunne kaste lys over kirkens stilling og den sociale og politiske udvikling i nordbobygderne i Grønland frem til affolkningen. I undersøgelsen indgår både arkæologiske og skriftlige kilder, og det er hensigten at foretage begrænsede arkæologiske undersøgelser i udvalgte små-kirker. Resultaterne vil blive vurderet i et nordatlantisk og skandinavisk perspektiv.

Projektperiode: 2000 - 2003

Præsentation: Rapporter og artikler i videnskabelige tidsskrifter

Projektansvarlig: Jette Arneborg, SILA.

Samarbejdspartnere: Museerne i Nanortalik, Narsaq og Qaqortoq.

U. nr.: Nordboernes handel og kommunikation

Projektbeskrivelse: Kontakter og handel mellem Grønland og Skandinavien i middelalderen belyses. Handlens organisering og funktion i det grønlandske norrøne samfund analyseres ud fra bl.a. importgenstandenes kontekst. Sideløbende med dette Ph.D. projekt har Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser i samarbejde med SILA igangsat undersøgelser i området, hvor nordboernes handelshavn, *Sandhavn*, antages at have ligget. I denne forbindelse foretages udgravninger af et naust (bådehus) ved Herjolfnæs og analyser af skibstømmer fra Grønland, således at også de maritime aspekter forbundet med kontakterne over Nordatlanten belyses.

Projektperiode: 2000 - 2003

Præsentation: Ph.D.-afhandling og rapporter og artikler i videnskabelige tidsskrifter

Projektansvarlig: Dorte Veien Christiansen (SILA), Flemming Rieck (NMU)

Samarbejdspartnere: Nanortalik Museum, Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser og Københavns Universitet.

U. nr.: Gården under Sandet.

Projektbeskrivelse: De arkæologiske undersøgelser af nordbogården kaldet *Gården under Sandet* i Vesterbygden fandt sted 1991 – 96, og projektet er nu i analyse- og publikationsfasen. Projektet koordineres fra SILA, som desuden har ydet forskningsstipendier til de afsluttende undersøgelser af dyreknoglefundene og til analysen af udvalgte genstandsgrupper.

Projektperiode: 2000 - 2003

Præsentation: Videnskabelig monografi.

Projektansvarlig: Jette Arneborg, Joel Berglund, SILA

Samarbejdspartnere: Grønlands Nationalmuseum, Zoologisk Museum ved Københavns Universitet, Islands Nationalmuseum. University of Sheffield, UK og University of Alberta.

U. nr.: Zooarkæologisk undersøgelse af Ø-34 i Qoorlortup Itinnera

Projektbeskrivelse: De stratigrafisk opdelte knoglematerialer fra udsmidslag ud for nordbogården Ø-34 analyseres med henblik på at belyse basis for og ændringer i gårdens økonomi. Et meget velbevaret oldsagsmateriale og naturvidenskabelige data er også tilvejebragt gennem tre udgravningskampagner.

Projektperiode: 2000 – 2003

Præsentation: Videnskabelig artikel eller monografi

Projektansvarlig: Georg Nyegaard, SILA

Samarbejdspartnere: Qaqortup Katersugaasivia, NNU

U. nr.: Greenland Isotopes

Projektbeskrivelse: Formålet med projektet er - gennem analyser af forholdet mellem de stabile kulstof- og kvælstof-isotoper i menneskeknogler – at belyse nordboernes kostsammensætning. Ændringer gennem tid i forholdet mellem terrestrisk og marin føde undersøges. Til sammenligning inddrages knoglemateriale fra Island og Færøerne samt prøver af eskimoisk oprindelse.

Projektperiode: 2000 – 2002

Præsentation: Videnskabelige artikler

Projektansvarlig: Jette Arneborg SILA, Jan Heinemeier Aarhus Universitet, Erle Nelson SILA, Niels Lynnerup Københavns Universitet

Samarbejdspartnere: Antropologisk Laboratorium, nationalmuseerne i Island og på Færøerne, Grønlands Nationalmuseum og Arkiv

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Engberg, N. & Asingh, P. (ed.). 2002: Marsk Stig og de fredløse på Hjelm. Århus.

Grinder-Hansen, P. 2002: Danmarks Middelalder og Renæssance. Nationalmuseet, Kbh. 199 s.

Guldager, O., Stummann Hansen, S. & Gleie, S. 2002: Medieval Farmsteads in Greenland. The Brattahlid region 1999-2000. Danish Polar Center 2002. 142 s.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

- Andersen, M. 2002: Indskrift på en blyplade. I: Hans Mikkelsen: *Vor Frue Kloster. Et benediktinernonnekloster i Randers*. Højbjerg, 105-109.
- Arneborg, J. 2002: C-14-dateringer af menneskeknogler. Med de grønlandske nordboer som eksempel. *Hikuin* 27, 307-313.
- Engberg, N. 2002: Arkæologiske udgravninger set i lyset af Middelalderåret. *Arkæologisk Forum* nr. 7, 2002. 8-10.
- Engberg, N. 2002: Middelalder og Nyere Tid, det åbne land. *Arkæologiske Udgravninger i Danmark (AUD) 2001*. København.
- Engberg, N. 2002: Ullerup og Kongsted ødekirker. *Fredericiabogen* 2002.
- Johannsen, H., Nyborg, E. & Poulsen, N.J. (eds) 2002: med bidrag af Kristiansen, R.I. (gravminder Hvirring). *Nim, Underup, Hvirring, Hornborg, Endelave. Danmarks Kirker, Århus amt, 53-54*, Herning.
- Kristiansen, R.I. 2002: Bidrag (gravminder) i Tamdrup. *Danmarks Kirker, Århus amt, 52*, Herning.
- Kristiansen, R.I. 2002: Bidrag (gravminder Hvirring) i Nim, Underup, Hvirring, Hornborg, Endelave. *Danmarks Kirker, Århus amt, 53-54*, Herning.
- Nielsen, M. Linné & Pedersen, Eva de la F. & 2002: Fra fattigkirkegård til gravhave. Træk af Vestre Kirkegårds historie. *Historiske Meddelelser om København* 2002, 163-181.
- Nyborg, E. 2002: Et gotlandsk figurkapitæl fra København. En rest af Vor Frue Kirkes højgotiske skulpturudsmykning. *Historiske Meddelelser om København* 2002, 24-36
- Nyborg, E. & Poulsen, N.J. (eds.) 2002: med bidrag af Kristiansen, R.I. (gravminder). Tamdrup. *Danmarks Kirker, Århus amt, 52*, Herning.
- Nyborg, E., Johannsen, H. & Poulsen, N.J. (eds) 2002: Med bidrag af Kristiansen, R.I. (gravminder Hvirring). *Nim, Underup, Hvirring, Hornborg, Endelave. Danmarks Kirker, Århus amt, 53-54*, Herning.
- Pedersen, A. 2002: Rovfugle eller duer – Fugleformede fibler fra den tidlige middelalder. *Aarsbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1999, 19-66.
- Pedersen, A. 2002: Matrice. In Mikkelsen, H. *Vor Frue Kloster. Et benediktinernonnekloster i Randers, Højbjerg*, 126-127.
- Pedersen, A. 2002: Småt, men godt! *NoMus [Nordsjællandsk Museumsforening]* 3/2002, 15-18.

Pedersen, A. 2002: Skatten fra Bjæverskov nok en gang. Køge Museum 2001 (2002), 29-38

Pedersen, E. de la F. & M. Linné Nielsen 2002: Fra fattigkirkegård til gravhæve. Træk af Vestre Kirkegårds historie. Historiske Meddelelser om København 2002, 163-181.

Pentz, P. 2002: Den rejsende kirke. Skalk, nr. 3, 2002, 18-19.

Poulsen, N.J. & Nyborg, E. (eds) 2002: Med bidrag af Kristiansen, R.I. (gravminder). Tamdrup. Danmarks Kirker. Århus amt, 52, Herning.

Poulsen, N.J., Johannsen, H. & Nyborg, E. (eds) 2002: Med bidrag af Kristiansen, R.I. (gravminder Hvirring). Nim, Underup, Hvirring, Hornborg, Endelave. Danmarks Kirker. Århus amt, 53-54, Herning

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Arneborg, J. et al. 2002: C-14-dating and the Disappearance of Norsemen from Greenland. Europhysics News, may/June 2002, 77 – 80.

Arneborg, J. 2002: Kirker, kristendom og storbønder i Grønland – et nyt forskningsprojekt. Mindre Skrifter. Center for Middelalderstudier, Syddansk Universitet, Odense. Nr. 21. 9 – 26.

Engberg, N. 2002: Hagerup Castle – one example from a group of Danish moated sites that will soon have disappeared. Wider das “finstere Mittelalter”, Festschrift für Werner Meyer zum 65. Geburtstag, 31-40.

Engberg, N. & Asingh, P. 2002: The Castles on Hjelm Island – A Nest of Outlaws. Chateau Gaillard 20, Études de Castellologie médiévale. Caen, 19-24.

Johannsen, H. 2002: The Writ on the Wall. Theological and Political Aspects of Biblical Text-Cycles in Evangelical Palace Chapels of the Renaissance, Transfiguration. Nordic Journal of Christianity and the Arts, 2002, 77-93.

Pedersen, A. 2002: Scandinavian Weaponry in the Tenth Century: The Example of Denmark. In Nicolle D. (ed.). Companion to Medieval Arms and Armour, Woodbridge, pp. 25-35, Pl. II.1-II.9.

Stoklund, M. 2002: Nøvling. § 2. Runenkundliches. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde², 21, Berlin New York, 257-258.

1.4 Artikler i egne serier

Madsen, P.K. 2002: Gravens vellugt. Danske gravpotter fra middelalderen. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 67-170.

Pedersen, E. de la F. 2002: Gravminder på Vestre Kirkegård. Nationalmuseets Forskning 2001, 30-31.

Plathe, S. F. 2002: Vrigsted kirke. En bygningshistorisk opdagelsesrejse gennem 900 år. Nationalmuseets Arbejdsmark, 9-26.

1.5 Anmeldelse i faglige tidsskrifter

Andersen, M. 2002: Anmeldelse af: Michael Müller-Wille, Valentin L. Janin, Evgenij N. Nosov & Elena Ribina (eds.): *Novgorod. Das mittelalterliche Zentrum und sein Umland im Norden Russlands* og Mark Brisbane & David Gaimster: *Novgorod: The Archaeology of a Russian Medieval City and its Hinterland*. KUML 2002, 331-333.

Engberg, N. 2002: Bjarne Stoklund: Bondefiskere og strandsiddere. Studier over de store sæsonfiskerier 1350 – 1600. Odense 2000. KUML 2002, 351-353.

Madsen, P.K. 2002: Anmeldelse af: Mats Roslund: Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och skandinaver 900 till 1300. Vetenskapssocieteten i Lund. Lund 2001, 296 s. KUML 2002, 342-345

Nyborg, E. 2002: Anmeldelse af Martin Blindheim: Painted Wooden Sculpture in Norway c. 1100-1250. Scandinavian University Press 1998. Fornvännen 2002, 117-119.

Nyborg, E. 2002: Anmeldelse af Herman Bengtsson: Den höviska kulturen i Norden. En konsthistorisk undersökning, Stockholm 1999. Fornvännen 2002-3, 210-212.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Andersen, M. & Tegnér, G. 2002: Middelalderlige Seglstemper I Norden, Roskilde.

Engberg, N. & Asingh, P. 2002: Marsk Stig og de fredløse på Hjelm. Århus.

2. Konferencebidrag

Andersen, M. 2002: Seglstemper fra middelalderen i danske samlinger. I: *Middelalderlige Seglstemper i Norden* (Michael Andersen & Göran Tegnér ed.). Roskilde 2002, 59-72.

Andersen, M. 2002: Bispens sidste hvilested? Middelalderlige bispens seglstemper fundet på kirkegårde. *Hikuin* 27, 137-154.

Arneborg, J. 2002: The Norse Settlement in Greenland: The Initial Period in Written sources and in Archaeology. In: Wawn, A. & Sigudardottir, T. (eds.): *Approaches to Vinland. A Conference on the Written and Archaeological sources for the Norse Settlements in North Atlantic Region and Exploration of America*. The Nordic House, Reykjavik, 122 – 133.

Arneborg, J. 2002: Inhospitable Regions and Marginality – Settlement at the End of the World. Keynote in: Helmig, G., Scholkmann, B & Untermann, M. (eds.): *Centre, region, Periphery. Medieval Europe*, Basel. Vol. 3: sections 6-8. 15-24.

Etting, V. 2002: Gilder og lav i middelalderens Roskilde: Organisation og forhold til bystyre og kirke. In *Gilder, lav og broderskaber i middelalderens Danmark*. Syddansk Universitetsforlag, 151-173.

Grinder-Hansen, P. 2001: Die Slawen bei Saxo Grammaticus – Bemerkungen zu den Gesta Danorum. I: *Zwischen Reric und Bornhöved – die Beziehungen zwischen den Dänen und ihren slawischen Nachbarn vom 9. bis ins 13. Jahrhundert*, Beiträge einer internationalen Konferenz, Leipzig 4.-6. Dezember 1997, Ole Harck & Christian Lübke (ed.). Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropas 11. Stuttgart 2001.

Grinder-Hansen, P. 2002: Historie, arkæologi og vendere – hvad kilderne ikke siger om Svantevits tempel i Arkona og venderne i Danmark. I: *Venner og fjender. Dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder* (Anna-Elisabeth Jensen ed.). Næstved 2002, 5-16.

Kjær, U. 2002: Danmarks kirkeantikvariske arbejde. I: Seminarpublikation. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Pedersen, A. 2002: Prachtgräber des 10. Jahrhunderts in Südsandinavien – Tradition und Erneuerung. In Henning, J. (ed.). *Europa im 10. Jahrhundert. Archäologie einer Aufbruchzeit*. Mainz am Rhein, 81-94, Taf. 1.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Andersen, M. 2002: *Mare Balticum – Østersøen – myte, historie, kunst i 1000 år*. København 2002. Bidrag til redaktion samt katalogtekster.

Andersen, M. 2002: På sporet af middelalderens danskere rundt om Østersøen. *Nyt*, 96, 6-9.

Engberg, N. 2002: (redaktion og oversættelse). *Mare Balticum – Østersøen – myte, historie og kunst i 1000 år*. København.

Etting, V. 2002: Dronningholm - et kongeligt borganlæg ved Arresø. *Folk og Minder* 2002, 28-33.

Etting, V. 2002: Sørøvere i Østersøen - Kapere og storpolitik i 1300-tallet. *Mare Balticum - myte, historie og kunst i 1000 år*. Nationalmuseet, 67-75.

Etting, V. 2002: Gurre. *Den store danske Encyclopædi. Supplementsbindet*.

Etting, V. 2002: Jagten på Gurre - Nye arkæologiske undersøgelser af Valdemar Atterdags borg. *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 149-171.

Grinder-Hansen, P. 2002: Billedernes tale. I: *Gru og Glæde. Gotik i fortid og nutid* (Dagmar Nyboe Rasmussen ed.). Herning 2002, 6-16.

Grinder-Hansen, P. 2002: *Mare Balticum – Østersøen – myte, historie, kunst i 1000 år*. København 2002. Bidrag til redaktion samt katalogtekster.

Grinder-Hansen, P. & von Plessen, M. L. 2002: Østersøens mange navne. I: *Mare Balticum – Østersøen – myte, historie, kunst i 1000 år*. København 2002.

Grinder-Hansen, P. 2002: Spillet om Østersøen – i 1000 år. I: *Mare Balticum – Østersøen – myte, historie, kunst i 1000 år. Elevhæfte*. København 2002.

Johannsen, H. 2002: Kauslunde kirke. Udg. af Kauslunde menighedsråd (32 s.)

Johannsen, H. & Kryger, K. 2002: Vor Frue Kirke i Odense. Udg. af Vor Frue sogns menighedsråd (32 s.)

Kjær, U. & Noerbel, S. & Trudsø, S. 2002: Tanker bag Helsingør Domkirkes restaurering: Etik og æstetik. I: *Helsingør Stiftsbog* 2002.

Kjær, U. 2002: Dydernes bolig. Frederik V.s kapel i Roskilde Domkirke. I: *Roskilde Stiftsbog* 2002.

Kjær, U. 2002: (forfatter og konsulent) *Gyldendals Leksikon 1-3*. Udg. Danmarks Nationalleksikon, København 2002, 118 artikler (arkitektur, kirker og kirkeinventar)

Pedersen, E. de la F. 2002: Gravminder på Vestre Kirkegård. *Nyt fra Nationalmuseet*, nr.92, 2002-2003. Nationalmuseet.

Pedersen, E. de la F. 2002: Gravminder på Vestre Kirkegård. *Nationalmuseets Forskning* 2001, 30-31.

Pedersen, E. de la F. 2002: Gravminder på Vestre Kirkegård. *Nyt fra Nationalmuseet*, nr. 97, december-februar 2002-2003. Nationalmuseet, 30-32.

Plathe, S. F. 2002: Fra Ellen Marsvins gemmer til moderne sofastykke. *Nyt fra Nationalmuseet*, nr. 96, 2002. Nationalmuseet, 30-31.

Stoklund, M. 2002: Nye runefund. *Nationalmuseets Forskning* 2001, 32-33.

Nyere Tids kulturhistorie og etnologi

Nyere Tids Samling

Nyere Tids Samling omfatter perioden ca. 1660 til nutiden. Enheden rummer landets største samlinger fra perioden og omfatter centrale arkiver. Nyere Tids Samling er således landets hovedmuseum på en række områder, fortrinsvis de nationale genstandssamlinger, de landsdækkende arkiver samt et koordinerende arbejde på landsplan.

Forskningen i Nyere Tids Samling knytter sig til fagdisciplinerne europæisk etnologi, historie og kunsthistorie. Forskningen omfatter såvel grundforskning, strategisk- og anvendt forskning samt reflekteret dataindsamling.

Nyere Tids Samling fokuserer i sin forsknings- og indsamlingspolitik især på de seks kerneområder, bygningskultur, boligkultur og familieliv, dragt- og kropskultur, produktions- og arbejdsliv, fritidsliv samt offentligt liv, med henblik på at dokumentere, udforske og formidle varierende og kontrasterende kultur- og livsformer ud fra et komparativt perspektiv. Der skal dog gøres opmærksom på, at området dragt- og kropskultur siden 1998 har været ubemandet.

Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser (NEU) vil som hidtil spille en vigtig rolle for indsamling af data gennem udsendte spørgelister om udvalgte emner.

Forskerne indgår i en række forskellige netværk struktureret omkring ad hoc projekter, koordineret gennem museernes samarbejdspuljer og/eller gennem det nordiske/europæiske netværkssamarbejde, samt er placeret i en række faglige råd, udvalg og bestyrelser.

Forskningsaktiviteter

Nyere Tids Samlings forskningsaktiviteter tager udgangspunkt i enhedens samlinger og beretningsarkiver, dokumentationsprojekter og antikvarisk arbejde. Enheden har dog i 2002 fortrinsvis koncentreret sig om udarbejdelse af vejleder til udstillingen Danmarkshistorier 1660-2000. Enheden har derfor kun kunnet afsætte begrænsede ressourcer til forskningsaktiviteter.

Inden for samlingerne har enheden i mindre omfang forsket i emner med relation til indsamlingen, såsom det nyligt erhvervede mindealbum fra Rubens Dampvæveri og en større tapetsamling fra 1950-60'erne.

På beretningsarkivernes område har enheden påbegyndt forberedelserne til en intensiveret udnyttelse af disse for en stor dels vedkommende upublicerede beretninger gennem forskning og publicering. Dette forventes igangsat i 2003.

Inden for det antikvariske felt har enheden i samarbejde med Bevaringsafdelingen indledt en bygningsantikvarisk undersøgelse af Hindsgavl hovedgård (rekvireret opgave).

En forskningsmedarbejder har i de første to måneder af året været frikøbt til fortsættelse af sit delprojekt inden for dansk boligkultur.

Bedømmelsesvirksomhed, censorvirksomhed m.v.

Vibeke Andersson Møller

Censor ved Institut for Kunsthistorie, Københavns Universitet og Aarhus Universitet.

Lykke L. Pedersen

Censor på museologiuddannelsen ved Aarhus Universitet.

Undervisning i etnologisk formidling og etnologisk praktik, Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet.

Medlem af forberedende gruppe for den 29. Nordiske Kongres for Folkloristik og Etnologi.

Projekter

Projekter der er afsluttet i 2002

3621 Dansk Boligkultur i det 20. Århundrede

Projektbeskrivelse: Monografi om arkitekten Frits Schlegel. Udarbejdelse af manuskript afsluttet. Delprojekt under Dansk Boligkultur i det 20. Århundrede.

Projektperiode: 2001-2002.

Præsentation/rapportering: Videnskabelig monografi. Der søges p.t. støtte til udgivelse.

Projektansvarlig: Vibeke Andersson Møller.

Eksterne tilskud: 1½ års forskningsorlov finansieret af Kulturministeriets Forskningsudvalg og Bergiafonden.

Projekter igangsat i 2002

3644 Omgang med naturen som livsværk og fornøjelse i en dansk adelig familie 1740-1840. Et portræt af den Rabenske og Raben-Levetzauske slægt gennem tre generationer.

Projektbeskrivelse: En kortlægning af familien Raben og Raben-Levetzaus samleraktiviteter inden for naturhistorien samt en placering af disse i en bredere kulturhistorisk sammenhæng.

Projektperiode: 2002-2004.

Præsentation/rapportering: Videnskabelig monografi.

Projektansvarlig: Gerd Malling og Vibeke Andersson Møller.

Eksterne tilskud: Første år af det toårige forskningsprojekt er finansieret af Kulturministeriets Forskningsudvalg.

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Møller, V. Andersson 2002: Stelling's Hus. Fiskers Forlag, udkommer 2002.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Malling, G. 2002: Ålholm-grevernes samlinger - et essay om naturhistorie og modernitet. Fortid og Nutid. Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie, nr. 2, 2002, 83-102.

1.4. Artikler i egne serier

Christensen, L.K., Hansen, W., Leilund, H., Pedersen, L.L., Skodborg, L. & Vorre, B. 2002: Danmarkshistorier 1660-2000. *Nationalmuseets Arbejdsmark 2002*, 191-207.

1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Christensen, L.K. 2002: Karsten Biering: Sonny's Auto. Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab 2002, 177-178.

Pedersen, L.L. 2002: Ulrika Wolf-Knuts (ed.): Vägen til arkivet. NNF Publications 4, Åbo 1999. *Ethnologia Scandinavica 2002*, 221-224.

Pedersen, L.L. 2002: Mats Lindqvist: Is i magen. Om ekonomins kolonisering af vardagen. Natur och Kultur. Stockholm 2001. *Ethnologia Scandinavica 2002* (in press).

Pedersen, L.L. 2002: Charlotte Appel: Læsning og bogmarked i 1600-tallets Danmark. Det Kongelige Bibliotek og Museum Tusulanums Forlag, København 2002. Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab 2002, 174.

3. Generel formidling

Christensen, L.K. 2002: Museum til tiden - om varetagelsen af industrisamfundets kulturhistorie. Danske Museer, nr. 1, 2002, 10-14.

Leilund, H. & Spahn, I. 2002: Hvad portrættet gemmer. NYT nr. 97, 2002, 20-21.

Malling, G. 2002: To samlerkabinetter fra Ålholm Slot. Nyere Tid. Historisk-etnologisk Nyhedsbrev, nr. 23, 2002, 15-17.

Pedersen, L.L. 2002: Samtiden som kulturarv - Samdok 25 år! Nyere Tid. Historisk-etnologisk Nyhedsbrev, 2002 (in press).

Forskningsaktiviteter på Frilandsmuseet

Præsentation af forskningsområdet og basisaktiviteter

Frilandsmuseet er et bygnings- og landskabsmuseum. Samlingerne rummer overvejende bygninger, interiørgenstande samt redskaber knyttet til landbrugs- og skovdrift og de forskellige bygningshåndværk. Dertil kommer de genskabte landskaber i sig selv, broer, veje m.m. Som en del af Frilandsmuseet indgår det fredede fabriksanlæg i Brede samt en formidling af Mølleådalens kulturlandskab. Frilandsmuseet er Danmarks centrale bygningsmuseum for landbygningskulturen og har hovedvægt fra Renaissanceen til ca. 1900. Museet arbejder i disse år på en kronologisk udvidelse til at omfatte det 20. århundrede til ca. 1950. Udover samlingerne har Frilandsmuseet væsentlige arkiver knyttet til samlingens bygninger, genstande og landskaber.

Frilandsmuseets forskning tager overvejende udgangspunkt i dels museets bygninger og landskabstyper, dels i en række netværk, puljer og samarbejdsgrupper, som museets videnskabelige personale deltager i. Det er Frilandsmuseets formål at forske i og formidle den ældre danske bondekultur, dagligt liv og bondesamfundets organisering inklusive de til bondesamfundet relaterede sociale grupper, bygningskultur og kulturlandskab samt den ældre danske industrikultur i tilknytning til Brede Værk og Mølleådal. Frilandsmuseet relaterer sig således i sin forskning også umiddelbart til Nyere Tids Samling og Samlingen for Middelalder og Renaissance.

Frilandsmuseets forskning knytter sig primært til disciplinerne Historie, Europæisk Etnologi, arkitekturhistorie og bygningsbevaring. I forbindelse med den såkaldte repræsentationsdebat i de fleste humanistiske discipliner i disse år ligger Frilandsmuseet med sin levende museumsform og sin af små fortællinger samlede totalitet uhyre centralt. Det er således et kendetegn for forskningen på museet, at den, både i sine temaer, metoder og inspireret af den internationale videnskabelige debat, søger at forene traditionelle og nye kulturhistoriske tilgange.

Efter mange år med meget lav akademisk bemanding har Frilandsmuseet fra 2000 haft en medarbejder under den videnskabelige stillingsstruktur (forsker), samt to museumsinspektører knyttet til samlingen og en enhedsleder. Der udspringer endvidere forskningsrelateret formidling gennem arbejdet med samlingerne, og i kontraktperioden 2000-03 indgår etablering af hovedgården fra Fjellerup og brugsen fra Stadager til åbning for publikum. Ligeledes arbejdes med et tømmer- og snedkerværksted fra Borre på Møn og med Bredeområdet, herunder parken. For disse projekter, se Nationalmuseets Samlingsrapport og Nationalmuseets Arbejdsplan 2000-03.

Det er Frilandsmuseets ønske at kunne vinde større frihed til friere netværks- og individuelle projekter med udgangspunkt i overordnede temaer. Samme frihed ønskes i retning af at kunne styrke Frilandsmuseets forskningsprofil, både hvad angår publicering, deltagelse i netværk og samarbejde med andre institutioner. De nedenfor under c) og d) nævnte aktiviteter udspringer af dette ønske, ligeså projekt 3720.

Projektaktiviteter under 4 uger

Mikkel Venborg Pedersen

- Deltager som eksternt medlem i den under Lunds Universitet Historisk Institut af lektor Kerstin Sundberg ledede forskergruppe om baltiske godsmiljøer: Skånskt Gods.

Bedømmelsesvirksomhed m.m.

Inger Tolstrup

- Medlem af komiteen for Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum.
- Medlem af komiteen for Dansk Landbrugsmuseum.
- Medlem af Københavns Amts Museumsråd.

Mikkel Venborg Pedersen

- Medvejleder for speciale for cand.mag. graden, Københavns Universitets Institut for Historie: Historier i landskabet – eller beretninger og officielle fremstillinger om hegn og gærder i bondesamfundet i Danmark ca. 1750-1900 og medvejleder for afhandling for mag.art. graden: Det gode materielle liv. En undersøgelse af den materielle kultur og den statusmanifesterende konsumtion hos bønder 1750-1850.
- Gæstelærer på grunduddannelsen og overbygningsuddannelsen, Københavns Universitets Institut for Arkæologi & Etnologi.
- Vejleder for praktikanter i Museums- og Arkivkundskab på Københavns Universitets Institut for Historie og på Århus Universitets tilvalgsuddannelse i museologi.
- Censor i fagene Almen og Europæisk Etnologi, Københavns Universitet.

Rikke Bengtha Ruhe

- Kontaktlærer i formidling på Københavns Universitets Institut for Arkæologi & Etnologi, emne: Koncept for formidling af Frilandsmuseets Andelsby.

Projekter igangsat i 2002

3720 Ejdersted. En kulturhistorisk studie af landskab, mennesker og kultur i marsklandet med udgangspunkt i Frilandsmuseets gård fra Ejdersted.

Projektperiode: Igangsat 2002 og forventes afsluttet 2003.

Præsentation: Artikler i tidsskrifter samt monografi, hvis økonomi opnåes.

Projektansvarlig: Mikkel Venborg Pedersen

Samarbejdspartnere: Ingen, dog er forskellige aspekter af projektet er præsenteret i seminarer på Max-Planck-Institut für Geschichte i Göttingen, Historiska Institutionen ved Uppsala Universitet og Department of Anthropology ved Rice University, Houston, Texas.

8630 Herregården og dens stand

Projektperiode: Igangsat 2002 og forventes afsluttet 2004.

Præsentation: Udstilling i Nationalmuseets Egmonthal.

Projektansvarlig: For Frilandsmuseet Mikkel Venborg Pedersen

Samarbejdspartnere: Per Kristian Madsen, Verner Thomsen, Vera Westergaard, Ulla Kjær, alle Nationalmuseet, samt en række andre både på Nationalmuseet og på andre institutioner.

Eksterne tilskud: Der søges tilskud til udstillingen, katalog m.v.

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Venborg Pedersen, M. 2002: Court Organization. Hierarchy and Patronage at Augustenborg, i: Sundberg, Kerstin (ed.): Work and Production on Manors in the Baltic Sea Region 1700-1900. Stockholm. 121-144.

1.4 Artikler i egne serier

Jensen, N.E., Jensen, M.K. og Vensild, H. 2002: Et træværksted til Frilandsmuseets Andelsby. Lyshøfts karetmager-, tømrer- og snedkerværksted fra Møn flytter på museum, i: *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 171-190.

1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Venborg Pedersen, M. 2002: Anmeldelse af: Skriver, Jens B.: Moesgård. Historien om en herregård. Højbjerg 2001, i: Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab, 138-139.

Venborg Pedersen, M. 2002: Anmeldelse af: Terkildsen, Ingvert Møller: De sønderjyske domænegårde, Sønderjyske billeder 7, Institut for sønderjysk lokalhistorie og Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 2001, i: Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab, 139.

Venborg Pedersen, M. 2002: Anmeldelse af: Sievers, Kai Detlev: Ländliche Wohnkultur in Schleswig-Holstein. 17.-20. Jahrhundert, Verlag Boyens & Co. Heide 2001, i: Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab, 175.

Venborg Pedersen, M. 2002: Anmeldelse af: Salzman, Katarina: Inget Landskap är en ö. Dialektik och praktik i öländska landskap. Nordic Academic Press. Lund 2001, i *Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology*, 154-157.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Ruhe, R.B. 2002: Puslespillet Stadager Brugs, i: *Nyt fra Nationalmuseet* 94, 16-18.

Venborg Pedersen, Mikkel. 2002: Landscapes – Buildings – People. The Open Air Museum. Sorgenfri. 72s. Ill. Gennemskrivning og oversættelse af dansk guide til Frilandsmuseet fra 2001.

Vensild, H. og Tolstrup, I. 2002: De glemte kartoffelsorter, i: *Haven* 2, 56-59.

Vensild, H. 2002: Gamle æblesorter bevarer, i: *Haven* 9, 48-50.

- Vensild, H. 2002: Endnu et puslespil i Andelsbyen, i: *Nyt fra Nationalmuseet* 94, 19-20.
- Vensild, H. 2002: Tre gamle jernkårder – hvad kan de fortælle?, i: *Vendsyssel Nu & Da*, 60-67.
- Vensild, H. 2002: Færøknive på Nationalmuseet i København, i: *Knivbladet – Norsk Knivforening* 2002 (1), 22-26 samt 46-47.
- Vensild, H. 2002: Nogle norske knive lavet i Danmark eller blot med danske blade?, i: *Knivbladet – Dansk Knivforening*, 2002(3), 36-37.
- Vensild, H. 2002: En lidt usædvanlig Landskabspallask i Helsingborg – og nogle andre landskabspallasker i Norden, i: *Våbenhistorisk Tidsskrift. The Journal of the Danish Arms & Armour Society*, 35 (2), 47-49.
- Vensild, H. 2002: Joachim Brandts “gravkårde” i Esbønderup Kirke, i: *Våbenhistorisk Tidsskrift. The Journal of the Danish Arms & Armour Society*, 35 (5), 150-151.
- Vensild, H. 2002: Lidt om en marinedolk og instrumentmager Haible i Odense, i: *Våbenhistorisk Tidsskrift. The Journal of the Danish Arms & Armour Society*, 35 (6), 188-189.
- Vensild, H. 2002: En mærkelig dansk/norsk pallask, i: *Våbenhistorisk Tidsskrift. The Journal of the Danish Arms & Armour Society*, 35 (7), 234-239.

Forskningsaktiviteter på Museet for Danmarks Frihedskamp 1940-1945 og Frøslevlejrens Museum

Forskningsaktiviteterne på *Museet for Danmarks Frihedskamp 1940-1945* og *Frøslevlejrens Museum* er koncentreret om at dokumentere modstandskampen og alle forhold med forbindelse til besættelsen 1940-1945.

Projekter

Projekter afsluttet 2002

U. nr. Horserød lejren 1940-1945.

Opbygning af permanent udstilling i tilknytning til Statsfængslet ved Horserød.

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1 Monografier, bøger, afhandlinger

Kristensen, H.S. 2002: Eine Station auf dem Weg in die Hölle. Harrislee Bahnhof und die Deportation dänischer Gefangener aus Frøslev in deutsche Konzentrationslager, 1-156 (dansk/tysk). Flensborg/Aabenraa.

1.2 Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Kristensen, H.S. 2002: Fra fangelejr til museum og national mindepark. Træk af Frøslevlejrens kulturhistorie 1944-2001. Sønderjyske Museer 2001, 81-101. Museumsrådet for Sønderjyllands Amt 2002.

Kristensen, H.S. 2002: Carl Warncke og de kirkelige forhold i Ullerup under Besættelsen 1940-45. Sønderjyske Årbøger 2002, 199-226. Historisk Samfund for Sønderjylland 2002.

Kristensen, H.S. 2002: Jernbanesabotagen i Sønderjylland. I Axel Johnsen og Birgitte Thomsen (red). 19 myter i Sønderjyllands historie, 241-253. Historisk Samfund for Sønderjylland 2002.

Lundbak, H. 2002: Nordværk. En tysk rustningsfabrik i Danmark 1943-44. In Appel, C., Henningsen, P. & Hybel, N. (eds.). Mentalitet & historie. Om fortidige forestillingsverdener, 319-353.

Lundbak, H. 2002: Niels Bukh – völkisch eller folkelig? Historisk Tidsskrift 102 (1), 219-227.

1.3 Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Kjeldbæk, E. 2002: Post-Modernism and the Three Generations of Museums. In Nordisk Museologi, 2001. 1-2 (udk. 2002) 119-26.

Kristensen, H.S. 2002: British Air Raids in Denmark during World War II. In Jørgen Sevaldsen (ed). Britain and Denmark: Political, Economic and Cultural Relations in 19th and 20th Centuries, 311-343. Museum Tusulanum 2002.

1.5 Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Kristensen, H.S. Anmeldelse af Lundbak, Henrik. Staten stærk og folket frit. Dansk Samling mellem fascisme og modstandskamp. København 2001. Sønderjysk Månedsskrift nr. 9, 2002, 237-239.

Kristensen, H.S. Anmeldelse af Tamm, Ditlev. Danfoss under besættelsen. Museet på Sønderborg Slot 2001. Sønderjyske Årbøger 2002, 270-273.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Kjeldbæk, E. 2002: Oversættelse til engelsk af: KK at War. www.permortensen.dk, 77
 Kjeldbæk, E. 2002: 13 opslag i Hans Kirchhoff, John T. Lauridsen og Aage Trommer (red.). Gads leksikon om dansk besættelsestid 1940-1945. København 2002:
 BOPA, 58-61. Churchill-klubben, 80. Federspiel, Per, 133. Finansiering af modstandskampen, 135-37. Frihedsfonden, 165-66. Frihedsmuseet, 167-69. Holger Danske, 213-15.
 Industrisabotage, 238-42. Security, 415. Spaniensfrivillige, 436-37. Thing, Børge, 462-63.
 Veteranforeninger, 467-68. Våbenproduktion, 510-11.

Kristensen, H.S. 2002: 11 opslagt i Hans Kirchhoff, John T. Lauridsen og Aage Trommer (red.). Gads leksikon om dansk besættelsestid 1940-45. København 2002:
 De Sønderjyske Danske Samfund, 105, Deportationer, 112-113, Flygtninge, tyske og allierede 1945, 144-45, Frøslevlejren, 177-178, Grænsegendarmeriet, 189-190,
 Luftangreb, vestallierede, 319-324, Mindretal, det danske i Sydslesvig, 331-332,
 Mindretal, det tyske i Nordslesvig, 332-334, Minerydning, 334-335, Statens civile Luftværn, 441-442, Trafik, 468-471.

Kristensen, H.S. 2002: Det sker – på sønderjyske Museer. Frøslevlejren. Sønderjysk Månedsskrift nr. 1/2, 2002, 28-29.

Kristensen, H.S. 2002: Frøslevlejren: Fangelejr, museum, mindesmærke, efterskole og Foreningen af Danske Eksportvognmænd. Modstandskampen 1940-45 nr. 2, 3 og 4, 2002. (Artiklen, som er en forelæsning HSK har holdt på Odense Universitet ved en tema-dag om historieformidling, har tidligere været publiceret i Sønderjyske Almanak 2002)

Lundbak, H. 2002: Opslagene: Alsang og algang, 9. Befrielsen, 26. Befrielsesregeringen, 26-31. Dansk Samling, 96-100. Frihedsbevægelsens Samråd, 164-165. Genrejsere, 181-183. Hjemmeværnsforeningerne, 211-212. Illegale Film, 229. Illegale ruter, 229-235. Kongemærket, 283. la Cour, Vilhelm, 307. Legitimationskort, 317. Medaljer og hæderstegn, 328-329. Ministeriet for Særlige Anliggender, 335-336. Modbevægelsen, 336. National vækkelse, 349. Norske tilstande, 353. Rygter, 406-407. Sydslesvig-spørgsmålet, 455. Sørensen, Arne, 456. In Kirchhoff, H., Lauridsen, J.T. & Trommer, A. (eds.). Gads Leksikon om Dansk Besættelsestid 1940-1945.

Klassisk arkæologi og ægyptologi

Forskningsområdet klassisk/nærorientalsk arkæologi og ægyptologi varetages af Antiksamlingen og museumschefen for Udenlandske Afdeling.

Forskningsaktiviteter i Antiksamlingen

Antiksamlingens forskningsområde omfatter de materielle levn fra Middelhavslandenes oldtidskulturer, repræsenteret ved fagene klassisk og nærorientalsk arkæologi og ægyptologi, fra de ældste tider frem til ca. 700 e.Kr.

Antiksamlingen opfatter enhedens basis- og projektrelaterede forskning som to sider af samme sag. I begge tilfælde er det overordnede sigte at tilvejebringe ny viden om - og forståelse for - de pågældende kulturer som led i Nationalmuseets lovbundne forpligtelse til ”at belyse Danmarks kultur og verdens kulturer og deres indbyrdes afhængighed”.

Samlingens egne genstande udgør basisforskningens naturlige udgangspunkt – et stort og udtømmeligt arbejdsfelt. Samlingens rødder rækker tilbage til Det kongelige Kunstkammer, der blev oprettet af Frederik III ca. 1650. Genstanden herfra indgik i begyndelsen af 1800-tallet i Kunstmuseet i Dronningens Tværgade. De blev i midten af 1800-tallet forenet med Christian VIII's antikcabinet, der efter kongens død kom i offentlig eje. Samlingen er senere forøget væsentligt blandt andet med et stort materiale fra danske udgravninger på Rhodos og i Syrien, fra svenske udgravninger på Cypern og engelske udgravninger i Ægypten.

Forskning indgår desuden i mange forskellige sammenhænge i enhedens daglige arbejde: tilrettelæggelse af udstillinger, besvarelse af forespørgsler fra ind- og udland, udlån af genstande til internationale udstillinger, undersøgelser i forbindelse med nyerehvervelser og udarbejdelse af indlæg til danske og internationale kongresser mm.

Forskning med udgangspunkt i samlingens genstande

I kraft af Antiksamlingens historie og genstandsmæssige sammensætning arbejder enheden til stadighed med samlingens museumshistoriske og museologiske aspekter.

En række indlæg ved en foredragsrække i 2001 er blevet bearbejdet til videnskabelige artikler, der præsenterer ny viden om udvalgte genstande i samlingen, deres museumshistoriske betydning og arkæologiske kontekst – heraf flere upublicerede fund. Artiklerne publiceres på dansk og engelsk i 2003.

I år 2002 er følgende genstandsgrupper blevet bearbejdet:

Dele af Antiksamlingens genstandsmateriale er upubliceret. Det er derfor et væsentligt element i enhedens løbende forskning at bearbejde udvalgte genstande og genstandsgrupper med henblik på publicering i artikler, monografier og kataloger.

Enheden har bistået professor Paul Åström, Göteborg, og professor Karin Nys, Bruxelles i deres arbejde med at udgive et samlet katalog (corpus) over alle cypriotiske antikker i Danmark.

Et romersk tintinnabulum, erhvervet i 1999 blev bearbejdet og publiceret af Bodil Bundgaard Rasmussen i en artikel i Nationalmuseets Arbejdsmark.

Et senklassisk gulddiadem er bearbejdet af Bodil Bundgaard Rasmussen med henblik på publicering i værket "La bijouterie d'or des mondes grec et "barbare"", planlagt udgivet af Société française d'archéologie classique i 2003.

John Lund har med henblik på publicering i samarbejde med Kaare Lund Rasmussen, SDU, foretaget keramisk analyse af 300 amforahanke fra Rhodos hjembragt af den danske Rhodosekspedition.

I samarbejde med Antiksamlingen arbejder lektor ved Københavns Universitet Helle Salskov Roberts på et videnskabeligt katalog over etruskiske bronzer.

Helle Salskov Roberts har i forbindelse med udarbejdelse af artikelen Pots for the Living – Pots for the Dead til Acta Hyperborea 9, 2002 bearbejdet en gruppe hvidgrunds lekyther fundet i gravkontekst samt bearbejdet en gruppe etruskiske fyrfade med stempeldekoration med henblik på senere publicering.

Museumsinspektør, ph.d. Helle Horsnæs, Den kongelige Mønt- og Medaljesamling, har i samarbejde med Ph.d. Helle Damaard Andersen bearbejdet og publiceret en terrakotta husurne fra Italien i artiklen "Terrakotta House Models from Basilicata" i Acta Hyperborea 9.

Medarbejdernes deltagelse i konferencer mv.

Enheden har i årets løb planlagt og afviklet følgende seminarer og konferencer:

Keramikworkshop VIII: In Memory of Humfry Payne - Hymfry Payne in memoriam på Københavns Universitet 22.2. (Bodil Bundgaard Rasmussen og Hanne Thomasen)

"Aspects of the Archaeology of Cyprus" på Carlsberg Akademi til markering af åbningen af Antiksamlingens Cypernudstilling.(Bodil Bundgaard Rasmussen).

"Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean", der afholdtes ved Det danske Institut i Athen fra den 26.-29.9. (John Lund i samarbejde med Jonas Eiring, Athen).

Tværfaglig seminarrække om 1700-tallets samlinger. Første seminar blev afholdt i aug. 2002 på Nationalmuseet. Næste arrangement finder sted i feb. 2003. (Anne Haslund Hansen).

Deltagelse i seminarer og konferencer uden indlæg

Anne Haslund Hansen

Enlightening the British: Knowledge, Discovery and the Museum in the Eighteenth Century. Conference på British Museum 4.-6.4.

Aspects of the Archaeology of Cyprus på Carlsberg Akademi 9.11. til markering af åbningen af Antiksamlingens Cypernudstilling.

Bodil Bundgaard Rasmussen

Workshop vedrørende Corpus Vasorum Antiquorum, Beazley Archive, Oxford 15.-17.3.

Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean”, der afholdtes ved Det danske Institut i Athen fra den 26.-29.9.

Hanne Thomasen

Aspects of the Archaeology of Cyprus på Carlsberg Akademi 9.11 til markering af åbningen af Antiksamlingens Cypernudstilling.

Deltagelse i seminarer og konferencer med indlæg

John Lund

“The making, moving and managing of Eastern Sigillata A Ware”, foredrag holdt ved det internationale kollokvium ”Hellenistic Economies II Making, moving, and managing” fra den 15.-19.8. 2002 ved The University of Liverpool

“Oil on the waters”, foredrag holdt ved det internationale kollokvium ”Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean”, der afholdtes ved Det danske Institut i Athen fra den 26.-29.9.

“A Case Study of Regional Diversity in Late Hellenistic and Early Roman Cyprus: the Ceramic Evidence” - foredrag holdt den 9.11. ved det internationale symposium: Aspects of the Archaeology of Cyprus på Carlsberg Akademiet til markering af åbningen af Antiksamlingens Cypernudstilling.

Lund, John og Rasmussen, Bodil Bundgaard

On the Creation of the Collection of Classical Antiquities in the National Museum of Denmark, foredrag holdt ved internationalt symposium ved det hollandske institut i Athen den 28.-31.10. om emnet: ”Greek archaeology and the formation of European and national identities”.

Thomasen, Hanne

”Er Necrocorinthia død” indlæg ved Keramikworkshop VIII: In Memory of Humfry Payne - Hymfry Payne in memoriam på Københavns Universitet 22.2.

Trine Wismann

”Lamps from Panayia Ematousa”, indlæg ved d internationale symposium: Aspects of the Archaeology of Cyprus på Carlsberg Akademiet til markering af åbningen af Antiksamlingens Cypernudstilling.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed m.m.

Bodil Bundgaard Rasmussen er 2002 udnævnt til censor i Klassisk arkæolog ved Københavns Unversitet og Århus Universitet.

Bodil Bundgaard Rasmussen er medlem af et "Wissenschaftliches Beirat", der rådgiver tilrettelæggerne af et ny museum i Xanten i Nordtyskland.

Lund, John

Medlem af bedømmelsespanel ved besættelse af 10-årig stilling som "research associate" ved Universitetet i Leuven, Belgien

Deltager i tidsskriftet *Journal of Mediterranean Archaeology's* editorial board og af comité de lecture for tidsskriftet *Syria*.

Projekter

Projekter afsluttet 2002

U. nr.: Københavns Universitet's udgravning i Aradippou på Cypern: Bearbejdning af keramisk materiale. Manuskript udarbejdet. Indgår som del af nedstående projekt "Arkæologi og Historie".

Projektbeskrivelse: Bearbejdning af de keramiske fund fra den danske udgravning på Cypern (Aradippou, KU) kombineret med en systematisk gennemgang af den tilgængelige litteratur om emnet. I en større sammenhæng sigter undersøgelsen mod at afdække mulighederne for at bruge keramik som kildemateriale til belysning af f.eks. de økonomiske forhold i undersøgelsesområdet, og perspektiverne i arbejdet rækker herved længere end til beskæftigelse med de enkelte potteskår.

Projektperiode: 1997-2002.

Projektansvarlig: John Lund.

Projekter der løber i 2002

3981 Arkæologi og historie: Keramik fra det østlige Middelhavsområde i hellenistisk og romersk tid

Projektbeskrivelse: Projektet har til formål at kortlægge overordnede strømninger og tendenser i keramikproduktion og -brug i det østlige Middelhavsområde fra ca. 323 f.Kr. til 700 e.Kr. I en større sammenhæng sigter undersøgelsen mod at afdække mulighederne for at bruge keramik som kildemateriale til belysning af f.eks. økonomiske og samfundsmæssige forhold i undersøgelsesområdet, og perspektiverne i arbejdet rækker herved længere end til beskæftigelse med de enkelte potteskår.

Projektperiode: 1997-2004. Projektet forlænget på grund af materialets omfang og kompleksitet.

Præsentation/rapportering: Flere videnskabelige artikler er i trykken. Afsluttende beretninger fra to større feltprojekter på Cypern (Akamas og Aradippou) vil indgå. På et senere tidspunkt ventes de samlede resultater at indgå i en større afhandling.

Projektansvarlig: John Lund, Antiksamlingen, Udenlandske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Samarbejdspartnere: Projektet er fra 1998 tilknyttet "The Roct-network", der omfatter keramologiske emner (se 3.2.5). Andre samarbejdspartnere er Institut for Klassisk Arkæologi, Aarhus Universitet; Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet. 2003 afsluttet manuskript til Akamas II som delprojekt.

3983 Korinthisk keramik, et case-study til belysning af keramik som arkæologisk kildemateriale

Projektbeskrivelse: Projektet undersøger keramikens betydning som arkæologisk kildemateriale vedrørende relationerne mellem Grækenland og det vestlige Middelhavsområde. Som case-study er valgt korinthisk keramik fra perioden ca. 720 - ca. 550 f.Kr. til belysning af forholdet mellem keramikens produktionssted (Korinth), en aftager i Grækenland (Athen) samt en vestlig modtager af korinthisk keramik (Pithekkoussai).

Projektperiode: 1997-2001/3. Afhandlingens afslutning udsat på grund af barsel.

Præsentation/rapportering: Ph.D. afhandling. Afhandlingen indleveres primo 2003.

Projektansvarlig: Hanne Thomsen, Bodil Bundgaard Rasmussen, Antiksamlingen, Udenlandske Afdeling.

Samarbejdspartnere: Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet; Professor D. Ridgway, University of Edinburgh.

Tilskud: Kulturministeriet, Forskerakademiet.

3975 Oldsagerne fra Frederik V's videnskabelige ekspedition til Arabien

Projektbeskrivelse: identifikation og samlet præsentation af de hjembragte oldsager samt en analyse af deres karakter. Projektet ønsker at sætte fokus på oldsagernes anvendelse og betydning i de vidt forskellige samlinger, hvor de endte. De oldsager ekspeditionen hjemførte indtager en særegen plads i såvel det nationale som internationale museums- og videnskabshistoriske landskab, og deres dokumentation vil være et vigtigt bidrag til den fortsatte kortlægning af ekspeditionens betydning.

Projektperiode: 2001-2002. Projektet forlænget på grund af materialets uventede størrelse. Manuskript færdiggøres 2003

Præsentation/rapportering: Monografi.

Projektansvarlig: Bodil Bundgaard Rasmussen. Projektet udføres af cand.mag. Anne Haslund Hansen.

Tilskud: Kulturministeriets Forskningspulje.

3984 ROCT, Roman Crafts and Trade

Projektbeskrivelse: Netværk etableret af det belgiske forskningsråd (the National Fund of Scientific Research, Belgium). ROCT står for "Roman Crafts and Trade" - den officielle titel er "Crafts and Trade in the Roman West and East". Formålet er at skabe et forum for belgiske og udenlandske forskere på postdoc niveau med forskellige specialer inden for romersk kunstindustri (keramik, metal, glas) med henblik på at udvikle fælles forskningsstrategier og analysemetoder.

Projektperiode: 1996-2004

Projektansvarlig: John Lund, Antiksamlingen, Udenlandske Afdeling (for hele ROCT: professor Marc Waelkens, det Katolske Universitet i Leuven.)

Samarbejdspartnere: Netværkets deltagere er arkæologer og naturvidenskabsmænd fra blandt andet Belgien, Danmark, Frankrig, Polen, Storbritannien, Tyrkiet og Tyskland.

Tilskud: Netværket (herunder kongresser) finansieres fuldt ud af det belgiske forskningsråd.

3985 Antikken genopdaget

Projektbeskrivelse: Studier af antikke samlingers tilblivelse og betydning for opbygningen af europæiske nationale elites identitet, herunder især kunstnerens rolle som antikrådgiver for statsmagten.

I 2002 har Anne Haslund Hansen været medlem af planlægningsgruppe for seminar om Johannes Wiedewelt til afholdelse i 2003.

Projektperiode: 2000-2004

Projektansvarlig: Bodil Bundgaard Rasmussen. Anne Haslund Hansen medlem af netværket.

Samarbejdspartnere: Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet - ansvarlig for netværket.

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1 Monografier, bøger og afhandlinger

Lund, J., Vaag, L. E. og Nørskov, V. 2002: The Maussolleion at Halikarnassos 7: The Pottery - Ceramic Material and Other Finds from Selected Contexts.

Nilsson, A. 2002: Hama and Jabla, Watercolours 1931-1961 by the Danish Architect Ejnar Fugmann. Proceedings of the Danish Institute in Damascus II.

Pentz, P. 2002: From Roman Proconularis to Islamic Ifrîqiyah (Monografi, disputats), Göteborg Universitet 2002.

1.2 Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Lund, J. 2002: The Ontogenesis of Cypriot Sigillata, *Acta Hyperborea* 9, 185-223.

Lund, J. 2002: Olie på vandene? I Jacobsen, L.K. og Carstens A.M. (udg.). Til Jens Erik Skydsgaard, 15-21.

1.3 Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Hansen, A. Haslund. 2002: Katalogtekster 9-15 i Jørgensen, M. Gravskatte fra Det gamle Ægypten/Tomb Treasures from Ancient Egypt, 48-61.

Lund, J. 2002: Frying pans and other cooking wares from the Akamas, Western Cyprus. I Blondé, F., Ballet, P. og Salles, J.-F. (udg.). *Céramiques hellénistiques et romaines - Productions et diffusion en Méditerranée orientale (Chypre, Égypte et côte syro-palestinienne)*, 43-58.

Lund, J. 2002: Hama in the Early Hellenistic period: a review of the archaeological evidence, I Sartre, M. (uds.), *La Syrie hellénistique. Colloque international, Tours 6-8 oct. 2000*, suppl. 3.

Lund, J., Poblome, J. og Lafli, E. 2002: Griechenland und Zypern; Naher Osten, Türkei. Bibliografi i *Rei Cretariae Favtores Communicationes* 44, 19-22; 32-33, 46-48.

Lund, J. 2002: Katalogtekster (nos. 117-122) til M.Moltesen med flere, Romersk kejsertid II. Ny Carlsberg Glyptotek. København, 342-352 (er også udkommet i engelsk udgave).

Lund, J. 2002: Katalogtekst (no. 65) til M.De Nuncio og L. Ungaro (udg.), *I marmi colorati della Roma imperiale*. Roma, 361-364.

1.4 Artikler i egne serier

Pentz, P. 2002: Gateway to the Centre of the World, Cyprus, the Island of Aphrodite, pp. 26-27. The National Museum of Denmark.

Rasmussen, B. Bundgaard 2002: Lykkebringende klokker. Et romersk tintinnabulum i Antiksamlingen. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2002, 139-148.

1.5 Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Lund, J. 2002: Anmeldelse af Finkielsztejn, G., *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 B 108 av. J.-C. environ. Premier bilan*. BAR International Series 990. 2001.234 pages. Pl. A-C and I-XXIII, *Bryn Mawr Classical Review* 2002.11.23, <http://ccat.sas.upenn.edu/bmcr/2002/2002-11-23.html>.

Thomasen, H. 2002: *Corpus Vasorum Antiquorum. Deutschland 73: Göttingen, Archäologisches Institut der Universität 2: Korinthische und etruskische Keramik*. Bentz M. and Dehl-von Kaenel, C. *American Journal of Archaeology* 106, 488-489.

1.6 Videnskabeligt redaktionsarbejde

Rasmussen, B. Bundgaard. 2002: With Rathje, A. and Nielsen, M. Pots for the Living – Pots for the Dead. *Acta Hyperborea* 9. *Danish Studies in Classical Archaeology*.

2. Konferencebidrag

Rasmussen, B. B. 2002: A Gold Diadem in Copenhagen. Attempting an Interpretation. *Revue Archéologique, Fasc. 2*, 168-169.

3. Generel formidling

Hansen, A. Haslund. 2002: Vædderhorn på rejse. En ægyptisk gud – på Cypern. *Nyt fra Nationalmuseet* 95, 22-23.

Hansen, A. Haslund. 2002: The Sacred Ram. Cyprus. In B. Bundgaard Rasmussen and J. Lund (red.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 20-21.

Hansen, A. Haslund, Mordhorst, C., Horsnæs, H.W. & Gundestrup, B. 2002: Genstandens skjulte side. Museumshistorisk forskning på Nationalmuseet. *Nyt fra Nationalmuseet* 97, 12-14.

Hermanssen, M.C. 2002: Til vin, olie og velduftende salver. *Nyt fra Nationalmuseet*, 95, 30-33.

- Hermanssen, M.C. 2002: For Oil and Sweet-scented Lotion: Glass from Roman Cyprus. In Bundgaard Rasmussen, B. and Lund, J.(eds.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 28-31.
- Lund, J. 2002: Fra Afrodites ø. Hellas - Et kulturmagasin om det moderne Grækenland 6, 22-23.
- Lund, J. 2002: Til Nymfen i Keglehøjen. *Nyt fra Nationalmuseet* 95, 15-17.
- Lund, J. 2002: To the Nymph in the Cone Hill, In Bundgaard Rasmussen, B. og Lund, J. (eds.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 13-15.
- Lund, J. 2002: Det første møde: danske arkæologer på Cypern. *Nyt fra Nationalmuseet* 95, 34-35.
- Lund, J. 2002: The First Encounter: Danish Archaeologists in Cyprus, In Bundgaard Rasmussen, B. and Lund, J.(eds.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 34-35.
- Pentz, P. 2002: Porten til Verdens Midte, *Nyt fra Nationalmuseet*, no. 95, 2002, 28-29.
- Rasmussen, B. Bundgaard. 2002: Cypern – Afrodites ø. Nyt udstillingsafsnit i Antiksamlingen. *Nyt fra Nationalmuseet* 95, 4-7.
- Rasmussen, B. Bundgaard. 2002: Cyprus – Island of Aphrodite. A new Gallery in the Collection of Classical and Near Eastern Antiquities. In Bundgaard Rasmussen, B. and Lund, J. (eds.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 2-5.
- Thomasen, H. 2002: Et paradis for handelsfolk – Cypern i den sene bronzealder. *Nyt fra Nationalmuseet*, 95, 12-14.
- Thomasen, H. 2002: Merchants' Paradise: Cyprus in the Late Bronze Age. In Bundgaard Rasmussen, B. og Lund, J. (eds.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 10-12.
- Wismann, T. 2002: En levende Keramiktradition. *Nyt fra Nationalmuseet* 95, 24-27.
- Wismann, T. 2002: A living ceramic tradition. In Bundgaard Rasmussen, B. and Lund, J. (eds.), *Cyprus - The Island of Aphrodite*, 22-25.

Numismatik

Forskningsaktiviteter

Inden for museumsforskningen er videnskabeligt funderede kataloger vigtige. De bør være bedst muligt illustreret samt helst være forsynet med nogle ræsonnerende kapitler. For Møntsamlingens vedkommende udkom der to sådanne bøger i 2002.

Her skal vi først omtale supplementet til vort 43 bind store græske møntkatalog, ”*Sylloge Nummorum Graecorum. Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum*”. Bindet omfatter tilvæksten 1942-1996 (altså fra 2. verdenskrig og to generationer frem). Det er bearbejdet af Dr. Sabine Schultz, der i en menneskealder har været knyttet til Møntsamlingen i Berlin og haft ansvaret for en af Europas store græske møntsamlinger, samt dr. phil. Jan Zahle, hvis speciale er de lykiske mønter, præget af et af oldtidens folkeslag, som beboede et landskab på Lilleasiens sydkyst. Bindet er i meget stort format, folio, det har 125 kraftige sider og 54 plancher, hvor alle mønterne, 1341 i tallet, er afbildet. - Det skal anføres, at Den kongelige Mønt- og Medaillesamling er den eneste af verdens mere omfattende græske møntsamlinger, hvis bestand er dækket af en omfattende og moderne katalogisering – frugten af et par generationers indsats under og efter 2. verdenskrig. Dette er forklaringen på, at Museumsbutikken har fået en nærmest rivende afsætning, specielt i udlandet, på det relativt kostbare værk (pris 750 kr.), hvis trykning er betalt af Carlsbergfondet. På knap to måneder blev der solgt godt og vel en fjerdedel af salgsoplaget, så vi kan glæde os til, at også dette bind kommer til at indgå i numismatikens standard henvisningslitteratur.

Den anden bog handler om ”*Harald Salomon – en dansk medaljør og billedhugger*”. Bogen er skrevet af Else Rasmussen, som er kunsthistoriker, og i øvrigt deler sin tid mellem Møntsamlingen og Antikvarisk-Topografisk Arkiv. Harald Salomon (1900-1990) var knyttet til Den Kongelige Mønt og udførte alle de danske mønter, der blev præget under Frederik IX samt Christian X.s mønter før og under Besættelsen. Hans klassisk inspirerede medaljorkunst betød meget for det niveau, som dansk offentlig design stod på i midten af 1900-tallet – her repræsenteret af mønterne. Salomon udførte desuden små to hundrede medaljer, dels bærbare, officielle medaljer, dels sådanne, som blev overrakt til fremtrædende personer ved markering af fest- og mærkedage. Harald Salomons portrætmedaljer afspejler en del af danske samfund med dets indflydelsesrige personer inden for f.eks. industri, forskning og lægevidenskab. Salomon gennemlevede selv besættelsen og måtte med sin familie tage turen over Øresund en efterårsnat – utvivlsomt har vi her inspirationen til et par væsentlige medaljer, som han siden udførte på eget initiativ som frit skabende kunstner. De bærer Winston Churchills og David Ben-Gurions portrætter. Kataloget beskriver og afbilder 222 mønter og medaljer fra Harald Salomons hånd og dækker mere end 60 års kunstnerisk virksomhed (1922-83). Bogen har fået støtte fra Ernsts legat.

Blandt den række publikationer og artikler, som er registreret nedenfor, kan særligt fremhæves sådanne, der bringer hurtig publicering af nye fund. Det gælder således en stor del af de publikationer, som er registreret under 1.3. Internationale tidsskrifter og 3. Generel formidling. Baggrunden for udgaven af C.J.Thomsens brevveksling med J. Reichel (gruppe 1.2 Nationale tidsskrifter) er skitseret i Nationalmuseets Forskning 2001, s. 44-45, mens samme forfatters

Sønderjylland Mønthistorie (gruppe 3 Generel formidling) indgår som en del af forskningsprojekt
3524 Danmarks Penge.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed m.m.

Jørgen Steen Jensen har været medlem af bedømmelsesudvalg vedr. to ledige førsteamanuensisstillinger ved Universitetets Kulturhistoriske Museer, Myntkabinettet, Oslo. De to stillinger blev besat med henholdsvis Håkon Ingvaldsen og Svein Harald Gullbekk. Han har desuden været medlem af bedømmelseskommittéen vedr. disputats indleveret til Oslo Universitet

Projekter

Projekter der løber i 2002

3522 Romerske fundmønter fra Danmark.

Projektbeskrivelse: På baggrund af en allerede etableret arbejdsdatabase, der udgør et corpus over samtlige fund af romerske mønter fra det nuværende Danmark, udarbejdes ny- eller finbestemmelser af specielt et større antal ældre fund, mens gennemgangen af romermønternes kontekst er i en begyndelsesfase.

Projektperiode: 1999-2004/05

Præsentation/afrapportering: Dels monografi som del af den tyske Fundmünzen-serie dels at stille det til rådighed på internet med løbende opdatering. Corpusarbejdet forventes afsluttet 2004/05, hvorefter danefætilvæksten vil blive indtastet løbende. En foreløbig syntese over fundene fra Jylland forventes afsluttet i begyndelsen af 2002.

Projektansvarlig: Jens Christian Moesgaard.

Samarbejdspartnere: Lene Rold (DOK)

3524 Danmarks penge 1000-2000

Projektbeskrivelse: Fremstilling af pengehistorien og betalingsmidlernes historie i Danmark i historisk og moderne tid.

Projektperiode: 2001 - 2005.

Projektansvarlig: Jørgen Steen Jensen

Tilskud: Aschehougs forlag.

3544 Møntomløbet i Normandiet ca. 800-ca.1600

Projektbeskrivelse: Udarbejdelse af katalog over de middelalderlige skattefund i Normandiet samt udgivelse af artikler om provinsens møntcirkulation.

Projektperiode: 1997-2003

Projektansvarlig: Jens Christian Moesgaard

Eksterne tilskud: Den Hielmstjerne-Rosencroneske stiftelse; Christian og Ottilia Brorsons rejsselegat; lektor Knud Henders legatfond; Advokat Axel Ernsts og frøken Alfrida Ernsts legat til fremme af numismatisk forskning .

3547 Numismatisk Forskerseminar

Projektbeskrivelse: Afholdelse af forskerseminar for nordiske numismatikere, historikere og arkæologer på Nationalmuseet 23.-24. november 2001. Der var 26 foredrag om forskellige

apekter af enkeltfund af mønter, herunder brug af denne fundgruppe som kilde til viden om det daglige møntomløb, monetariseringsgrad og kultisk møntbrug.

Projektperiode: 2001-2002

Præsentation: Foreløbig rapport i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1-2/2002.

Derefter publicering af semiarindlæggene i Nordisk Numismatisk årsskrift.

Projektansvarlige: Helle W. Horsnæs & Jens Christian Moesgaard

Samarbejdspartnere: Redaktionen for Nordisk Numismatisk Årsskrift

Tilskud: Grosserer Emil Schous fond; Letterstedtska Föreningen, Stockholm; Advokat Axel Ernsts og frøken Alfrida Ernsts legat til fremme af numismatisk forskning; Statens Humanistiske Forskningsråd; Johanne og Ejner Flach-Bundgaards fond; BG Fonden.

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1 Monografier, bøger og afhandlinger

Horsnæs, H.W. 2002: The Cultural Development in North-Western Lucania c.600-273 BC, ARID Suppl. XXVIII, "L'Erma di Bretschneider", Rome .

Rasmussen, E. 2002: Harald Salomon – en dansk medaljør og billedhugger, Nationalmuseet, 243 sider.

Schultz, S. & Zahle, J. (ed. Jensen, J.S.) 2002: Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. Supplement. Acquisitions 1942-1996. Nationalmuseet, 124 Folio.

1.2 Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Horsnæs, H.W. 2002: Lidt om Ole Worm og nogle barbariske guldmønter. I: L.K.Jacobsen & A.M. Carstens: (Festskrift) til Jens Erik Skydsgaard, Meddelelser fra Klassisk Arkæologiske Forening, supplement 1, 29-39.

Horsnæs, H.W. 2002: (udgivelse annonceret dette år). Fund af romerske mønter i Danmark – nogle tanker i utide. Meddelelser fra Klassisk Arkæologisk Forening 54.

Horsnæs, H.W. & Schilling, H. 2002: En tidlig romersk mønt fra Kohave ved Halsted. Lolland-Falsters Historiske Samfund. Årbog, 90. årgang, 22-28.

Jensen, J.S. 2002: Christian Jürgensen Thomsen og Jakob Reichel – en numismatisk og etnografisk brevveksling mellem København og Sankt Petersborg 1821-1855, 1.del. Danske Magazin, 9. række, 1.bind, 3.hæfte, 391-475.

Jensen, J.S. 2002: Den dansk-norsk-holstenske helstat på Nationalmuseet, Danske Museer, 2-3. 18-19.

Jensen, J.S. 2002: *Elementa ad Fontium Editiones*. En polsk kildeudgivelse på 71 bind vedrørende 15- og 1600-tallet og dens leder Carolina Lanckoronska. I: Gunner Lind (red.), *Kildeudgivelse og kildebennyttelse*. Kildeskriftselskabet 1877-2002, 71-83. København.

Jensen, J.S. 2002: Møntsamlingen på Kulturhistorisk Museum. *Kulturhistorisk Museum Randers Årbog* 2001, 20-23.

Jensen, J.S. 2002: [i trykken]. *Danefæ 2001*. Den kongelige Mønt- og Medaillesamling. *Arkæologiske Undersøgelser i Danmark 2001*, 235-252. Kulturarvstyrelsen. København.

Jensen, J.S. 2002: Årsberetning for Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 2001. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 60-64.

Lehmann, T.L. 2002: *Uno Barner Jensens Trankebar-samling*. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 122-123.

1.3 Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Horsnæs, H. W. 2002: Nye romerfund fra Bornholm, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 6-8.

Horsnæs, H.W. 2002: En usædvanlig mønt fra Kohave, *Festskrift til Harald Nilsson*. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 84-87.

Horsnæs, H.W. 2002: (udgivelse annonceret dette år). New gold hoards from Bornholm with rare types of Valentinian III solidi. *Revue Numismatique*, Paris. 119-126 + illustrationer.

Horsnæs H.W. & Damgaard Andersen, H. 2002: Terracotta House Models from Basilicata. In: A. Rathje m.fl. (eds.): *Pots for the living – Pots for the dead*. *Acta Hyperborea* 9, 101-125.

Horsnæs, H.W. 2002: Urbanization in Northwestern Lucania. In: P.A.J. Attema (ed.), *Landscape and Society in first millennium BC Central and South Italy, case studies in centralization, early urbanization and colonization*. Supplement to *Bulletin Antieke Beschaving* (Babesch). 119-126 + ill.

Horsnæs, H.W. 2002: (udgivelse annonceret dette år). "North-Western Lucania" in the sixth to early third centuries BC (session arrangeret af G.-J.Burgers). In: *Regional Pathways to Complexity*. Proceedings of conference on *Landscape and Settlement Dynamics in first Millennium BC Italy* held at Groningen (April 2000). *British Archaeological Reports*. International Series.

Horsnæs, H.W. 2002: Lucanian sanctuaries and cultural interaction (session arrangeret af P.A.J.Attema). In *Regional Pathways Pathways to Complexity*. Proceedings of conference on *Landscape and Settlement Dynamics in first Millennium BC Italy* held at Groningen (April 2000). *British Archaeological Reports*. International Series.

Jensen, J.S. 2002: Guldmønter fra Vasilij Sujskij, Vladislav Zigmuntowicz [Wladyslaw IV] og Michail Fedorowicz i København (russisk titel), Numizmatika na rubeze vekov. Numizmatičeskij sbornik, bd.15, Trudy Gos. Ist.Muzeja, bd. 125, Moskva, 232-237.

Jensen, J.S. 2002: Introduktion og tekster til Svend Estridsens byzantinsk inspirerede sølvmønter. Hellenic Ministry of Culture. Byzantine Hours. Works and Days in Byzantium. Byzantium: An Oecumenical Empire. Byzantine and Christian Museum. [Exhibition]. Oct.2001-Jan.2002. Athen. 240-243. Også græsk udgave.

Jensen, J.S. 2002: Technik und Kunst. Preussische und Sächsische Einflüsse auf die dänischen Münzen und Medaillen des 16. und Anfang des 17. Jahrhunderts. Moneta i Kontakty mennicze w rejonie morza Bałtyckiego XIII-XVIII w. Muzeum Okregowe w Toruniu. 139-148.

Jensen, J.S. 2002: Introduction. Sylloge Numorum Graecorum. Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. Supplement. Acquisitions 1942-1996. Copenhagen. 5-6.

Moesgaard, J.C. 2002: En fynsk mønt fra o. 1200. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad , 9-11.

Moesgaard , J.C. & Rispling G. 2002: Guldefterligning af en arabisk mønt fundet på Bornholm. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 91-94.

Moesgaard, J.C. 2002: Le trésor de la place Dupont-de-l'Eure à Evreuz, enfoui en 1421/1422, Cahiers Numismatiques 152, 57-61.

Moesgaard, J. C. 2002: Les monnaies carolingiennes découvertes à Saint-Nabor (Bas-Rhin). In: M. Chatelet, La céramique du Haut Moyen Age du sud de la vallée du Rhin supérieur (Alsace et Pays de Bade), Montagnac, 263-264.

Moesgaard, J.C. 2002: Un lot de douzains contremarqués provenant de la region de Fécamp. L'echo des Calètes, 131. 9-10.

Moesgaard, J.C. 2002: Rectification concernant les deux 'écus d'or' de Charles dit le Mauvais dans le trésor de Montfort-sur-Risle, Bulletin de la Société française de numismatique, 57-1, 12-13.

Rasmussen, E. 2002: Danmark. FIDEM 2002. 28e Congrès International de la Médaille d'Art. Monnaie de Paris. Paris. 42-43.

1.4 Artikler i egne serier

Jensen, J.S. 2002: Skatte og skæbner, mennesker og mønter. Østersøen. Mare balticum. Myte historie kunst i 1000 år. (ed. Michael Andersen m.fl.). Nationalmuseet, 131-136.

1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Horsnæs, H.W. 2002: Anm. af R.Rolle & K.Schmidt (Hrsg.), Archäologische Studien in Kontaktzonen der antiken Welt (Festschrift Hans Georg Niemeyer). Veröffentlichung des

Joachim Jürgens-Gesellschaft der Wissenschaften Hamburg, 87. Göttingen 1998. Acta Hyperborea 9, 242-245.

Jensen, J.S. 2002: Anm. af L.O.Lagerqvist, Svensk Historia. Stockholm 2001. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 66-67.

Jensen, J.S. 2002: Anm. af R. la Guardia m.fl. (eds.), I luoghi della moneta. Le sedi delle zecche dall'antichità all'età moderna. Milano 2001. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad nr.7-8. 148-149.

Jensen, J.S. 2002: Tyske foreningsjubilæer. Samlet anmeldelse af tre samleværker, udsendt som jubilæumspublikationer i anledning af respektive foreningers 50-års jubilæum 2001. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad., 9-10.

Moesgaard, J.C. 2002: Anm. af M.Metcalf, An Atlas of Anglo-Saxon and Norman Coin Finds, Oxford 1998. Revue Numismatique, 2001. 525-527.

Moesgaard, J.C. 2002: Anm. af G.Hatz. Die Münzfund von Goting-Kliff/Föhr. Numismatische Studien 14. Hamburg. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 110-111.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Gammeltoft, B. & Nordqvist, J. 2002: Nationalmuseets Arbejdsmark 2001. 1-208. English summaries.

Jensen, J.S. 2002: Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad nr. 1-10, 1-200.

Jensen, J.S. 2002: Sylloge Nummorum Graecorum. Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. (Eds. S.Schultz & J.Zahle) Supplementum 1942-1996. 124 s.

2. Konferencebidrag

Jensen, J.S. 2002: Numismatiske gaver fra de russiske tsarer til de danske konger (russisk titel). 10. Vserossijskaja Numizmatičeskaja konferentsija. Pskov 15.-20.IV.2002 g. Tezisy dokladov i soobsčenij. Moskva. 296-298.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Horsnæs, H.W. 2002: SNG – en database med en lang historie. *Nyt fra Nationalmuseet*, 97. 16-17.

Horsnæs, H.W., Hansen, A.H., Mordhorst, C. & Gundestrup, B. 2002: Genstandens skjulte side – Museumshistorisk forskning på Nationalmuseet. *Nyt fra Nationalmuseet*, 97. 12-14.

Horsnæs, H.W. 2002: “Ta’ med mig til Nepal” (om V.Hillestrøm Hansens nepalesiske samling). Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 150.

- Horsnæs, H.W. 2002: Kejsermedaljonen fra Hjortshøj. Folk i Hjortshøj. 25. årg., nr. 72, 8-9.
- Horsnæs, H.W. 2002: Diverse artikler og supplementer (ingen signeret) til Store Danske Encyklopædi. Supplement.
- Jensen, J.S. 2002: Sønderjyllands mønthistorie til 1864. Sønderjyske årbøger. 7-60
- Jensen, J.S. 2002: ”Gi’ hende en blå seddel at tørre øjnene med”, Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 20-21.
- Jensen, J.S. 2002: Årsberetning for Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 2001. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 60-64.
- Jensen, J.S. 2002: Skatte og skæbner, mennesker og mønter. Østersøen. Mare balticum. Myte historie kunst i 1000 år.
- Jensen, J.S. 2002: C.J.Thomsen og klipfisken. I: Glimt fra forskningsområderne. Nationalmuseets forskning 2001, 44-45.
- Jensen, J.S. 2002: Diverse artikler og supplementer (ingen signeret) til Store Danske Encyklopædi Supplement.
- Moesgaard, J.C. 2002: Mønter fra Navarra. Nyt fra Nationalmuseet. 94, 8-9
- Moesgaard, J.C. & Wagnkilde, H. 2002: Fra Dorestad til Kregme. Arsenalet. Medlemsblad for Frederiksværkegnens Museumsforening 13/1. 6-9
- Moesgaard, J.C. 2002: Un trésor monétaire du XIVe siècle (fouilles de la place de la République et de la rue du Mûrier. I: Louviers de l’Antiquité au Moyen Age. Recherches archéologiques anciennes et récentes. Udstillingskatalog. Louviers. 49.

Etnografi

Etnografisk Samlings ansvarsfelt har en enorm geografisk udbredelse og en betydelig historisk dybde: etnografiske og arkæologiske samlinger og forskning omkring hele den ikke-europæiske verden samt visse områder inden for Europa (cirkumpolare strøg). Samlingen omfatter over 400.000 etnografiske, arkæologiske genstande og fotografier samt film. Fra 2002 kom det ikke-europæiske området med i Museumsloven som en del af Nationalmuseets opgaver. Foruden etnografi/socialantropologi har den samlede stab baggrund i musikantropologi, økologi, arkæologi, kunsthistorie og områdefag (Kina, Grønland).

I de sidste to årtier har man set en revitalisering af interessen for forskning om etnografika, samlinger, samlere og indsamling som fænomen samt nye studier af de samfund og aktører som i sin tid har produceret og producerer den type materiel kultur der indsamles. Etnografisk Samling har aktivt engageret sig i denne internationale trend, blandt andet ved de temaer der er valgt at fokusere på i jubilæumssymposiet i 2000 (publiceret i starten af 2003), og ved planlægning af nye projekter og invitation til en gæsteforsker.

Forskningsaktiviteter

Gennem udstrakt internationalt samarbejde, deltagelse i konferencer og netværk samt planlægning af nye projekter forstærkes dette fokus. Etnografisk Samling koncentrerer således sin forskning omkring disse fire prioriterede områder, som alle har afsæt i dagens tendens i museumsantropologi og den særlige internationale betydning af vore forskellige samlinger:

- 1) De ældre samlinger (Kunstkammeret, Thomsen-perioden),
- 2) Ekspeditioner på 1900-tallet,
- 3) De eskimoiske kulturer i Arktis,
- 4) Kulturmødet afspejlet i kulturens kognitive og materielle univers.

På flere områder arbejder Etnografisk Samling tæt sammen med SILA, idet Grønlandsforskningen fortrinsvis sker inden for rammen af SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning.

I 2001 kom Etnografisk Samling med i Den Danske Forskerskole i Antropologi sammen med Moesgård Museum, afdeling for Etnografi, Aarhus Universitet og Universitetet i København. Gennem forskerskolen er der startet et forberedelsesarbejde for at skabe en forbedret Ph.d-uddannelse og vejledning inden for antropologi.

I 2002 har man arbejdet med flere planlægningsforløb og ansøgninger for fremtidige forskningsprojekter (Kierulffs samling, Kisan - koreansk genremaler - samlinger i arkiver og museer i Asien/Europa/USA, publicering af Nias foto- og genstandssamlinger, Peru-projektet, Congo-projekterne og Thomsen-projektet). Samtidig med turnéen med Eckhoutmaleriene i Brasilien blev der både publiceret et videnskabeligt katalog, gennemført et internationalt symposium (som også blev publiceret) og skabt et nyt grundlag for Eckhoutforskningen i Danmark, Brasilien, Europa og USA.

For at forberede nye forskningsprojekter er der også gennem de sidste år samarbejdet med eksterne partnere både i Danmark og rundt om i verden. Samtidig fortsætter løbende forskningsaktiviteter i tilknytning til samlingerne på alle de områder Etnografisk Samling har

ansvar for. Dette er både en løbende virksomhed og noget som intensiveres i perioder med de mange internationale udlån, relevante forskningskonferencer hvor samlingerne præsenteres og de relativt hyppige studiebesøg og tilhørende udvekslinger med kollegaer fra andre lande og andre museer.

Specifikt foregår der en detaljeret gennemgang af Etnografisk Samlings samlinger fra Centralafrika, specielt Congo, og den dertil hørende dokumentation. Tilvejebringelse af uddybende baggrunds-information af såvel antropologisk som biografisk art, herunder. Statistisk bearbejdelse med henblik på belysning af foretrukne genstandskategorier og primært indsamlerne, sekundært Etnografisk Samlings bevæggrunde til erhvervelse.

Bedømmelsesvirksomhed, censorvirksomhed mm.

Hornby, Joan

Medlem af censorkorpset ved Asien-Instituttet, Københavns Universitet
Medlem af censorkorpset ved Østasiatisk Institut, Aarhus Universitet
Medlem af censorkorpset ved Institut for Kunsthistorie, Københavns Universitet

Braae, Christel

Chefredaktør FOLK - Journal of the Danish Ethnographic Society.
Medlem af censorkorpset for etnografi ved Aarhus Universitet samt ved
Medlem af censorkorpset ved Carsten Niebuhr Institutet, København Universitet

Wolff, Bente

Medlem af censorkorpset ved Institut for Antropologi, Københavns Universitet
Medlem af censorkorpset for Almen Etnologi ved Institut for Etnologi og Arkologi, Københavns Universitet.
Bestyrelsesmedlem Dansk Etnografisk Forening

Erler, Anette

Medlem af anmeldelseskorpset i Dansk Årbog for Musikforskning, København
Medlem af censorkorpset for etnografi ved Malta Universitet samt Mediterranean Institute, Msida
Bestyrelsesmedlem i Dansk Selskab for Traditionelle Musik og Dans
Bestyrelsesmedlem i International Society of Culture of the Ordos Mongols

Projekter

Projekter afsluttet i 2002

U. nr.: Tunup Saqqaa --'Bagsidens forside' – kulturkontakter mellem Øst- og Vestgrønland

Projektbeskrivelse: Gennem primært etnohistoriske og historiske kilder belyser dette for-projekt de migrationer og kulturkontakter, der med vekslende intensitet har fundet sted i området rundt Kap Farvel. Projektet ligger i forlængelse af 'Tidlig Thulekultur i Sydgrønland'.

Projektperiode: 2000 - 2002

Præsentation: Rapport om kildematerialernes beskaffenhed og potentiale.

Projektansvarlig: Einar Lund Hansen og H.C. Gulløv, SILA

Samarbejdspartnere: Nanortalik Museum

Projekter der løber i 2002

3823 Changes in the Utilization and Environmental Effects of Humid Eastern Montane Forests in Peru

Projektbeskrivelse: Undersøgelser og analyser af de ændringer, der har fundet sted i bosættelsesmønstre og i traditionelle landbrugssystemer, og de deraf opståede økologiske påvirkninger i et tågeskovsområde på af de østlige skråninger af Andesbjergene i de sidste femhundrede år med henblik på et bæredygtigt landbrug og bevaring af oprindelig vegetation.. Projektet består af moduler inden for antropologi, arkæologi, botanik og GIS (Geografisk Informations System).

Projektperiode: 1.4. 2000- 31.3. 2003

Præsentation/rapportering: Rapportering årligt, udgives som monografi.

Projektansvarlig: Inge Schjellerup

Samarbejdspartnere: Under Consejo de Ciencias y Tecnología's (CONCYTEC) auspiciér, Lima, Peru. Universidad Nacional de Trujillo, Universidad Privada Antenor Orrego, Trujillo, Universidad San Agustín, Arequipa, Field Museum of Chicago, Institut for Geografi, Københavns Universitet.

Eksterne tilskud: Fra V.Kann Rasmussen Foundation 2002: \$123.000.

3900 The Everyday Life of Mongol Pastoralists – En Videnskabelig Bearbejdning af H. Haslund-Christensens Indsamlinger fra Mongoliet (1936-1939)

Projektbeskrivelse: Arbejdet omfatter en præsentation af ekspeditionerne: Første og Anden Danske Ekspedition til Centralasien (1936-1939), med særligt henblik på disse indsamlinger og videnskabelige bidrag. Herudover en katalogisering og etnografisk analyse af 1200 udvalgte genstande, der belyser hyrdernes dagligliv og materielle kultur i 1930ernes Indre Mongoli. Kildematerialet hertil præsenteres dels i en dokumentarisk form, dels i en etnografisk-komparativ analyse, hvor sociale og kulturelle aspekter af dagliglivet veksler med tekniske, typologiske, stilistiske og kulturhistoriske data.

Projektperiode: 1996-2003

Præsentation: Udgives med titlen: Mongol Material Culture: The Collections of the First and Second Danish Expeditions to Central Asia 1936-1939 i Carlsbergfondets serie: The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. Chefredaktør: Ida Nicolaisen

Projektansvarlig: Christel Braae

Samarbejdspartnere: Laboratoire d'Ethnologie/ Département d'Asie ved Musée de l'Homme (Paris); Museum of National History (Ulaanbaatar), Den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole (Kbh.), Etnografisk Afdeling, Moesgård Museum (Århus).

Tilskud: Carlsbergfondet, kr. 1.300.000

3901 Musikantropologisk undersøgelse af mongolsk folkemusik fra Henning Haslund-Christensens indsamlingsmateriale (1928-1939).

Projektbeskrivelse: Katalogisering af lydseksempler og instrumenter, transskribering af lyd materialet og musikantropologisk bearbejdning. Formålet er dokumentation af den enestående

material over den brede musikkultur hos mongolerne i 1930erne.

Projektperiode: 1997-2003

Præsentation: Udgives med titlen: *Mongol Music* i Carlsbergfondets serie: The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. Chefredaktør: Ida Nicolaisen; løbende fagartikler i internationale tidsskrifter.

Projektansvarlig: Annette Erler

Samarbejdspartnere: Folkens Museum Etnografiska, Statens Musiksamlinger, Svensk Visarkiv, Sveriges Radiotjänst (alle Stockholm), Statens Mediesamling (Århus), Musikwissenschaftliches Seminar (Göttingen), Musée de l'Homme (Paris), Völkerkundemuseum (Berlin), Inner Mongolian University (Hohhot), Chinese Academy of Arts, University for National Minorities (begge Beijing),

Tilskud: Carlsbergfondet, ca. kr. 1.600.000

3903 Dansk nomadeforskning

Projektbeskrivelse: Danske forskere og opdagelsesrejsende har i godt 100 år været engageret i udforskningen af nomadefolks livsformer, historie og kulturer i Centralasien, Mellemøsten og Nordafrika. I denne tidsplan er der bl.a. gennemført en række antropologiske feltstudier og hjembragt store etnografiske samlinger til Nationalmuseet og Moesgaard. Siden 1986 har et forskerteam bestående af ni antropologer, en religionshistoriker, en musketnolog samt en række inden- og udenlandske specialister, herunder Nationalmuseets og Moesgaards museumsinspektører, konservatorer, fotografer og tegnere, været i gang med bearbejdelse og udgivelse af betydelige dele af dette enestående materiale. For Etnografisk Samlings vedkommende er der tale om en gigantisk satsning med udgivelse af de store samlinger fra Mongoliet, Tibet, Luristan, fra Tuareger og Kredanomader i Nordafrika, samt af Henning Haslund-Christensens lydoptagelser af mongolsk musik.

Projektperiode: 1986 - 2003

Præsentation/rapportering: Der er til dato udkommet ti internationale, gennemillustrerede publikationer på Forlaget Rhodos (Copenhagen) og Thames & Hudson (London og New York). I perioden 1993-95 udkom ialt syv bind, i 1996 Schuyler Jones: *Tibetan Nomads* (464p) og i 1997 Johannes Nicolaisen & Ida Nicolaisen: *The Pastoral Tuareg I-II* (848 p).

2002: Udgivelse af to bind (Esther Fihl: *Exploring Central Asia*, 2 vols.)

2003: I 2003 skal de sidste manuskripter være færdige (C. Braae, A. Erler, R. Gilberg, I. Nicolaisen)

Projektansvarlig: Seniorforsker Ida Nicolaisen, Etnografisk Samling - Nordisk Institut for Asienstudier

Samarbejdspartnere: Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Etnografisk Afdeling, Moesgaard, samt Nordisk Institut for Asienstudier.

Tilskud: Finansieret af Carlsbergfondet og K. Ferdinand og gøres klare til international publicering

3904 Kontinuitet og forandring i den materielle kultur på Nias, Indonesien, set i lyset af tværkulturel kontakt

Projektbeskrivelse: Omarbejdning af phd-afhandling til udgivelse i bogform

Ph.-afhandlingen: *Extending the self: Otherness in Cosmology and Consumption in a Nias Tourism Area* blev afsluttet og forsvaret i 1999. Afhandlingens indhold og konklusioner kan i følge bedømmelsesudvalget "få en betydelig indflydelse på turismestudier i fremtiden" og være "et vigtigt bidrag til generel antropologisk teori om konsumtion og materiel kultur".

Projektperiode: 2000 – 2002.

Projektansvarlig: Bente Wolff.

Samarbejdspartner: Jesper Kurt-Nielsen

3906 Kierulffs samling af kinesiske lakarbejder

Projektbeskrivelse: Den danske købmand Peter Arnt Kierulff (1838-1909), der boede i Kina fra 1859 til 1894, og som fra 1874 drev en blomstrende forretning i Peking, skabte sig under sit ophold i landet en omfattende samling af kinesisk kunst og kunsthåndværk. I perioden 1892-1900 overdrog han mere end 700 genstande til Nationalmuseet. Denne samling er i projektperioden 1999-2002 blevet gennemgået og klassificeret, og der er indhentet data om Peter Kierulff i danske og kinesiske arkiver. Med sine mange stykker porcelæn, udskårne arbejder og tekstiler svarer Kierulffs samling i flere henseende til andre datidige samlinger af kinesisk kunst og kunsthåndværk i Vesten, men adskiller sig ved også at indeholde et meget stort antal lakarbejder. Af Etnografisk Samlings ca. 180 kinesiske lakarbejder, hidrører næsten 140 stykker fra Kierulffs samling. I den kommende projektperiode vil arbejdet koncentrere sig om en nærmere analyse af disse med inddragelse af de kinesiske lakarbejder fra Det kongelige Kunstskammer og et mindre antal, som indgik i museet i løbet af 1800-tallet. Tilsammen dækker lakkerne perioden fra begyndelsen af 1400-tallet frem til cirka midten af 1800-tallet, og fremviser fine eksempler på forskellige teknikker. Flere er unikke, og en publicering af dem vil givetvis være af betydning for den internationale forskning på området.

Projektperiode: 1999-2004.

Præsentation/rapportering: Publiceres som artikel.

2003-2004: De kinesiske lakarbejder i Peter Arnt Kierulffs samling.

Projektansvarlig: Joan Hornby.

3908 Dansk Lydhistorie. Henning Haslund Christensen i Mongoliet

Projektbeskrivelse: Web-præsentation i "Kulturnet Danmark" af Nationalmuseets mongolske musiksamling. I den sammenhæng undersøges lydhistoriske dokumenters anvendelighed og udvikling af teknologiske standarder.

Projektperiode: 1996-2003

Præsentation: I en dansk og en engelsk version: www.statsbiblioteket.dk/dlh/

Projektansvarlig: Annette Erler

Samarbejdspartnere: Statens Mediesamling (Århus), mange eksterne samarbejdspartner fra hele verden med løbende udveksling af materiale.

3909 Skandinaverne i Centralafrika fra 1880'erne til ca. 1930.

Projektbeskrivelse: I samarbejde med de etnografiske museer i Oslo, Göteborg, Stockholm, Tervuren i Belgien samt andre forskningsmiljøer og institutioner forberedtes i en workshop i februar et fælles forskningsprojekt og et udstillings- og formidlingsprojekt om Skandinaverne i Centralafrika fra 1880'erne til ca. 1930 og de store, til dels upublicerede, samlinger fra regionen.

Projektperiode: 2000-2007

Præsentation, rapportering: Katalog, forskningsrapporter, publicering internationalt, vandreudstilling i Belgien, USA og Skandinavien.

Aktiviteter 2002: I 2002 er der til dels indsamlet nyt kildemateriale, man har fået enkelte genstande og der er foretaget katalogisering af en del spredt eksisterende arkivmateriale. Der er publiceret tre artikler og en boganmeldelse og en Kongoportalen er lanceret på internettet <http://congo.natmus.dk/>. En samarbejdsgruppe for Congoforskning med Bornholms museum,

historiestuderer, dansk Congoresearcher og Nationalmuseets folk er etableret og har afholdt tre møder. Vor ph.d-kandidat (Universitetet i Lund) har præsenteret sit projekt på ph.d-seminar.

Projektansvarlig: Espen Wæhle, Poul Mørk

Samarbejdspartnere: Universitetets kulturhistoriske museer, Oslo, Norge; Historisk Museum/Afdeling for kulturantropologi/Bergen museer, Bergen, Norge; Statens Muséer för Världskultur ved Folkens Museum Etnografiska, Stockholm og Etnografiska Muséet, Göteborg, Sverige; Africa Museum Tervuren, Belgien, Bornholms Museum, en række andre universitetsmiljøer og forskningsinstitutter i Skandinavien og internationalt.

Tilskud: Aktiviteter i 2002 på eget budget og tid, dog er møder i Zambia finansieret gennem ICOM Danmark (18.000 kr.).

3910 Forberedelse af publicering af Agner Møllers samling fra Nias.

Projektbeskrivelse: Der forberedes et populærvidenskabeligt bogværk hvori hele Møllers samling af fotos og genstande fra 1920'erne publiceres sammen med korte artikler af personalhistorisk og etnografisk art. Fotoregistrering og det store arbejde med gennemskrivning af kildematerialet er næsten afsluttet og der er indledt forhandlinger med forlægger samt ansøgt om økonomisk støtte til projektet. Præsentation af Nias-materialet på Nationalmuseets hjemmeside. Danida er ansøgt om penge til et fotoprojekt.

Projektansvarlig: Bente Wolff. *Projektassistent:* Jesper Kurt-Nielsen

3915 Mongolernes hverdagskultur

Projektbeskrivelse: Tværfagligt dokumentation af nutidige hverdagskultur blandt mongolsk befolkning i de nordlige og vestlige kinesiske provinser, og sammenligning mellem det aktuelle og historiske materiale fra Nationalmuseet, som bl.a. er indsamlet af Henning Haslund-Christensen. Trin I (1999-2001) afsluttet, forberedelse af trin II (2002-2004) Statens Mediesamling (Århus)

Projektperiode: 1998-2006

Præsentation: Studierapporter i Yearbook of Japan Center for Areal Studies (Osaka), i Yearbook of the Music Research Institute (Beijing), i Dansk Årsbog for Musikforskning

Projektansvarlig: Anette Eler, Etnografisk Samling, National Museum of Ethnography (Osaka), Chinese Academy of Social Sciences (Beijing)

Samarbejdspartnere: Minpaku-Japansk Etnografimuseet (Osaka)

Tilskud: Det Japanske undervisningsministerium

U. nr.: Demografi, materiel kultur og subsistensøkonomi i Nuussuaq, Upernavik

Projektbeskrivelse: Etnografisk materiale primært indsamlet i 1960'erne i bygden Nuussuaq danner grundlag for en analyse af stabilitet og forandring over et længere tidsrum i et nordgrønlandsk fangersamfund.

Projektperiode: 2001-2003

Præsentation: Monografi

Projektansvarlig: Keld Hansen, SILA

Samarbejdspartnere: Vikingskibsmuseet, Upernaviup Katersugaasivia

Projekter igangsat i år 2002

3914 Thomsen-projektet

Projektbeskrivelse: Thomsen-projektets grundide er at publicere de etnografiske samlinger - i alt ca. 7.500 genstande - som indgik til museet i den såkaldte Thomsen-periode, nemlig fra 1839, hvor Christian Jürgensen Thomsen blev leder af daværende Kunstmuseet og den Kgl. Malerisamling og frem til Thomsens død i 1865. Det er hensigten at udarbejde et 'reflekteret katalog', vekslende med en løbende tekst, hvor samlingshistorie, datidens syn på verden og ikke mindst Thomsens museologi perspektiveres i forhold til den samtidige internationale debat om det etnografiske museums 'gamle samlinger': under devisen 'back to the future' udforskes samlingsernes potentialer for nyvundne videnskabelige betydninger og ikke mindst disses oplysningsværdi for et samtidigt publikum. Denne diskussion er endvidere del af den generelle debat om det etnografiske museums fremtid. Set i et mere overordnet perspektiv er det hensigten at en sådan publikation skal skabe en kontinuitet mellem de allerede publicerede kunstkammer-samlinger fra før 1839 og de samlinger, der indgik fra de store ekspeditioner, nemlig perioden fra omkring århundredeskiftet 1800-1900 og op til 1940, hvoraf flere allerede er publiceret og andre følger med i disse år, bl.a. i Carlsbergfondets nomadeforsknings-serie og i den pågående grønlandsforskning på Nationalmuseet.

I herværende eksplorerende pilotfase omfatter arbejdet en række initiativer, der skal udmunde i formuleringen af det endelige Thomsen-projekt, samt ansøgninger hertil: et foreløbigt udkast til indhold, form og organisering; planlægning af en tredelt møderække, samt et efterfølgende internt seminar, der i foråret 2002 har til hensigt at afgrænse, definere og præcisere såvel det analytiske perspektiv, rammehistorien og den reflekterede katalog-model, såvel som den praktiske arbejdsdeling i det projekt, som i sin endelige form vil involvere samtlige medarbejdere i Etnografisk Samling.

Projektperiode: 2002-2003 (pilotfase)

Præsentation: Se projektformulering

Projektansvarlig: Christel Braae, Inge Schjellerup og Espen Wæhle.

Samarbejdspartnere: Torben Lundbæk, Jørgen Jensen, Jørgen Steen Jensen og Bente Gundestrup. Nationalmuseet.

Publikationer

1 Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Bjerregaard, L. 2002: Pre-Columbian Woven Treasures in The National Museum of Denmark. Corpus Antiquitatum Americanensium i samarbejde med Nationalmuseet.

Schjellerup, I.: Espinoza, C., Quipuscoa, V., Fjeldså, J. 2002: Yanchalá, la gente y la biodiversidad. Ed. DIVA. Report No.10. Centro para la Investigación sobre la Diversidad Cultural y Biológica de los Bosques Pluviales y Andinos y el Programa Danés de Investigación del Ambiente. Bartolomé de las Casas. Lima.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter

Mørk, P. 2002: ”Grænser for samling – eller ikke” Bidrag til enquête om samling i Tidsskriftet Antropologi.

Schjellerup, I. 2002: Chachapoyafolket i tågeregnskoven i det nordøstlige Peru. Historie og Samfund.Nr.2, 5-9.

Wolff, B. 2002: Money Is Not For Buying Food, Money Is For Buying Things. Modernity and Consumption the Mekeo way. FOLK – Journal of the Danish Ethnographic Society, vol. 43, 2001, 9-39

Wæhle, E. 2002: Fikse og trikse, ordne og mikse! Etnografisk Kongosamling i tre epoker Tidsskriftet Antropologi - temanummer: Samling nr. 43-44,109-118

Wæhle, E. 2002: A Congo story from Oslo. Reflections on the absence of an exotic art market in Norway Folk. FOLK – Journal of the Danish Ethnographic Society vol. 43,137-150

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Berlowicz, B., Due, B., Pentz, P. & Wæhle, E (red) 2002: Albert Eckhout volta ao Brasil/Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002 København, Nationalmuseet

Berlowicz, B., Due, B. & Wæhle, E. 2002: Introdução/Introduction, in Albert Eckhout volta ao Brasil/Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002 København: Nationalmuseet

Berlowicz, B., Due, B & Wæhle, E. 2002: Catálogo dos trabalhos expostos/Catalogue of exhibited objects, in Albert Eckhout volta ao Brasil/Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002 København: Nationalmuseet

Schjellerup, I. 2002: Tras las huellas del obispo Martínez Compañón in ed. Javier Flores Libro de Homenaje de Franklin Pease. Pontificia Universidad Católica del Perú. 13 s.

Schjellerup, I. 2002. Who were they? The native peoples behind the paintings: The Tupi and the Tarairiu. In Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002.. Nationalmuset. 131-145.

Wæhle, E. 2002: Monganga Makassi, Judchi og andre nordmenn under Kongostjernen, i K. Alsaker Kjerland & A.K. Bang (red): Nordmenn i Afrika, afrikanere i Norge, Bergen: Vigmestad & Bjørke, 189-207

Wæhle, E. 2002: Urfolk, miljø og utvikling, i Samfundsperspektiver på Miljø og Udvikling TA Benjaminsen & H Svarstad (red) Oslo, Tano Aschehoug, 99-122.

1.4. Artikler i egen serie

Gilberg, R. 2002: Nukagpiánguaq and the Royal Canadian Mounted Police. Etnografisk Række, 20, 89-103 København: Nationalmuseet.

Hornby, J. 2002: ”Lady Li og General Zhao – To kinesiske aneportrætter fra 1600-tallet“.

Nationalmuseets Arbejdsmark 2002, 101-118.

1.5. Anmeldelser

Kudsk, F. & Wæhle, E. 2002: Peter Tygesen: Kongo - formoder jeg, boganmeldelse X, Tredje Verden Magasinet

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Berlowicz, B., Due, B., Pentz, P., Wæhle, E. 2002: Albert Eckhout Returns to Brazil. The National Museum of Denmark, 2002. Udstillingskatalog Recife, Brasilia og Sao Paolo.

Braae, C. 2002: Chefredaktør af redaktionen af tidsskriftet FOLK, Journal of the Danish Ethnographic Society.

Braae, C. 2002: "Exhibiting Objects. Museum Collections in Policy and Practice". Special issue of FOLK - Journal of the Danish Ethnographical Society. Vol. 43, 2001. Editors: Christel Braae, Michael Harbsmeier and Inger Sjørølev.

Gilberg, R. 2002: (a) Redaktør sammen med Bruno Fröhlich og Albert Harper af "To the Aleutians and Beyond". Etnografisk Række nr. 20

2. Konferencebidrag

Due, B. 2002: Brazilian artefacts in the Royal Danish Kunstskammer versus those in the Albert Eckhout paintings. Proceedings from International Experts Symposium, Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002, Recife, Brasilien, 13th-14th September 2002.

Schjellerup, I., 2002: Another People, Another Landscape. An Example of Chimu Presence among the Chachapoya. The Seventh Annual Sainsbury Research Unit Seminar. Texts, Images and Archaeology. Sainsbury Research Unit for the Arts of Africa, Oceania and the Americas. 12-13 April 2002. 2002. In press.

Schjellerup, I. 2002: Reflexiones sobre los Chachapoya en el Chinchaysuyu. IV Simposio Internacional de Arqueología. Pontificia Universidad Católica del Perú. 16-18 August 2002. In press.

Schjellerup, I. 2002: Changing Worlds – Daily Life and Feasts among the Indigenous Tupis and Tapuyas in the 16th and 17th centuries. International Experts Symposium. Recife, Brasil. 241-245.

Wæhle, E. 2002: "From the enigma of the hat of the "Negro Woman" to new perspectives on Albert Eckhout and Dutch Brazil", E de Vries (ed): Albert Eckhout volta ao Brasil 1644-2002. Proceedings from International Experts Symposium, Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002, Recife, Brasilien, 13th-14th September 2002.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Kudsk, F., Kurt-Nielsen, J., Mørk, P, Tygesen, P & Wæhle, E., 2002: Congoportal
<http://www2.natmus.dk/congo/congo/> 15.10.02

Gilberg, R.2002: Ansvarshavende redaktør af tidsskriftet Ger (Dansk Mongolsk Selskab)

Gilberg, R.: 2002: Dansk Mongolsk Selskabs årsberetning. Ger, 40:25-27 (København: Dansk Mongolsk Selskab).

Gilberg, R. 2002: Vores formand. Ger, 41:28 (København: Dansk Mongolsk Selskab).

Gilberg, R. 2002: Mongoler er ikke altid mongoler. Ger, 42:25-26 (København: Dansk Mongolsk Selskab).

Hornby, J., 2002: ”Kisan-projektet – spiren til et internationalt forskningsnetværk”.
Nyt fra Nationalmuseet nr. 97, 2002, 28-29

BEVARING

Bevaringsafdelingen varetager den del af museets forskning der orienterer sig mod fysisk bevaring af museets samlinger, såvel som den forskning der koncentrerer sig om alternative bevaringsaspekter.

Bevaringsafdelingen har følgende højt prioriterede forskningsområder:

In situ bevaring af arkæologiske fund, Bygningsantikvarisk arbejde, Bevaring af den industrielle kulturarv og Præventiv konservering.

In situ bevaring af arkæologiske fund

In situ bevaring af arkæologiske fund er en af Nationalmuseets centrale forskningsområder. Der er konstitueret en tværgående arbejdsgruppe, Nationalmuseets in situ gruppe, hvis faste medlemmer kommer fra Bevaringsafdelingen og Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter. Gruppen har til formål at koordinere Nationalmuseets forskning inden for in situ området, og herunder at sikre koordineringen til arkæologer og relevante naturvidenskabelige og naturhistoriske forskningsmiljøer.

I indeværende år har Bevaringsafdelingens arbejde været koncentreret om at afslutte projektet "Det agrare Landskab" (Ph.d. afhandling forventes afleveret i begyndelsen af 2003), at statusrapportere Nydamprojektet, et mindre projekt om afvanding i Veksø mose (i samarbejde med KU, Geografisk institut) samt diverse projekter i Norge vedrørende bevaring af kulturlag i byer (delvist på konsulentbasis).

Derudover har Henning Matthiesen fungeret som medvejleder på projektet "Fremstilling af forkorroderede jernkupper til simulering af arkæologisk materiale". Projektet var afsluttende eksamensprojekt på diplomingeniøruddannelsen for Mads Henningsen og Bjarke Bertelsen ved Institut for Produktion og Ledelse, DTU.

I forbindelse med projektet "Det Agrare Landskab" var Nationalmuseet medarrangør af symposiet: "In situ Bevaring i Danmark" Teknisk Niveau og administrative muligheder 13. - 15. maj 2002.

Arrangører: Nationalmuseet, ØstersøCentret, Konservatorskolen, Københavns Universitet.

Nationalmuseet	Birgit-Sørensen, Tanja Alstrøm, Poul Jensen
ØstersøCentret:	Søren Espersen
KU, Geografisk Ins.	Henrik Breuning Madsen
Konservatorskolen	Helge Brinch Madsen

Ved seminaret deltog Henning Matthiesen, Tanja Ahlstrøm og Ulrich Schnell med indlæg.

Henning Matthiesen har i årets løb deltaget i følgende møder, symposier o.lign.:

Safeguarding historic waterfront sites, Workshop Bergen, 10-13 Januar 2002. Inviteret.

Safeguarding historic waterfront sites, Workshop York, 11-13 April 2002. Inviteret.

Projekt Bryggen. Opsummeringsseminar vedrørende istandsætning af bygning på Bryggen, Bergen, 31 maj 2002. Inviteret.

Safeguarding historic waterfront sites, Workshop Delft, 19-21 September 2002. Inviteret.

Strategimøde for overvågning af kulturlag i Norge, Riksantikvaren Oslo, 29 oktober 2002. Inviteret.

Safeguarding historic waterfront sites, Workshop Bergen, 7-9 November 2002. Inviteret.

Bygningsantikvarisk arbejde

Bevaring af bygningshelheder og interiører. Dette forskningsområde søges opdyrket i et samarbejde mellem Bevaringsafdelingens sektioner samt bl.a. Danske Afdeling. Hovedformålet er at opnå større kendskab til tidligere tiders materialer og teknikker ved udvikling af nye undersøgelsesmetoder og at kunne styrke kvaliteten i bygningsbevaringsarbejdet under brug af bygningsfysiske analyser.

Poul Klenz Larsen og Peder Bøllingtoft var inviteret til Tagung Mauersalze und Architecturoberfläche på Hochschule für Bildende Künste, Dresden i Februar 2002 med foredraget "The use of passive climate control to prevent salt damage in Danish churches".

Agnete Thorvardarsson og Poul Klenz Larsen deltog i Nordisk Kalkforums årsmøde i Århus d. 29.-30. august med foredraget "Bornholmsk Cement, Geologi og historie".

Poul Klenz Larsen var inviteret deltager i SALTeXPert. Salt Damage and Desalination – A combined Short Course/ Workshop afholdt i Prag 27. nov. – 1. dec. PKL bidrog med foredraget: "Moisture measurements in Tirsted Church". Organisator var: ITAM-ARCCHIP (Academy of Sciences of the Czech Republic, Advanced Research Center for Cultural Heritage Interdisciplinary Projects) og The Getty Conservation Institute. Endvidere har Poul Klenz Larsen deltaget i et møde på Fachlabor für Konservierungsfragen in der Denkmalpflege i München 12.-13. august vedrørende Raphael-projektet "The Tenaille von Fersen building, Deterioration Mechanism Study".

Bevaringsafdelingen har formidlet forskningsaktiviteterne indenfor bygningsantikvariske arbejde ved at deltage i "Bygningskultur og Håndværk 2002", med tre foredrag/demonstrationer.

Bevaring af den industrielle kulturarv

Med henblik på at kunne øge kvaliteten af bevaringsarbejdet for den nyere tids industrielt fremstillede genstande, arbejder BA på at udvikle konserveringen af plast og gummi og på at få udviklet konserveringen af nyere metalgenstande og især overfladebehandling af sådanne.

I det forløbne år er der startet forberedelse af en ansøgning vedr. et "EUROPEAN SCIENTIFIC INSTRUMENT CONSERVATION PROJECT" til Culture 2000 programmet sammen med DTU og Danmarks Tekniske Museum.

Yvonne Shashoua har deltaget i mødet "Do Collections matter to instrument studies?"

mellem British Society for the History of Science and the Scientific Instrument Commission of the IUHPS/DHS i Oxford juni 2002. Yvonne Shashoua besøgte National Maritime Museum, Greenwich i juli 2002 og holdt møde med Derek Brain, Preventive Conservator and Laurence Birnie, Head of Metals Conservation Section for at drøfte forskningsemner og behov i forhold til bevaring af den industrielle kulturarv.

Præventiv konservering

Aktiviteterne inden for dette område knytter sig til flere af de øvrige forskningsområder og omfatter forskning i forbedring af mikroklima, lys og luftforurening for at kunne optimere bevaringsforholdene i magasiner, udstillinger og i historiske bygninger.

I forbindelse med BA deltagelse i EU projektet Microclimate Indoor Monitoring in Cultural Heritage Preservation (MIMIC) deltog Morten Ryhl- Svendsen i 5th EC Conference Cultural Heritage Research: a Pan-European Challenge, May 16 - 18, 2002, Cracow.

Jens Glastrup deltog med det inviterede foredrag, ”Måling af eddikesyre og myresyre i gasfasen med SPME, på SPME (Solid Phase Micro Extraction) seminar, 22. januar 2002, Forskningscenter Foulum, Tjele.

Morten Ryhl Svendsen deltog på Nordisk Konservatorforbunds seminar om museumsmagasiner, Randers, 26-27 september 2002, med indlægget: Fællesmagasin for museerne i København og på Frederiksberg. Behov, eksempler, muligheder og begrænsninger.

Poul Klens Larsen og Morten Ryhl Svendsen deltog i EC Advanced Study Course, Science and Technology of the Environment for the Sustainable protection of Cultural Heritage in the 21th century”. Seminar afholdt på UCL, The Bartlett School of Graduate Studies, Faculty of the Build Environment, Centre for Sustainable Heritage, London 8. – 19. april.

Øvrige symposier, møder mm.

Poul Jensen: Universitetet i Venedig, Arkæologisk fakultet. 5. juli 2002.
Forelæsning med titlen: Conservation of waterlogged archaeological wood from ships.

Karen Stemann Petersen deltog med et indlæg d. 7.04.2002 i Vejle: Beretning om deltagelse i International Kollokvium om Hellige Skrin og Middelalderlige Guldsmedearbejder i 2001, samt et oplæg under titlen "Skal vi forgylde fortiden".

Kristiane Stretkværn deltog med et inviteret indlæg på seminaret "Vikingskipssamlingene og det nye kulturhistoriske museet på Sørenga"
Arrangeret af Universitetet i Oslo, 14. og 15. februar 2002

Ulrich Schnell deltog i Perlenseminar på Ethnologisches Museum, Berlin 8-10. marts med to foredrag: "Traditional Beadmakers in Egypt" og "Beadwork Conservation Problems".

Videnskabeligt udredningsarbejde

Matthiesen, H. 2002. Evaluation of report from Schultzgate, Trondheim. 10832-0003-1. National Museum of Denmark, Department of Conservation., Copenhagen.

Matthiesen, H. 2002. Field work on Bryggen, 6th - 8th of November 2002. 10832-0004-1. National Museum of Denmark, Department of Conservation, Copenhagen

*Projektaktiviteter under 4 uger**0051-00xx Konservering af gjellebækmarmor*

Udendørs opstillede monumenter i Gjellebækmarmor udført af billedhuggeren Johannes Wiedewelt - gravminder på Assistens kirkegård, mindestøtterne i Jægerspris slotspark og andre enkelte gravminder - er under kortlægning for nedbrydningsfaktorer. Undersøgelserne indgår i et kandidatprojekt på Konservatorskolen.

0051-0048 Konservering af bly

Prøver af korrosion fra 23 middelalderlige blygenstande er blevet analyseret, intern rapport med resultater og forslag til udvikling af forbedrede opbevaringsforhold er udfærdiget.

4523-18 SEM-undersøgelse af frysetørringens dynamik

En "cooling stage" til SEM-udstyret blev bevilget af KUAS §16 st 2. pulje. Installationen af enheden, som er nødvendig for projektets fortsættelse, finder først sted ultimo 2002. Projektet har derfor ikke haft megen fremdrift i 2002.

0051-0006 Krympningstemperatur . Et middel til vurdering af Læders nedbrydning.

Resultaterne for 2002 bliver bragt i en intern rapport. Undersøgelserne indgår i et kandidatprojekt på Konservatorskolen.

4525-15 Reduktion af oxyderet cellulosestekstil med borhydrid

Bortset fra en kongres-præsentation i Albany i april har projektet ligget stille pga. andre højt prioriterede opgaver.

0051-0061 Tekstilfibres krystallinitet

Arbejdet med projektet har koncentreret sig om at undersøge de forskellige målemetoder til bestemmelse af tekstilfibres krystallinitet. Resultaterne fra ATR-FTIR-analyser sammenholdes med fibrenes fugtoptag, en bedømmelse af deres udglatningsevne og nedbrydningsgrad. Viser der sig en sammenhæng, vil infrarød spektroskopi være en skånsom indirekte metode til en vurdering af tekstilers nedbrydningsgrad. Undersøgelserne indgår i et kandidatprojekt på Konservatorskolen.

0051-0064 Fugtisolerings på indrammede papiremner fra Frilandsmuseet

De hidtige resultater af projektet blev fremlagt på ICOM-CC kongressen i Rio i september. I år er der konstrueret forsøgsmonteringer samt ophængninger in situ på en udvalgt gård på Frilandsmuseet. Pga. andre prioriterede opgaver har projektet ikke haft den planlagte fremdrift.

Bedømmelsesarbejde Censorvirksomhed mm.

Maj Stief Aistrup

Redaktør for Meddelelser om Konservering udgivet af Nordisk Konservatorforbund.

Jan Brønsted

Medlem af styregruppen for forskningprojektet "Almindelig Borebille i museumsgenstande og historiske bygninger - forebyggelse og bekæmpelse" nedsat af Miljøministeriet.

Yvonne Shashoua

Fungeret som censor på Det Kongelige Danske Kunstakademi, Konservatorskolen.

Tim Padfield

Web redaktør for IIC: The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. Medlem af editorial committee for tidsskriftet: *Reviews in Conservation*, published by IIC.

Morten Ryhl Svendsen

Redaktør af hjemmesiden om indeklima i museer ("*Indoor Air Quality (IAQ) in Museums and Archives Website*": <http://www.iaq.dk>)

Yvonne Shashoua

Reviewer for tidsskriftet: *The Conservator*.

Kirsten Trampedach

Medlem af redaktionskomiteen for Zeitschrift für Kunsttechnologie und Konservierung.

Isabelle Brajer

Co-ordinator for ICOM-CC Working Group: Mural Paintings Mosaics and Rock Art.

Mads Chr. Christensen

Medlem af Management Committee for COST aktion G8: "Non-destructive analysis and Testing of Museum Objects".

Projekter

Projekter afsluttet i år 2002

4527-12 Vægmaleriaftræk

Projektbeskrivelse: Bogen *The Transfer of Wall Paintings- Based on Danish Experience* udkom i efteråret 2002. I foråret anvendtes der forskningstimer på de sidste korrektioner i manuskriptet.

Projektperiode: 2000-2002. Afsluttet 2002

Projektansvarlig: Isabelle Brajer

4524-13 En undersøgelse af snedker- og billedskæreteknikker benyttet i kirkeinventar fremstillet i Brix Michgells værksted

Projektbeskrivelse: Formålet med dette projekt er at registrere især snedker- men også billed-

skæreteknikker, som er karakteristiske for Brix Michgells værksted.

Der er 2002 foretaget en gennemgang af en række af de 19 prædikestole, 6 altertavler og 3 kirker med panelværk som kendes fra værkstedet. Der er foretaget opmåling, registrering af konstruktion, ornamentik med hensyn til profiler og skæreteknikker foruden en registrering af inventarets historik.

Projektperiode: 2001 – 2002. Afsluttet 2002.

Præsentation/rapportering: Håndværksteknikker i Brix Michgells værksted -1609-27 (Rapport) Nationalmuseets Bevaringsafdeling.

http://www.natmus.dk/cons/reports/2002/haandvaerk/int_rapport.pdf

Tidsskriftsartikel er under forberedelse

Projektansvarlig: Birgitte Larsen

4525-17 Asiatisk Papir: Studier af asiatisk papir fra 2. årh. - 15. årh. og fra 20. årh. til datering og vurdering af ægthed og proveniens og til belysning af papirets vej.

Projektbeskrivelse: Projektet har omfattet en makroskopisk og mikroskopisk papiranalyse af i alt 111 dokumenter fra henholdsvis British Museum i London, Det Kgl. Bibliotek i København og Folkens Museum Etnografiska i Stockholm. Indtil begyndelsen af 1900-tallets arkæologiske ekspeditioner til Central Asien var de ægte af disse dokumenter ukendte skriftlige kilder om de tidligere civilisationer og kultursamfund langs Silkevejen.

Projektperiode: 1999-2002. Afsluttet 2002

Præsentation/rapportering: Foredrag ved den 26. internationale papirhistorikerkongres IPH i Rom og Verona i september, ved den internationale Dunhuang kongres IDP i Stockholm. Artikel i Nordisk Papirhistorisk Tidsskrift NPH. Et Katalog i publikationsserien "Reports from the Sino-Swedish Expedition to the North-Western Provinces of China under the leadership of Dr. Sven Hedin", udgivet af Sven Hedins Stiftelse, er under forberedelse.

Projektansvarlig: Anna-Grethe Rischel

Samarbejdspartnere: British Museum, Det Kgl. Bibliotek i København og Folkens Museum Etnografiska, Stockholm.

Tilskud: Statens Museumsnævns rådighedssum

Projekter der stadig løber i år 2002

4516 & 0111-21-0111-40 Vurdering af bevaringsforhold in situ

Projektbeskrivelse: Der er ikke tale om et enkeltstående projekt, men et forskningsprogram med følgende målsætning:

at kunne karakterisere og vurdere fundmiljøer i relation til oldsagers fremtidige bevaring.

at kunne karakterisere og vurdere oldsagernes nuværende bevaringstilstand

at udvikle metoder til at forbedre bevaringsforholdene for ikke-udgravede oldsager

at udvikle metoder til at deponere oldsager i jord eller i vand

at udføre forskning af mere grundlæggende karakter indenfor måle-metoder og nedbrydningsmekanismer.

Ud over grundlæggende undersøgelser og metodeudvikling indgår overvågning af Nydam Mose og Ravning Enge i programmet.

Projektperiode: Der er tale om et løbende forskningsprogram.

Præsentation/rapportering: Programmets resultater for 2002 er rapporteret i forbindelse med diverse konferencer, jf. publikationsoversigten.

Projektansvarlig: Henning Matthisen og Birgit Sørensen (for metalsektionen).

Samarbejdspartnere: Projektet udføres i samarbejde med sektionen for organiske materialer,

Bevaringsafdelingens Laboratorium, NMF, NMU, NNU og DTU

Medlemmer af projektgruppen deltager i følgegruppen for naturgenopretningsprojektet i Nydam (i regi af Skov- & Naturstyrelsen) og i wetlandudvalget under DAN.

Tilskud: Skov- & Naturstyrelsen har ydet tilskud i forbindelse med målinger i Ravning Enge og Nydam.

4606-11 Det Agrare Landskab. In situ bevaring af organiske materialer

Projektbeskrivelse: Undersøgelse af nedbrydningsmekanismer for vanddrøkkent træ og de fysiske og biologiske forhold, der hersker omkring oldsager med henblik på at vurdere muligheden for *in situ*-konservering af vanddrøkkne organiske materialer. Ph.d. afhandling afleveres primo 2003.

Projektperiode: 1999-2003.

Præsentation/rapportering: I maj 2002 har der været deltagelse i planlægning og afholdelse af skandinavisk *in situ*-symposium.

Projektansvarlig: Tanja Alstrøm

Samarbejdspartnere: Skov- og Naturstyrelsen, Konservatorskolen, DTU, Københavns Universitet, KVL.

Tilskud: Forskningsrådene

452313 Mikrobiel nedbrydning af arkæologiske trægenstande (bekæmpelse af mikroorganismer)

Projektbeskrivelse: Projektets formål var at identificere anaerobe træødelæggende mikroorganismer ved at udnytte molekylærbiologiske metoder. En identifikation af anaerobt voksende bakterier fra arkæologisk træ er af største vigtighed, idet det derved er muligt at udtale sig om på hvilket niveau de forekommende bakterier er ved nedbrydende - hvorvidt de er i stand til at nedbryde cellulose og lignin.

Projektperiode: 1999 -2003

Projektansvarlig: Anne Christine Helms

Samarbejdspartnere: BioCentrum, DTU.

Tilskud: Carlsbergfondet

4526-13 1800-tallets maleteknikker. Materialer og teknikker anvendt i danske interiørdekorationer i perioden 1800-1900 set i relation til interiørernes bevaring

Projektbeskrivelse: Projektet består i at få foretaget analyser af pigmenter og bindemidler i udvalgte, autentiske interiørdekorationer fra 1800-1900. Endvidere at gennemføre visuel analyse samt beskrivelse af male-teknikkerne anvendt i disse interiører. Undersøgelser og analyser sammenholdes med en gennemgang af samtidig litteratur om male-teknikker m.m., med henblik på at sammenligne teorien med de praktisk udførte arbejder. Endelig skal projektet udmunde i en kronologisk oversigt over maleteknikker og -materialer anvendt i denne tidsperiode.

Projektperiode: Projektet er 3-årigt fordelt over årene 2000-2003.

Præsentation/rapportering: Artiklen *Handbooks for Housepainters in Denmark in the 19th Century* bringes i Zeitschrift für Kunsttechnologie und Konservierung 2003. Projektet ønskes udgivet som bog.

Projektansvarlig: Line Bregnhøj.

Eksterne tilskud: Kulturministeriets Forskningspulje.

4712-18 Nedbrydningsmekanismer og strategi for bevaring af baltisk rav

Projektbeskrivelse: Undersøge nedbrydningsmekanismer for rav og på baggrund heraf udarbejde præventive bevaringsmetoder. Der blev udviklet en ikke destruktiv analysemetode baseret på Attenueret Total Reflektans Fourier Transform Infrarød spektroskopi, med henblik på at bestemme koncentrationen af oxyderet materiale. Analysemetoden blev anvendt til prøver i god tilstand samt på nedbrudt rav.

I 2002 er der lavet Ramaspektroskopiske undersøgelser på prøve-materialet for at komplettere FT-IR analyserne. Disse undersøgelser fortsatte i 2003.

Projektperiode: september 2001 – 2003

Præsentation/rapportering: Degradation and inhibitive conservation of Baltic amber in museum collections <http://www.natmus.dk/cons/reports/2002/amber/amber.pdf>, Rapport til Kulturministeriet, april 2002.

Projektansvarlig: Yvonne Shashoua,

Samarbejdspartnere: Birkbeck College (Marianne Odlyha), Kbh. Univ., HC Ørsted Institutet (Ole Fauerskov) m.fl.

Tilskud: Kulturministeriets Forskningspulje

4528-14 Bestemmelse af skadelig afgangning fra materialer til anvendelse i museumsudstillinger,-magasiner og arkiver

Projektbeskrivelse: En metode til detektion og kvantificering af eddikesyre og myresyre i luft er tidligere udviklet på BA's laboratorium. Metoden er blevet forfinet, med følgende højere følsomhed (> 1 ppb), og kalibreringsmetodikken er forbedret. Arbejdet bygger direkte videre på forskning fra 2001.

Projektperiode: 1. januar 2002 - 31. december 2002.

Præsentation/rapportering: Ryhl-Svendsen & Glastrup, 2002: "Acetic acid and formic acid concentrations in the museum environment measured by SPME-GC/MS". *Atmospheric Environment* 36/24, pp. 3909-39

Glastrup & Ryhl-Svendsen: *Bestemmelse af skadelige afgangninger fra materialer der påtænkes brugt i museumsudstillinger, -magasiner eller arkiver*, rapport, Nationalmuseets Bevaringsafdeling, januar 2002.

Projektansvarlig: Morten Ryhl-Svendsen og Jens Glastrup

4526-16 Albert Eckhouts maleteknik

Projektperiode: 2001-2004

Projektbeskrivelse: Eckhouts malerier fra Etnografisk Samling NM er blevet sammenlignet med 3 malerier af Frans Post: et fremstillet i Brasilien og to malet efter hans hjemkomst til Europa. Den tekniske analyse viser en stor lighed mellem en gruppe af Eckhouts malerier og det Postbillede, som vides at være malet i Brasilien. Bevaringsafdelingen fortsætter udforskning af 1600-tals malerierne fra det hollandske Brasilien og omstændighederen ved deres tilblivelse.

Af væsentlige opgaver, som endnu ikke er gennemført kan nævnes: Analyse af samtlige signaturer på Eckhout-malerierne. Undersøgelser af tegningerne i "Libri Picturati" i Krakow.

Tekniske undersøgelser af alle eksisterende malerier fra Frans Posts brasilianske periode.

Undersøgelse af malerier, som kan tilskrives Eckhout fra tiden efter opholdet i Brasilien.

Præsentation/rapportering: Præsentationer på Eckhout symposiet i Recife og på ICOM-CC kongressen i Rio september 2002.

Projektansvarlig: Barbara Berlowicz, Mads Chr. Christensen.

Samarbejdspartnere: Jørgen Wadum, Mauritshuis, Haag.

Projekter der er igangsat i år 2002

U. nr.: Ændringer på lærredsmaleri ved frysedesinfektion

Projektbeskrivelse: Undersøgelse af mikroskopiske ændringer i bindemidler ved nedkøling til -30°C og optøning til +20°C, undersøgt med glas og lærred som bærende underlag.

Nogle materialer tåler tilsyneladende frysedesinfektion uden at der opstår visuel forandring i materialet. Dog nævnes malerier med olie, som bindemiddel som værende blandt de genstande, hvorved der kan være risiko forbundet med fryseprocessen. Målet med projektet er at vurdere under hvilke omstændigheder skader kan forekomme.

Prøveopstrøg på glas og lærred fryses parallelt ad to gange og efter hver gang analyseres med SEM og polarisationssmikroskop i samme udsnit efter indtegnede koordinater

Undersøgelsen med SEM sker for at klarlægge hvor og hvornår i nedfrysningsprocessen den eventuelle forandring opstår.

Tilsyneladende sker der en dimensionsforandring i materialet kan disse absorberes af materialets elasticitet? Opstår der brud i originalstrukturen? Nedsættes klæbekraften? Eller opstår der eventuelt en blanding i materialet?

Projektperiode: 2002 - 2003. Igangsat 2002

Præsentation/rapportering: Artikel i konserveringsfagligt tidsskrift

Projektansvarlig: Lis Sejr Eriksen.

Samarbejdspartnere: Magasinsekretariatet, Nationalmuseet.

U. nr.: Evaluering af Saner- og offerpudssystemer

Projektbeskrivelse: Projektet omfatter et kort litteraturstudie, hvor den forholdsvis begrænsede mængde skriftlige arbejder gennemgås. På baggrund af de oplysninger, der kan udtrages af litteraturen opstilles et antal supplerende undersøgelser, som i væsentlig grad rettes ind efter den praktiske anvendelse på typiske danske bygningsværker. Det vil primært omfatte laboratoriumundersøgelser af mørtlernes fysiske egenskaber, herunder evne til at modstå saltkrystallisation. Projektet ligger i forlængelse af arbejdet med mørtler fremstillet med hydraulisk kalk som bindemiddel.

Projektperiode: 2002- 2003. Igangsat 2002

Præsentation/rapportering: Kongresindlæg, konserveringsfaglig tidsskriftsartikel

Projektansvarlig: Poul Klensz Larsen

Samarbejdspartnere: BYG - DTU. Konservatorskolen.

U. nr.: Analyse af pigmenter og bindemidler i historiske bygningsmalinger

Projektbeskrivelse: Det overordnede mål for projektet er at forbedre tilbuddet om bygningsarkæologiske undersøgelser i forbindelse med det bygningsantikvariske arbejde.

Ud fra analyser af en række af Konservatorskolens veldokumenterede farveprøver med SEM/EDS og FT-IR og oprettelse af søgbare baser over XRF og FT-IR spektrale data, skal der gennemføres nye rutiner for bestemmelse af pigmenter og fyldstoffer på tværsnit. Laboratoriet ønsker også at implementere en enkelt metode, som gør det muligt at karakterisere et bindemiddel både med hensyn til protein, kulhydrat, fedtstof/olie og såvel natur- som syntetisk harpiksinhold. Dette er i nogen grad muligt ved hjælp af Pyrolyse GC-MS.

Laboratoriet har i 2002 indledt et samarbejde med Kemisk laboratorium, Københavns Universitet, med henblik på at undersøge mulighederne for at anvende micro-raman spektroskopi til analyse af pigmenter direkte på tværsnit.

Præsentation/rapportering: Artikel i konserveringsvidenskabeligt tidsskrift

Projektansvarlig: Mads Chr. Christensen

Samarbejdspartnere: Konservatorskolen, Kemisk Laboratorium V, H.C. Ørsted Institutet, Københavns Universitet

U. nr.: 2679-01 Microclimate Indoor Monitoring in Cultural Heritage Preservation (MIMIC).

Projektbeskrivelse: Assessment of damage to indoor cultural heritage, in particular by pollutants, is a major and growing concern for curators and conservators. Our aim is to provide early warning systems both to assess damage and estimate threshold values at which it occurs, initially in environments where air quality and microclimatic anomalies have been characterised. Damage dosimeters (paint-based) have been developed and the novel contribution in this project is their further calibration, using known and varying levels of pollutants, and then extension of their capabilities to provide rapid in house evaluation procedures using piezoelectric quartz crystal technology. Preventive conservation practice, where this is not already in place, will be introduced to sites which are heavily visited and which are repositories of our cultural heritage. These will include Northern and Southern European locations with different levels of environmental control and where problems have already been recognised.

In the National Museum of Denmark, dosimeters has been exposed at two locations within the Princes Palais, room 134, and in the vestibule. Climate, light, and pollution levels have been monitored in parallel, as well at an outside location (roof). Monitoring was started in June 2001.

Projektperiode: januar 2001 - 31. december 2003. Igangsat 2002

Præsentation/rapportering: Interne rapporter, konferencebidrag

Projektansvarlig: Tim Padfield og Morten Ryhl Svendsen

Samarbejdspartnere: Birkbeck College, University of London, UK (koordinator)

Consiglio Nazionale delle Ricerche - Istituto Inquinamento Atmosferico, Rome, Italy

El Alcázar in Segovia, Spain, National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty, London, United Kingdom, Foundation for Fundamental Research on Matter - Instituut voor Atoom-en Molecuulfysica, Utrecht, The Netherlands

Tilskud: EU's 5. rammeprogram

Publikationer

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Brajer, I. 2002: The Transfer of Wallpaintings: Based on Danish Experience, Archetype Publications, London, 2002 . 224s.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Berlowicz, B. 2002: Albert Eckhout's paintings – interpretation of content and technique, Albert Eckhout volta ao Brasil 1644-2002 Udstillingskatalog Copenhagen, 203-209.

Berlowicz, B. 2002: Albert Eckhout's Brazilian Paintings – their history and conservation. Meddelelser om Konservering 2 2002, 8-17.

Christensen, M.C. 2002: Technical investigations of Eckhout's paintings. Albert Eckhout

volta ao Brasil 1644-2002 Udstillingskatalog Copenhagen, 211-217.

Kjær, U. & Noerbel S. & Trudsø S., 2002: Tanker bag Helsingør domkirkes restaurering: etik og æstetik. Helsingør Stiftsbog, Strandbygaard Grafisk a/s, Skjern, 24-35.

Petersen, K.S. 2002: Nielloindlægninger fra jernalder og vikingetid. In Henriksen, M.B. (ed.) *Metalhåndværk og Håndværkspladser fra Yngre Germansk jernalder, Vikingetid og Tidlig Middelalder*, Skrifter fra Odense Bys Museer, vol. 9, 63-75.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Larsen, P. K. 2002: "The Use of Passive Climate Control to Prevent Salt Decay in Rørby Church" In von Konow, T. (ed.). *The Study of Salt Deterioration Mechanisms*, European Heritage Laboratories - Raphaël 1999, Helsinki, 103-107.

Matthiesen, H. 2002: In situ preservation of metal artefacts in a water logged environment. *BROMECA 1* (Bulletin on the Research on Metal Conservation), 12.

Padfield, T. 2002: Condensation in film containers during cooling and warming, *Proceedings of the conference 'Preserve, then Show'*, The Danish Film Institute, Copenhagen, December 2001, Nissen, D. et al. (Eds.) 2002, 67-77.

Rischel, A. G. 2002: The Danish Collections of Dunhuang Manuscripts: Preliminary Analysis, *Manuscripta Orientalia*, International Journal for Oriental Research, 8 (3), 53-57.

Ryhl-Svendsen, M. & Glastrup, J. 2002: Acetic acid and formic acid concentrations in the museum environment measured by SPME-GC/MS. *Atmospheric Environment* 36 (24) 3909-3916

Shashoua, Y. R & Schnell, U. & Young, L. 2002: Deterioration of plasticized PVC components in Apollo spacesuits. In Van Oosten, T, Shashoua, Y.R & Waentig, F (eds.). *Plastics in Art, History, Technology, Preservation*. Siegl, Munich, 69-79.

1.4. Artikler i egne serier

Jensen, P. & Hjelm Petersen, A. & Strætkvern, K., 2002: Conservation, restoration and display. In Crumlin-Pedersen, O. & Olsen, O. (eds.) *The Skuldelev Ships I. Topography, Archaeology, History, Conservation and Display*, *Ships and Boats of the North*, vol 4.1, 70-81.

Shashoua, Y & Christensen, M.C. 2002: Plastic på museum Historie, nedbrydning og bevaring. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2002. 85-100.

Trampedach, K & Plathe, S. F & Bech-Jensen P. 2002: Vrigsted kirke. En bygningshistorisk opdagelsesrejse gennem 900 år. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2002, 9-26.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Ryhl-Svendsen, M. (ed). IAP Copenhagen 2001, 4th meeting of the Indoor Air Pollution

Working Group, Presentation Abstracts and Additional Notes. The National Museum of Denmark, November 8th-9th, 2001.

http://www.natmus.dk/cons/reports/2002/iap_meeting/iap2001.pdf

Van Oosten, T. & Shashoua, Y.R. & Waentig, F. (eds.). *Plastics in Art, History, Technology, Preservation, Kölner Beiträge zur Restaurierung und Konservierung von Kunst- und Kulturgut* Band 15, Siegl, München, 2002.

2. Bidrag til konferencer

Alstrøm, T. 2002: Oldsagers bevaringstilstand i jord. I: Jensen, P. (ed). *In situ bevaring i Danmark. Teknisk niveau og administrative muligheder*. Nationalmuseet, København 13. - 15. maj 2002, 5-8.

Berlowicz, B. & Christensen, M.C. & Wadum, J. 2002: *Made in Brazil? Eckhout and Post, Dutch painters in Brazil, 1637-44*. Proceedings of the Rio de Janeiro conference of the International Council of Museums -Committee for Conservation. Sept 2002, 394-400.

Berlowicz, B. 2002: *Conservation of Eckhout's paintings: Historical view and recent approach*". *Albert Eckhout returns to Brazil, 1644-2002 International Experts Symposium Recife*. Sept 13-14, 261-265.

Boutrup, J. 2002: *A Survey of the properties and applications of Aniline Black, Dyes in History and Archaeology* 21st meeting Avignon 10-12 October 2002 (poster).

Brajer, I. & Thillemann, L. 2002: *The wall paintings in Tirsted church: problems of aesthetic presentation after the fourth re-restoration*. Proceedings of the Rio de Janeiro conference of the International Council of Museums -Committee for Conservation, 153-160.

Christensen, M.C. 2002: *Technical investigations of Eckhout's paintings , Albert Eckhout returns to Brazil, 1644-2002 International Experts Symposium Recife*. Sept 13-14, 265-272.

Larsen, P. K. & Bøllingtoft, P. 2002: "The use of passive climate control to prevent salt damage in Danish churches". *Tagung Mauersalze und Architecturoberfläche, Hochschule für Bildende Künste, Dresden* 1. bis 3. Februar 2002. In Press

Matthiesen, H. 2002: *The effects of soil type on corrosion of archaeological coins*. Nordic Numismatic Seminar. Copenhagen, National Museum of Denmark. 23-11-2002. In Press.

Matthiesen, H. 2002: *Monitoring and in situ preservation of archaeological sites. Safeguarding historic waterfront sites*. Bergen, Stiftelsen Bryggen. 10-01-2002. In Press.

Matthiesen, H. 2002: *In situ preservation and monitoring of the cultural layers below Bryggen. Safeguarding historic waterfront sites*. Bergen, Stiftelsen Bryggen. 7-11-2002. In Press.

Matthiesen, H. 2002: Water analysis in the cultural layers at Bryggen. Safeguarding historic waterfront sites. Bergen, Stiftelsen Bryggen. 9-11-2002. In Press.

Matthiesen, H. 2002: Kan GIS erstatte gisninger? Om tilstandsvurdering i Nydam. I: Jensen, P (ed). In situ bevaring i Danmark. Teknisk niveau og administrative muligheder. Nationalmuseet, København 13. - 15. maj 2002, 55-64.

Møller, S. & Wedebrunn, O. 2002: Colours of the Copenhagen airport 1939, Modern Colour Technology Ideals and Conservation Proceedings International DOCOMOMO Seminar, May 12-14, 2000 Leuven- Antwerpen, Belgium, preservation technology dossier 5 july 2002, 74-77.

Odlyha, M. & Padfield, T. & Bullock, L. & Ryhl-Svendsen, M. & De Santis, F. & Ruiz Hernando, A. & Smith, V. & Boon, J. 2002: Microclimate Indoor Monitoring in Cultural Heritage Preservation: the development of a piezoelectric quartz crystal-based damage dosimeter. 5th EC Conference Cultural Heritage Research: a Pan-European Challenge, May 16 - 18, 2002, Cracow (proceedings in print).

Odlyha, M., Padfield, T., Bullock, L., Ryhl-Svendsen, M., De Santis, F., Ruiz Hernando, A., Smith, V., Boon, J. 2002: Microclimate Indoor Monitoring in Cultural Heritage Preservation. (Poster), 5th EC Conference Cultural Heritage Research: a Pan-European Challenge, May 16 - 18, 2002, Cracow.

http://iaq.dk/mimic/ingles/ppal_i.htm (klik på "results")

Padfield, T. & Berg, H. & Dahlstrøm, N. & Rischel, A.G. 2002: 'How to protect glazed pictures from climatic insult'. Proceedings of the Rio de Janeiro conference of the International Council of Museums -Committee for Conservation. Sept 2002, 80-85.

Padfield, T. & Peuhkuri, R. & Rode, C. & Hansen, K.K. 2002: 'Non-isothermal water vapour transmission through porous insulation. Part 1: The climate chamber' Proceedings of the 6th Symposium on Building Physics in the Nordic Countries, Trondheim, Norway, June 17-19, 2002, 413-420

Peuhkuri, R. & Padfield, T. & Rode, C. & Hansen, K.K. 2002: 'Non-Isothermal water vapour transmission through porous insulation. Part 2: Measurements', Proceedings of the 6th Symposium on Building Physics in the Nordic Countries, Trondheim, Norway, June 17-19, 2002, 421-428

Ringgaard, M. 2002: An Investigation of the Effects of Borohydride treatments of Oxidized Cellulose Textiles. Preprints of the North American Textile Conservation Conference April 2002, 91 - 101

Rode, C. & Mitamura, T. & Schultz, J. & Padfield, T. 2002: 'Test cell measurements of moisture buffer effects', Proceedings of the 6th Symposium on Building Physics in the Nordic Countries, Trondheim, Norway, June 17-19, 2002, 619-626,

Schnell, U.A. 2002: "Magnetometriske forundersøgelser og in situ bevaring I: Jensen, P (ed). In situ bevaring i Danmark. Teknisk niveau og administrative muligheder. Nationalmuseet, København 13. - 15. maj 2002, 38-54.

Schnell, U.A. & Sode, T. Feveile, C. & Frey, R. & Gail, S.S., 2002: Scientific analysis of the metal foiled- and hollow glass beads from the eighth and ninth century Ribe" by at Second Nordic Glass Bead Symposium, København, august 2002. In Press.

Shashoua, Y.R. 2002: Inhibiting the deterioration of plasticised poly (vinyl chloride) in museum collections, Institute of Conservation Science, Edinburgh, May 2002 (submitted for publication)

Shashoua, Y.R. 2002: Deterioration and conservation of plasticized poly (vinyl chloride) objects, Proceedings of the Rio de Janiero conference of the International Council of Museums -Committee for Conservation Sept. 2002, 927-934.

Stein M. & Trampedach, K. 2002: Changing attitudes towards restoration. Proceedings of the Rio de Janiero conference of the International Council of Museums -Committee for Conservation, 192-198

Strætkvern, K. 2002: Seminar om Vikingeskibene på Bygdøy, Oslo februar 2002 Forhold vedrørende bevaringstilstanden for arkeologisk træ i Vikingetidssamlingene på Bygdøy belyst gennem erfaringer og eksempler fra den danske konserveringsverden. In Press.

3. Generel Formidling

Glastrup, J. & Ryhl-Svendsen, M. 2002: Bestemmelse af skadelige afgangninger fra materialer der påtænkes brugt i museumsudstillinger, -magasiner eller arkiver, (Rapport) Nationalmuseets Bevaringsafdeling. http://www.natmus.dk/cons/reports/2002/afgas/smn_rapport.pdf

Larsen, B. 2002: Håndværksteknikker i Brix Michgells værksted -1609-27 (Rapport) Nationalmuseets Bevaringsafdeling. http://www.natmus.dk/cons/reports/2002/haandvaerk/int_rapport.pdf

Larsen, P.K. 2002: Rumklimaets indflydelse på kirkernes Skatte. DANVAK magasinet, nr. 6-7

Matthiesen, H., Gregory D., Jensen, P. & Sørensen, B. 2002: Bevaringsundersøgelser i Nydam 1997-2002 (Rapport) Nationalmuseets Bevaringsafdeling. http://www.natmus.dk/cons/reports/2002/nydam_rapport.pdf

Møller, S. 2002: Limfarve - hvordan gør man ? By og Land 55 (juni 2002), 8 - 10.

Padfield, T. 2002: The window in context: a discussion of the microclimatic consequences modern building methods (Rapport) Nationalmuseets Bevaringsafdeling http://www.natmus.dk/cons/tp/wproj/window_in_context.htm

Padfield, T. & Larsen, P. K. & Ryhl-Svendsen, M. 2002: Arkiv-indeklima. Brug tunge konstruktioner i Rigsarkivet (debatindlæg) Ingeniøren 25.10.2002

- Rischel, A.G. 2002: En bibelhistorie fra 1647 – med 210 vandmærker. *Nordisk Papperhistorisk Tidsskrift* No 2, 3 – 6.
- Ringgaard, M. 2002: Opbevaring af ældre tekstiler. *Tenen* (udg. Af Dansk tekstilhistorisk forening) 13. (2), 3 – 6.
- Ringgaard, M. 2002: Om rengøring af ældre tekstiler. *Tenen* (udg. Af Dansk tekstilhistorisk forening) 13 (2) ,6 – 11
- Rischel, A.G & Ernst, T. 2002: Kjøbenhavns Skiltefabrik. *Nyt fra Nationalmuseet* (97) 26-27.
- Rischel, A.G. 2002: Papper som medium för kulturarvet tema vid IPH. *Nordisk Pappershistorisk Tidsskrift* No 3 – 4/2002, 13 – 15.
- Rischel, A.G. 2002: Rapport från Dunhuang-konferens IDP. *Nordisk Pappershistorisk Tidsskrift* No 3 – 4/2002,10.
- Rischel, A.G. 2002: Valg af fibermaterialer og teknologi langs „Papirvejen“. *Nordisk Pappershistorisk Tidsskrift* No 3 – 4/2002, 7 –9
- Ryhl-Svendsen, M. 2002: Indeklimaproblemer i museer, reportage fra kongres på Nationalmuseet, *Danvak Magasinet*, nr. 1, 44.
- Ryhl-Svendsen, M. 2002: IAP Copenhagen 2001, A conference report from an Indoor Air Pollution Working Group meeting, *Meddelelser om Konservering*, nr. 1, 2002, 30.
- Skals, I. 2002: Livet i de gamle klude. *Nyt fra Nationalmuseet* nr. 94.

Museologi og Museal formidling

Fagområdet museal formidling er en integreret del i museets afdelinger og enheder, bl.a. i Formidlingsafdelingen samt forskningsprojektet ”Kunstkammerprojektet” under Forskningsafdelingen.

Formidlingsafdelingen

Forskningsindsatsen i Formidlingsafdelingen i år 2002 har fortsat været koncentreret om et ph.d. studieforløb inden for emnet museal formidling. Projektet er en undersøgelse af, hvordan museumsgenstande er blevet fortolket inden for de museumsinstitutionelle rammer historisk såvel som i dag. Undersøgelsesgrundlag udgøres hovedsagligt af de bevarede genstande fra Ole Worms museum og deres mere end 350 år lange fortolkningshistorie.

Seminarer, foredrag m.m.

C. Mordhorst har forelæst om Worms museum den 16. maj 2002 ved Center for Rennæssancestudier, Københavns Universitet.

Har desuden været medarrangør af et seminar om samlervirksomhed i Danmark i 1700-tallet på Nationalmuseet, hvor hun også deltog med et indlæg med titlen: Da kuriositeterne blev kuriøse, (om den forandrede fortolkning af udvalgte museumsgenstande i løbet af 1700-tallet i Det kgl. Kunstkammer).

Projekter der stadig løber i år 2002

U. nr.: Genstandenes betydning før og nu

Projektbeskrivelse: Nationalmuseet rummer en enestående gammel grundstamme af genstande bevaret fra Ole Worms museum. I gennem mere end 350 år har ca. 39 bevarede genstande indgået i skiftende museale sammenhænge. Projektet er følge disse genstande for at se på, hvordan de er blevet fortolket og omtolket inden for de museumsinstitutionelle rammer gennem tiden. Det primære materiale er foruden genstandene selv, museums kataloger, inventarier, protokoller og ikke mindst de konkrete opstillinger af genstandene gennem tiderne. De stadige fortolkning og omtolkning giver ikke blot indblik i, hvordan ny betydninger er blevet tillagt, og hvordan tidligere beskrivelser er blevet korrigeret. Det giver i lige så høj grad indblik i, hvad der med tiden mistede betydning. En udredning af genstandenes fortolkningshistorie giver således ikke blot et konkret indtryk af brud og kontinuitet i museumsvæsenets udvikling i Danmark, men giver også en uddybende forståelse af, hvor forskelligt det samme materiale er blevet fortolket og dermed en bedre forståelse af de bevarede genstande i dag.

Projektperiode: 2000 – 2003.

Præsentation/ afrapportering: Projektet skal udmynte sig i en ph.d.-afhandling i form af en større monografi. Derudover vil der løbende blive publiceret artikler om delresultater af undersøgelsen. Således er en artikel om den nutidige undersøgelse allerede publiceret, jvf. publikationslisten.

Projektansvarlig: Camilla Mordhorst, kandidatstipendiat, Formidlingsafdelingen.

Samarbejdspartnere: Professor i Kommunikation Søren Kjörup, hovedvejleder, Roskilde Universitetscenter og bivejleder seniorforsker Poul Grinder Hansen, Danmarks Middelalder & Renæssance..

Tilskud: Stipendiet er samfinansieret mellem Nationalmuseet og Forskningsstyrelsen.

1. Videnskabelige publikationer

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Mordhorst, C. 2002: Systematikken i Museum Wormianum. Fortid og Nutid 3, 204-218.

1.3. Artikler I internationale tidsskrifter og antologier

Mordhorst, C. 2002: The Exhibition Narrative in Flux. Museological Review 8, 1-20.

Pentz, P. 2002: UTIMUT-Return: The return of more than 35.000 items to Greenland, International Expert Meeting on the Return of Cultural Property and the Fight against its Illicit Trafficking, 83-86. Seoul 2002.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Mordhorst, C. & Haslund Hansen, A. & Horsnæs, H. W. & Gundestrup, B. 2002: Genstandens skjulte side. *Nyt fra Nationalmuseet* 97, 12-14.

Forskningsafdelingen

Forsknings- og Dokumentationsprojektet vedrørende Det Kgl. Kunstkammer blev knyttet til Forskningsafdelingen på Nationalmuseet 1. maj 2002 . Projektet er finansieret ved en 2-årig bevilling fra VELUX-fonden.

Deltagelse i konferencer

Bente Gundestrup blev inviteret til Skt. Petersborg 2002 og holdt foredraget "Dänische Königlische Kunstkammer / The Royal Kunstkammer in Copenhagen - Past and Future" på konferencen - Die Petrinische Kunstkammer im Kontext westeuropäischer Museen: Geschichte und Zukunftsperspektiven. Konferencen var arrangeret af Goethe-Institut St. Petersburg, Russische Akademie der Naturwissenschaften und Technik, Lomonossow-Museum og Internationales Zentrum für den Erhaltung des Kulturerbes (publiceres i Dortmund 2003).

Bente Gundestrup deltog i Recife, Brasilien 2002 med foredraget "The Eckhout paintings and their travels through the Danish museum collections" på The International Experts Symposium. Symposiet var arrangeret af Richardo Brennand Institute, Recife.

Projekter igangsat i 2002

4010 Forsknings- og dokumentationsprojekt vedr. Det Kgl. Kunstkammer

Projektbeskrivelse: Kunstkammeret, der blev grundlagt af Frederik III omkring 1650, var et multimuseum, der indeholdt en blanding af kunst- og kulturhistoriske genstande og naturhistoriske præparater. Denne meget veldokumenterede og velbevarede samling blev opløst i 1820'erne, og mange af genstandene er bevaret og findes i dag på bl.a. Nationalmuseet, Statens Museum for Kunst, Rosenborgsamlingen og Zoologisk Museum. Der gennemføres en fuldstændig dokumentation af de op mod 3.500 genstande og præparater fra Kunstkammerets 1775-inventarium

Projektperiode: 2002-2004.

Præsentation / afrapportering: Der opbygges en database, som kan give forskningen adgang til samlingen

Projektansvarlig: Cand. mag. Bente Gundestrup, Forskningsafdelingen

Samarbejdspartnere: Statens Museum for Kunst, Rosenborgsamlingen, Zoologisk Museum og en række andre museer med genstande fra Kunstkammeret

Eksterne tilskud: Bevilling fra Velux Fonden på kr. 800.000 for hele projektperioden

Publikationer

2. Konferencebidrag

Gundestrup, B. 2002: In: Vries, E. de (ed): Proceedings from International Experts Symposium, Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002, Recife, Brazil, 13th-14th September, 295-298.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Gundestrup, B. 2002: The Eckhout paintings and the Royal Danish Kunstkammer. History of the Collection. Albert Eckhout returns to Brazil 1644-2002. Udstillingskatalog. Nationalmuseet, Copenhagen, Denmark, 2002, 103-115 (Tekst på engelsk og portugisisk).

Gundestrup, B. 2002: Kongens Kunstkammer på Kulturnet Danmark. Nationalmuseets hjemmeside, (Faglig tilrettelægning og tekster til webproduktet).

Haslund Hansen, A., Mordhorst, C., Horsnæs, H. W. & Gundestrup, B. 2002: Genstandens skjulte side. Museumshistorisk forskning på Nationalmuseet. *Nyt fra Nationalmuseet* 97, 12-14